

กรรมหาสมบัติ
พระปรางค์วัดราชบูรณะ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พิมพ์เป็นครั้งแรกในงานสถาปนิกอศน
คุณแม่วาส ศิริสาวย
วันที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๐๑
ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม

คำนำ

ในงานฌาปนกิจศพ คุณแม่वास ศิริสวย ซึ่งกำหนดในวันที่ ๒ เมษายน ๒๕๐๒ ทวคิมกฤตยศักรารามนน ลุก ๆ ได้ร่วมกันพิจารณาที่จะพิมพ์หนังสือเพื่อเป็นพระเลกในงานนสีกเล่มหนึ่ง ได้พยายามกลองหนังสือที่แม่ชอบแม่ยังมีชีวิตอยู่ และในเวลาเดียวกันนั้นก็ถึงประโยชน์ที่จะได้แก่คนทั่วไปด้วย เพราะนิสัยของแม่มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนทุกคนเสมอ นับเป็นนานที่คิดไม่ออกว่าจะพิมพ์หนังสืออะไรที่คิดไปตรงแม่แม้อยู่เช่นร่วมโพธิ์ของลูก ๆ นั้น แม่เลื่อมใสในพระบรมพุทโธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง และทุกลมหายใจเข้าออกก็เหมือนจะครุ่นแต่เรื่องพระพุทโธ พระธรรม พระสงฆ์ เรื่องพระเป็นเรื่องชีวิตจิตใจของแม่ ทุกวันจะท่องใส่บาตรไม่องค์หนึ่งก็สองไม่เคยขาด วันชุธ요일ก็ไปฟังธรรมเทศนา สวดมนต์ภาวนา ทำอุบาสกเป็นเนืองนิจ อยู่บ้านก็กราบไหว้บูชาพระพุทโธรูปด้วยดอกไม้ธูปเทียนก่อนนอนทุกคืน ถึงนั้นความศรัทธาในการที่จะพิมพ์หนังสือเรื่อง พระ ก่เกิดขึ้น

เมื่อตกลงเลือกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพระมางคัมพ ปัญหาว่าจะพิมพ์เรื่องพระอะไร จึงจะได้อรรถประโยชน์แก่คนทั่วไปด้วย โดยเหตุที่ข้าพเจ้ารับราชการเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา และในระหว่างที่รับราชการอยู่นี้ได้ประสบเหตุการณ์เกี่ยวด้วยเรื่องการขุดค้นพระในกรมมหาสมยทิ องค์พระปรารักษ์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นเรื่องครึกโครมถึงสองกอนคือ กอนแรกได้เครื่องทองคำจำนวนมากซึ่งอยู่ในองค์พระปรารักษ์ โดยที่ความจับได้จากคนร้ายลักขุดบ้าง ขุดค้นได้เองโดยกรมศิลปากรและจังหวัดบ้าง ผู้คนต่างอำเภอ ต่างจังหวัด พาถิ่นนี้เดินทางมาชมกันทุกวันเป็นจำนวนหมื่นจำนวนแสน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถยังได้เสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตร ในตอนหลังได้ขุดค้นพบกรุพระบูชาและพระเครื่องแบบต่าง ๆ เป็นจำนวนมากอีก เมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๐๑ ซึ่งเมฆทางราชการประกาศรับเงินบริจาคสร้างอยุธยาพิพิธภัณฑ์สถาน โดยมีขอพระเครื่องกรุนี้ให้เป็นการสมนาคุณ ประชาชนก็พากันกันบริจาคโดยมอบเงินบริจาค ได้เงินถึง

สามล้านบาทเศษภายในระยะเวลาเพียงเล็กน้อย เพียงพอที่จะสร้างอนุสาวรีย์พสกนิกร
สถานได้อย่างสะดวกสบาย ฉะนั้น หากจกพิมพ์เรื่อง กรณียกสมัญญาในองค์พระบรมวงศ
จักราชบูรณะ ออกแจกเป็นตระเลกแก่ผู้มาช่วยงานก็จะประโยชน์ทุกทาง

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณ ท่านอธิบดีกรมศิลปากร ที่ได้กรุณาอนุญาตให้ จกพิมพ์
หนังสือชงกรมศิลปากร ได้เรียบเรียงจกพิมพ์ไว้แล้วขึ้นในงานนี้ และขอบคณาที่ได
เอาเพื่อให้มีผลลอกภาพด้วยภาพถ่ายมาใช้ในการพิมพ์ ข้อความข้างต้นข้าพเจ้าได้
เรียบเรียงขึ้นเอง โดยอาศัยขั้นทุกส่วนทั่วและเอกสารทางราชการ และหวังว่าหนังสือ
เล่มนี้คงจะประโยชน์แก่ท่านผู้อ่านความควร อย่างไรก็ดี หากจะมีข้อบกพร่องอยู่
ข้างประการใด ก็เป็นเรื่องที่ดีของขออนุญาตเพราะ ได้จัดทำในเวลาที่จำกัด

ขอผลานิสงส์ในการพิมพ์หนังสือที่ดีเป็นมาทุกพลี จงบรรดาให้จงวิญญูญาณ
อันบริสุทธิ์ของแม่ได้ไปสู่สุรวงสวรรค์ โดยความสุขและสงบอันเป็นยศปรารถนาของแม่
ด้วยเถิด

สุทัศน์ สิริสวาย

(นายสุทัศน์ สิริสวาย)

๒ เมษายน ๒๕๐๒

คุณแม่วาศ คีรสาย
ชาติะ ๓ เมษายน ๒๔๒๕
มตะ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๑

ประวัติ

คุณแม่वास ศรีสวาย

แม่เป็นบุตรอันเกิดแก่ท่านายช่าง นางถมยา เมื่อวันที่ ๓ เมษายน ๒๔๒๕
ตรงกับวันจันทร์ เดือน ๕ ปี ๑๕ ค่ำ อมรเมษ จลศักราช ๑๒๔๕ รัชกาล ในวัง
พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าสุประทัย กรมหมื่นนวมินทร์นารถ ซึ่งเป็นพระราช
โอรสพระองค์ที่สองของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ซึ่งอยู่
ด้วยดั่งลาภอัน อำนวยพระนคร จังหวัดพระนคร เมื่อเกิดแล้วหม่อมเจ้าหญิงสยามยุพ
ธิดาองค์ใหญ่ ของเสด็จ ในกรมพระองค์นั้น ได้ทรงพระกรุณา รั้งแม่เป็น บุตรบุญธรรม
ตั้งนามแม่จึงได้เรียกว่า "ท่านแม่" เมื่อ "ท่านแม่" ได้สิ้นพระชนม์ แม่ก็ได้รับ
ความอุปการะจากหม่อมบางซึ่งเป็นมารดาของ "ท่านแม่" ต่อมาจนกระทั่งหม่อมบาง
ถึงแก่กรรม แม่จึงอยู่กับหม่อมเจ้าบยะภักดีนารถ พระโอรสองค์รองของเสด็จในกรม
และหม่อมบางกลายมาเป็น โศภิตแม่เป็นเด็กพดน้อย มีความดีภาพเรียบร้อยสมกษเป็น
ชาววังในสมัยนั้น ทั้งเป็นพหุสคนและร่ำวิชาที่สูง การควรมีควม และเพียบพร้อม
ไปด้วยความดี สดสวยกตัญญู แม่จึงได้รับความเอ็นดูและไว้วางใจจากหม่อมบางและ
พระโอรส องค์ ของท่านมาก และเมื่อหม่อมบางพอสมควรจึง ได้รับมอบหมาย ให้เป็นผู้ถือ
กุญแจกันห้อง ทรงนับว่าได้ทรงพระกรุณาประทานเกียรติแก่แม่อย่างสูงยิ่ง

แม่มีพี่สาวร่วมมารดาหนึ่งคน คือ นางพวง พิจารณ์อนันต์ ภริยา ขุนพิงารณ์
อนันต์ (ช่าง สานนท์) และมีน้องสาวร่วมบิดามารดาอีกหนึ่งคน คือ นางถม นิลงาม
ทั้งพี่สาวและน้องสาวต่างแม่ ได้ถึงแก่กรรมไปหลังแม่แล้ว แม่และพี่น้อง ได้ช่วยร่วมกัน
มาในวังนี้ในความอุปการะของหม่อมบาง และ หม่อมเจ้าบยะภักดีนารถเป็นอย่างดี
บุตรหลาน เมื่อพี่สาวของแม่ม้วยชีพ อีตา แม่ก็ได้ช่วยดูแลเลี้ยงหลานทุกคน แต่ต่อมา
พี่สาว พี่ชาย และหลาน ๆ ได้ถึงแก่กรรมไปทีละคน คงเหลืออีตาอยู่ในขณะนั้นหนึ่งคน

คือ นางเอิบจิตร ยราโมช และหลานหนึ่งคน คือ ม.ล. สิริ ยราโมช ส่วนน้องสาว
ของแม่นั้นเมื่อสมรสแล้วก็ติดตามสามีไปอยู่นอกวัง เพราะสามีรับราชการอยู่ในกรมฝึน
หลวง แต่แม่ก็ได้อุปการะแก่บุตรชายคนโตของน้องสาว คือ นายผจญ นิลงาม อยู่
ชั้ระยะเวลาหนึ่ง แม่มีความตั้งใจจะให้หลานได้รียนการศึกษาอย่างดี แต่เมื่อแม่มีบุตร
ธิดาที่ต้องเพิ่มภาระเลี้ยงดูมากจนถึงสามคนแล้ว จึงไม่อาจเกอหนุหลาน ๆ ได้เต็มที
ความความตั้งใจเต็ม

เมื่อเขาช่วย แม่ได้รียนการศึกษาเล่าเรียนอยู่ในวังนั้นมีความรู้พอควรแก่
กุลสตรีในสมัยนั้น แต่โดยเฉพาะในวิชาของลูกผู้หญิงชาววังแล้วนั้นยังไม่ขึ้นหน้า
ใครเลย เพราะสมัยนั้นคนชื่อว่า "ชาววัง" แล้วจะต้องมีฝีมือในการประกอบอาหาร
การ หวาน เป็นเอกด้วย โดยที่แม่มีรสมีอดกพระโอบอุ้มของหม่อมเจ้ายยะภักคินารถ
จึงต้องรับภาระในหน้าที่คนเครื่องออกหน้าทหนึ่ง นอกจากนั้นในการเย็บปักถักร้อย
กลอนการจักตอกไม้ไม่ว่าจะเป็นพุ่ม พาน หรือ แจกันแล้ว แม่มีความชำนาญมาก
ในการประกอบคโคมไฟ ในวันวิสาขบูชาทั่วทิศพระศรีรัตนศาสดารามอย่างขี แม่ยังเคย
ทำชื่อเสียงให้แก่งงนมมาแล้วด้วย เนื่องด้วยบิดาของแม่ได้อุปสมบทอยู่นาน เมื่อ
ลาสิกขาบทแล้วจึงเป็นมรรคทายกวัดศรีทศเทพ ซึ่งเป็นวัดขี้กักขัง บิดาของแม่จะ
สอนบทสวดมนต์ต่าง ๆ ให้แม่ก่อนนอนทุกคน ฉะนั้น แม่จึงสวดมนต์กลองมาแต่เล็ก
แต่น้อย และเมย์คตอเภาการสวดมนต์เขนถึงวัดตลอดมา แม่เวลาเจ็บหนักลูกไม้ไหว
ก็จะให้ลูกหลานจุดธูปเทียนให้ เมื่อนำไปปักบูชาพระพุทธรูปแล้วก็นอนพนมมือสวดใน
ใจนงน บิดาของแม่เป็นช่างเย็บสังฆจักร ฉะนั้น ในงานทอดกฐินทั่วทิศ บิดาของแม่
จะเป็นผู้กระเฝ้าที่จะเย็บสังฆจักรให้แม่เป็นผู้เย็บด้วยมือ แม่ติดตามบิดาไปช่วยเย็บผ้า
กฐินตั้งแต่อายุ ๗-๘ ขวบ เรื่อยมาทุกขงนกระทั่งบิดาถึงแก่กรรม แม่จึงรับช่วงการ
กระเฝ้าและเย็บผ้าสังฆจักรในงานกฐินของวัดศรีทศเทพตลอดมา ในสมัยนั้นจักรเย็บผ้า
ยังไม่แพร่หลายและเพราะแม่มีฝีมือ เย็บตะเข็บสวย ดังนั้นด้านหลังได้ระเข็บงาม
พวกพ่อค้าชายเครื่องบวชนาคซึ่งเขาคักของ ม.จ. ยยะภักคินารถอยู่ จึงเหมาให้แม่

เขียนประจำ ๒๒ นั้น ในเวลากลางคืนเมื่อว่างงานแม่จึงต้องแกวชชดเชยงานพิเศษ
จนตกคนเที่ยงคน หนึ่งเพราะลูก ๆ กำลังโตขึ้นมาทุกวัน จึงต้องหารายได้อื่น ๆ
เพิ่มจนพอไว้ใช้จ่ายในครอบครัว ดังนั้นความชำนาญในการนั่งเพิ่มมากขึ้น และ
แม้ยังโตช่วยฝึกสอนให้แก่สตรีทุกคนที่สนใจในการเย็บผ้าสับ จีวร ในวังนั้นเงินมีเงิน
ใช้จ่ายใช้สอยเพิ่มมากขึ้น แม่แต่เสด็จในกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงทอดพระทัย
ทอดอาทรบ้านชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ก็ได้ทรงขอให้หม่อมเจ้าชัชภักดีนารถส่งแม่ไป
ช่วย นอกจากนั้นแม่ยังมีความชำนาญในการเย็บทำอนหนักด้วย เพราะเหตุที่แม่เป็นช่าง
เย็บผ้ามากแก่เล็ก ๆ กระจกชั้โครงถ่านหลังทางขวาจึงโค้งงอมากกว่าทางซ้าย ทั้ง ๆ ที่
แม่เป็นช่างเย็บผ้าฝีมือดีแก่กล้าประหลาดที่ลูกหลานผู้ใกล้ชิดไม่มีฝีมือในการนั่งเย็บ
เป็นตงนักเพราะแม่ไม่ต้องการให้ลูกหลานรักในทางนี้ เพราะเมื่อรักวิชาแล้วรักทั้งไม่ได้
แม่โตนมากยักตัวเองแล้วเห็นว่าเย็นงานหนักมาก จึงไม่ต้องการให้ลูกหลานลำบาก
ทั้งในระยะเวลาต่อมาการเย็บผ้าก็แพร่หลายแล้ว นับว่าการเย็บผ้าด้วยมือจะหมดไป จึง
ให้ลูกหลานเรียนหนังสือเพียงด้านเดียว และให้ลูกทุกคนถือคติธรรม "จงช่วยตัวเอง
เสียก่อนแล้วผู้อื่นก็จะช่วยเอง"

เมื่อแม่มีอายุได้ ๒๗ ปี ได้ทำการสมรสกับนายสน ศิริสวอย และทรงโปรด
ให้อยู่ในวังตลอดมาทั้งครอบครัว เมื่อสมรสแล้วก็ยังคงเป็นต้นกัญแจที่ไว้ข้างพระทัย
ของหม่อมเจ้าชัชภักดีนารถโดยไม่เปลี่ยนแปลง เนื่องด้วยแม่เป็นผู้ซื่อสัตย์กตัญญู
และจงรักภักดีต่อราชตระกูลนี้ตลอดมา ลูกหลานในราชตระกูลนี้ส่วนมากจึงให้ความ
เคารพรักและเกรงใจแม่ ทั้งยกย่องแม่โดยเรียก "แม่" เพราะถือว่าแม่เป็นญาติสนิท
ผู้หนึ่ง แม่มีบุตร อีกา รวม ๓ คนคือ

๑. นายวิชา ศิริสวอย ปัจจุบันรับราชการเป็นสัตวแพทย์จังหวัดเชียงใหม่
๒. นายสุทัศน์ ศิริสวอย ปัจจุบันรับราชการเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดพระ-
นครศรีธรรมราช
๓. น.ส. ช่อมเอม ศิริสวอย ปัจจุบันรับราชการเป็นหัวหน้าแผนกควบคุมการ
ค้าสัตว์ กรมปศุสัตว์

ลูกทุกคนเมื่ออายุครบ ๓ ปี แม่ก็ส่งเข้าโรงเรียนซึ่งตั้งอยู่ที่หน้าวัง แล่งเมื่อ
 รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวไปเข้าเรียนที่หอโรงเรียนรัฐบาลทุกคน แม่รักการ
 ก้าวหน้า และมีความหวัง โกลดที่จะให้ลูกได้เข้าศึกษา ณ มหาวิทยาลัยทั้งหม่อมเจ้า
 ขนิษฐาภักดีนารถก็ได้รีบส่งรายนกับแม่ว่า พระสนับสุนนให้ได้เรียน ตาม ความปรารถนา
 ของแม่ทุกคน ข้าแม่ยังเล่าให้ฟังว่า "ท่านจะให้ชอกไปเรียนประเทศอังกฤษ" ทั้งนี้
 เพราะทรงโปรด ลอธ (ลูทตัน) ซึ่งเป็นลูกคนที่สองมาก แม่มาในต้นปี พ.ศ. ๒๔๗๒
 หม่อมเจ้าขนิษฐาภักดีนารถ ได้สิ้นพระชนม์ลงอย่างที่ไม่ใคร่ใคร่กัน ร่มโพธิ์ร่มไทรที่ปก
 บังคุ้มครองแม่และลูก ๆ อยู่ก็ลจจมา ไท่คุ้มกันเสียแล้ว ยิ่งความวิปริตมาสู่แม่
 อย่างใหญ่หลวง กอระทดกระเทือนใจแม่อย่างสททระกล้าวเพราะนอกจากจะขาดท่านผู้
 ตรงค้ำจุนในการเงินเช่นประจำแล้ว ความหวังที่จะให้ลูกได้เป็นนิสิตในมหาวิทยาลัย
 ก็หลุดลอยไปด้วย เพราะลูกคนโตเรียนมัธยมปีที่แปดเมื่อปลายปี พ.ศ. ๒๔๗๑
 พอดี แต่ถึงกระนั้นแม่ก็ได้ขอร้องและชวนชวนให้ลูกได้เข้าศึกษาในจุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัยจนได้ถึงสองคน แต่แล้วก็มีเหตุวุ่นวายอย่างที่ทำให้ลูกทั้งสองไม่ได้
 ศึกษาจนจบสมตามตั้งใจของแม่ แม่เคยพูดว่า "แม่ไม่มีมรดกใด ๆ ที่จะให้แก่ลูก
 นอกจากการศึกษาเท่านั้น ลูกทั้งสองใช้วิชาที่เหลือเช่นเครื่องประกอบการศึกษาหา
 เลี้ยงชีพต่อไป ฉะนั้นแม่จึงพยายามให้ลูกได้เล่าเรียนก็เต็มความสามารถของแม่
 เมื่อลูกได้มีความรู้ สติ ปัญญาทุกคนแล้วแม่ก็จะตายอย่างนอนคาหลับ"

แม่เป็นผู้ถือมั่นในพระพุทธศาสนา และได้ยึดถือพระธรรมเป็นหลักการดำรง
 ชีวิต แม่จึงนับความสุขกายสบายใจตลอดมา ให้ประกอบด้วยการขมุกขมอมอยู่เนื่อง
 นิตย์เคร่งครัดการ ไปวัดสวดมนต์ ไหว้พระพุทธรูป และฟังเทศน์ในวันธรรมสวนะ ยิ่งในวัน
 สำคัญทางพระพุทธศาสนาเช่น วันวิสาขบูชา มาฆะบูชา ก็เวียนแล้ว แม่จะฟังธรรม
 อยู่ที่วัดตลอดคืน ความปกติได้ไล่ขาดวันละสององค์ทุกวันเป็นประจำ ทั้งได้สั่งให้
 ลูก ๆ ไล่ขาดต่อไปในเมื่อแม่ถึงแก่กรรมแล้วด้วย แม่จำวันเกิดของลูกหลานได้ทุกคน
 ฉะนั้นเมื่อถึงวันเกิดของใครก็จะจัดทำของให้ไล่ขาดเป็นประจำทุกปี ถ้าหากอยู่ทาง
 จังหวัดก็จะรดทรายเทือนไปทั่วหน้า แม่เมื่อลูกชายคนทั้งสองไปต่างประเทศแม่ก็ยัง

ใส่บาตรแทนให้ แม่เคยพูดว่า - แม่ลูกเมืออายุมากแล้วจงระวังกว่าจะไม่ทันได้เห็น
 ฝ่าเท้าของลูก ฉะนั้นเมือลูกชายแต่ละคนมีอายุได้ ๑๐ ขวบ และโรงเรียนชั้น
 เกษมย์ปลายวัง ไทขวานเมือทวศครทศเทพ ทั้งที่ขอมายัง ไทขวานให้หลานอีกสองคนด้วย
 เมือลูกชาย ไทรัชราชาการและเมืออายุครบยี่สิบแล้วแม่จึงทำการอุปสมบทเป็น พระภิกษุ
 ณ วัดบวรนิเวศวิหาร ไทยมี สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์เป็น
 องค์อุปชฌาย์ทั้งสองคน และเมืออุปสมบทแล้วคนหนึ่ง ณ วัดนาควัด เมือลูกคน ไท
 ไทลาสิกขาบทแล้ว แม่ให้นำเครื่องอุปโภคบริโภคไปทอดกฐิน ณ วัดบางใหญ่ จังหวัด
 นนทบุรี แม่เคยพูดเสมอว่า "ไม่รักเลยในชีวิตนี้จะมีบุญอยู่ดังกับ ไทขวานลูกชายหลาน
 จึงมีความปลื้มปลอบใจเป็นอย่างยิ่ง" แม่มีนิสัยชอบเก็บหอมอมริบ ฉะนั้น
 เศษผ้าทุก ๆ ชิ้นแม่เก็บสะสมไว้มากพอที่จะเย็บเป็นอาสนะสงฆ์ได้แล้ว ก็เอามาเย็บ
 ทอสิ่งใช้สอยมาก เมือมีผู้มาลาขวชก็จะนำผ้าที่เย็บไว้ไปถวาย บางครั้งก็ฝาก
 ไปใส่องค์กฐิน และ ฝากถวายวัดต่างจังหวัด ผ่าอาสนะนั้นแม่เย็บไว้มากมายหลายผืน
 ในระหว่างที่ไปนอกบ้านไม่ได้ ในวันธรรมดา แม่จะไปฟังธรรมภาวนาต่าง ๆ
 ใกล้เคียง บ้านหมอนเวียนกันไป แต่บ่อยมากก็ไปฟังที่วัดบวรนิเวศเพียงวัดเดียวเป็น
 ประจำ เมือไปวัดก็ได้อวยทางวัดทอดกฐินไม่หรือหมากพุดบ้างตามแต่โอกาสเมือมีงาน
 งานกระทั่งป่วยมากไม่สามารถเดินไปนอกบ้าน ไทก็รับฟังทางวิทยุกระจายเสียง แต่
 กระนั้นทุกวันอรุณสวณะก็เจริญพสุ เย็นหมากแล้วจึงทอดกฐินไม่อุปเทชน พรหมทั้งเงิน
 ได้กตเทเทศน์ หรือ มูลนิธิตามสมควรให้ลูกหลานนำไปถวายพระที่วัดบวรนิเวศวิหาร
 เป็นประจำ

เมือลูก ๆ ไทรัชราชาการแม่ก็ ใจอย่างขิง และเมือ ไทรัชราชาการประจำอยู่ที่
 ทางจังหวัดก็เลิกความไปดูแลทุกขสภของลูกหลานเป็นครั้งคราว ไทไปอยู่จังหวัด
 แพร่ จังหวัดเชียงใหม่ และครั้งสุดท้าย ไทไปอยู่จังหวัดสมุทรสาครเป็นเวลาหลาย
 ปี ตลอดวันสังครามหาเอเซียบรรพาสงบดงจึงกลับมามีบ้านคามเดิม แม่เป็นผู้ที่รัก
 ถนอมเด็ก เหมือนคนไทยทั่ว ๆ ไป และเคยพูดว่า "จะไปอยู่บ้านไหนเมืองใดก็ไม่

สบายใจเหมือนขนานเกิดเมืองนอนของเราเอง   เราเกิดทันก็จะขอทายชื่อบุคคลแหละ”
 แม่ลูกจะไต่ปลุกบ้านให้อยู่ที่ข้างเขนก็ไม่ยอมไปอยู่   เช่นแต่เพียงไปชั่วคราวชั่วคราว
 เท่านั้น   แม่เคยพูดด้วยความภูมิใจว่า   “เพราะความซื่อสัตย์ กตัญญู นั้นแหละ
 ครอบครัวยุคของเราจึงเหลืออยู่เพียงครอบครัวเดียวในท้องถิ่นของวันนี้”   และแม่ก็ได้เขียน
 เปลวไฟว้ายสุดท้ายของแสงเทียนในวังที่จตุมาฐาน   นับแต่วันที่ ๓ เมษายน พ.ศ.
 ๒๔๒๕   เป็นคนมาถึงวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๑ เวลา ๘.๕๐ น.   แม่
 ได้ถึงแก่กรรมสมความปรารถนาที่ตั้งไว้   คำนวณอายุได้ ๗๕ ปี ๑๐ เดือน ๑๗ วัน.

ระลึกถึงแม่

ลูกยังจำได้ค่ะว่า ในตอนเที่ยงเศษของวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๑ เมื่อ นายแพทย์ได้ออกลูกว่า โทรเลขเรียกพี่ได้ เพราะอาการของแม่ไม่มีหวังแล้ว ลูก หัวใจแทบหยุดเต้นทั้ง ๆ ที่รู้สึกอยู่แล้วว่าวันที่หนึ่งลูกจะต้องประสบเหตุการณ์อย่างนี้ แม่เองเสียอีกกำลังใจคิดว่าพวกเรา มาก พอ นายแพทย์ตรวจและพูดปลอบใจให้รีบ ประทานยา แม่กลับพูดว่า หมออย่าพูดปลอบใจให้รีบประทานยาเลย คนไข้โรคหัวใจ อยู่แล้วว่าจะอยู่ไปอีกได้ไม่กี่วันหรอก ยาไม่มีประโยชน์เสียแล้ว ลูกจึงได้โทรเลข เรียกพี่โดยไม่ให้แม่รู้ เพราะเคยสั่งว่าไม่ให้บอกด้วยเกรงว่าลูกจะสิ้นเปลืองค่า เดินทางมา หลังจากวันนั้นแม่ก็ขยันต้องการพบใครต่อใครที่รักใคร่นับถือ และลูก ก็ไปพยายามตีความมาให้พบบ้างแม่ก็ไปพูดคุยเป็นวาระสุดท้ายด้วยทุกคน

ตลอดอายุขัยอันยาวนานของแม่ แม่ไม่เคยเจ็บป่วยถึงกับล้มหมอนนอน เสื่อเลย แม่เป็นคนแข็งแรงร่างกายสมบูรณ์ทำงานบ้านเองทุกอย่าง ไม่เคยมีคน รัยใช้ ชอบปรุงรสอาหารเองทั้งคาวหวานให้ลูก ๆ และหลาน ๆ ไว้แม่กลับจาก โรงเรียน ตลอดจนเมื่อได้บรรพชาภิกษุแล้ว แม่ในตอนแรกเริ่มช่วยแม่เป็นผู้หญิง ทุ่มความอดทนเป็นขอเคี่ยมไม่เคยปรียากให้ ใครทราบดีถึงความเจ็บป่วยเลย พอ ยากการกินนัททำงานบ้านเอง และทำอาหารรับประทานเอง ไม่ยอมนอนเป็นคนเจ็บ นาน ๆ แม้ว่าหมอรจะขอรับงให้นอนพักเฉย ๆ ก็นอนไม่ได้ นาน พอลูกชนโตก็จะ ทำอะไรต่ออะไร ไม่ยอมอยู่หนึ่ง แม่ทำงานหนักไม่ได้ ก็เขียนผ้าสาส์นแกะไขว่ถวาย พระ เป็นผลิตภัณฑ์สนับสนุนการศึกษาของลูกและหลานทุกวิถีทาง ต้องการเห็นลูก หลานมีการศึกษาค้ แม่ขยันอดทนในความซื่อสัตย์กตัญญูทุกวิถี และได้อบรมสั่ง สอนลูก ๆ ในเรื่องน้่มาก แม่ว่า "ผู้ที่มีความซื่อสัตย์กตัญญูนี้ย่อมตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ และไม่มีวันอดตาย พระขอมัญเฑียรครองอยู่เสมอ" ซึ่งลูกทุกคนก็ได้ ยึดถือเป็นหลักในการดำเนินชีวิตตลอดมา และต่างก็ได้มีตำแหน่งในหน้าที่ราช

การไปแล้วทุกคนก่อนที่แม่จะสิ้นชีวิต แม้ว่าแม่จะหมดภาระเรื่องลูก ๆ ไปนานแล้วก็ยังห่วงหลาน และไต่ถามอุปการะเลี้ยงดูหลาน ๆ ค่อยไปอีก

ในคืนการเสียชีวิตแล้ว แม่ไม่ยอมมีศสฺภาชีวิต “รักจ้ให้รักลูกให้ดี มาใช้เป็นบรรทัดฐานในการปกครองลูกของแม่เลย แม่คิดว่าแม่ตคแล้ว “รักลูกต้องไม่ตี” เคยพูดว่าเพียงแต่เอาใจใส่อบรมก็เรียนมารยาท และควบคุมจิตใจเด็กให้ยอมมือทุกวันก็พอจนไปแล้ว ครั้งนั้นลูกคนโตจึงถูกตีครั้งเดียวในชีวิตเพียง ๓ ที ควบคุมานมะยม ฐานช่นเกยว่าวนนยอกมะขามสูงในวัง และถูกเอาช่นนากาลุมเนียมโซกคั้ระยะหนึ่งคร้ง ฐานเล่นตอยกองที่หน้าวัง เพราะแม่ไม่ชอบการพะนั้น ในการให้ความรักลูกนั้นแม่รักลูกทุกคนเหมือนกันหมด แต่รักลูกคนโตมากกว่าคนรอง ๆ เพราะเป็นลูกหัวขตเป็นชชายสมใจแม่ส่วนคนรอง ๆ ลงมำกรักเพราะเรียนหนังสือเก่ง ร้องเพลงเพราะและเล่นเครื่องสายไทยคล่องตั้งแต่เล็ก ๆ ลูกโตเข้าเรียนโรงเรียนสตรีทวิทยชงตงอยู่หน้าวัง และมีครูโต เกตุรัตน์ เป็นเจ้าของ เป็นครูใหญ่ และเป็นครูประจำชนอกทวย ทั้ง ๆ ที่ลูกทุกคนมีอายุเพียง ๓ ขวบ แม่ก็ส่งเข้าโรงเรียนแล้ว สมัยนั้นยังมีโรงเรียนอนุบาลเด็กเล็ก ๆ เพียง ๓ ขวบ จึงนำความหนักใจให้แก่คุณครูมาก แต่เพราะคุณครูโต เป็นครูจริง ๆ และเคารพรักแม่มาค ประกอบทั้งภรรยาคุณครูเป็นคนดี ใจเย็น เห็นอกเห็นใจแม่ที่จะให้ลูกได้รู้จักคุ้นเคยกับโรงเรียนแต่เล็ก ๆ และให้ไต่รับการศึกษช โดยค่อยเป็นค่อยไป จึงได้กรุณาธิการะเลี้ยงดูและสอนหนังสือให้ ชวลูกก็โตเรียนจบช้นประถมปีที่สาม แม่เป็นคนใฝ่สูงและทราบดีว่าการศึกษชเท่านั้น ที่จะทำให้คนก็มีชีวิตรุ่งเรืองในภายภาคหน้า จึงขุมมือ ลูกทุกคนที่เรียนจบช้น ไปเรียนในช้นมัธยม ของ โรงเรียนรัฐบาศลูกชายของแม่ทั้งสองคนโตเริ่มเรียนในโรงเรียนมัธยมวักขจรรณีเวศ เมื่อจบช้นมัธยมปีที่ ๒ แล้ว ก็ไปเรียนต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย เพราะแม่เป็นพหุสตร จึงไต่อบรมสั่งสอนและเคี้ยวเชญให้ลูก ขยันหมั่นเพียร ทั้ง แต่เริ่มช้นช้นมัธยมก่อนกัน ทั้งนเมื่อสอบไล่ไต่เปอร์เซนต์สูง หรือหมั่นเรียนโดยไมชขาดเลยเป็น

เวลา ๓ ปี ก็จะได้เรียนโดยคุณเล่าเรียนหลวงในยี่ก้อ ๆ ไป จะได้ช่วยแปลองภาระ
 ในค่อเล่าเรียนไปได้ และลกทุกคนก็ไกรยทนเล่าเรียนหลวงทั้งแต่ชั้นมัธยมกันจน
 สำเร็จชั้นมัธยมยกแปด สวมกบความเหนื่อยยากและความหวังของแม่ ลกคนไหน
 ไกรยทนเมื่อไรแม่ก็ชื่นชมยินดี และไปทลให้หม่อมเจ้ายะภักคณาภรต ซึ่งเป็นผู้ทรง
 อุปการะแม่อยู่ให้ทรงทราบ เป็นถารเพิ่มกำลังใจให้แม่ลูก ๆ ที่จะใช้ความพยายาม
 ศึกษเล่าเรียนให้ตกชั้นเสมอ

โดยที่ขานของเราอยู่ที่ลกอีกคลอง วันไหนโรงเรียนหยุดและน้ำชนมากแม่
 จะเรียกให้ขานนำพร้อมแม่ ที่หน้าขานมีท่าน้ำและสะพานยื่นลงไปในคลอง แม่จะ
 ไปยืนชุกกลางคลองแล้วให้ลกโผล่จากสะพานไปหาแล้วแม่จะรับไว้ และพุงกลดขึ้นมา
 สะพานอีก ลกคนไหนว่าขานนำเย็นแล้วแม่ก็พูดว่า "หมอกหวังเรื่องเล่นน้ำไปคน
 หนึ่งละ" ทุกวันพระแม่จะเรียกไปลูเล่นมือและผม ทุกเดือนลกจะตั้งหนนศักดิ์แม่
 แม่เพื่อศความสักปรกของหุ บางคืนแม่เขยัดขงหรือจวร ลกจะนอนอยู่ข้าง ๆ แม่
 และถ้าเขยัดกันแม่มีอารมณ์แจ่มใส ก็จะเล่นิทานต่าง ๆ เป็นพุทธานุภาพข้าง
 ซากตกต่าง ๆ ข้างให้ฟังก่อนนอน และ โขขมากแม่มีอารมณ์แจ่มใส ในการชบรมเรื่อง
 มาชยาทนนแม่ถือมาก เพราะแม่บอก่า "เราอยู่ในวัง เราต้องเขยคนมีระเขยเขย
 เขยชรอยให้เขยตัวอย่างแก่คนข้างนอก" ฉะนั้นตั้งแต่การรับประทาน ตลอดจน
 หนึ่งลกเข้า คลาน นอน เขย แม่ก็ระทั้งการถือขงสิ่งของก็ลกชบรมทุกอย่าง ใน
 การชบรมสิ่งล่อนลกเมื่อ ไคขนนัน ไคชบรมให้ลก ๆ รักกัน และไม่ตอกทงกัน น้อง
 จะต้องให้ความเคารพและเกรงในความเขยแพ และพระก็รักและว่ากล่าวน้อง ๆ ได้

แม่เป็นผู้ที่มีใจเมตตากรุณาและโอบอ้อมอารีต่อญาติมิตร ตลอดจนเพื่อน
 ขานไกลเคียง ศยทาสมาศมกชยภกคตทุกชั้นทุกวัย และให้ความเขยเพื่อเขยแม่
 แก่ชยภกคตทั้งปวงที่มาขอความช่วยเหลือ ฉะนั้นแม่จึงมีผู้รักและเคารพนับถือทั้งใน
 อังและราชวัง ตลอดจนคนในวังอื่น ๆ ผู้ ไคมีทุกชร์อันก็ชอยมาจะชบายความในใจ
 และเล่าปรับทกข์ให้ฟัง แม่จะเขยเป็นผู้แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ให้ ไปชฎิบัตและเป็นผู้ปลอบ
 ปรระโลมใจ ไม่ให้เกิดความท้อแท้เขยหน้าขย ความในใจหรือความคัยเขยกันต่าง ๆ

ของผุทนามาเล่ามัน เมื่อกาลลับไปแล้วเขาก็หน้าเอากลับไปด้วย เพราะแม่จะไม่ปร
 ปากพูดต่อไปเลย การให้ความช่วยเหลือเกื้อหนุนแก่ผู้ใดไม่ว่าการเงินหรือเช่าของ
 อย่างอื่นแล้ว แม่ไม่เคยเล่าให้ใครฟังหรือเล่าเล็กขยับคุณเลย ถ้ามีผู้ที่ได้รับความ
 ช่วยเหลือไปแล้วนั้นท้าวว่าร้ายแม่เพราะไม่สมประสงค์ และแม่รู้เขาก็อาจโกรธ
 คอยข้างขวางคราว แต่แม่มีคติถือครองอยู่ว่า "น้ำซุ่นอยู่ใน น้ำใสอยู่นอก"
 ฉะนั้นจึงได้แต่ขุ่นว่า "โอ้เราไม่ทำบุญคุณคนไม่ซุ่น" แล้วก็เอากรรมเจ้าซ่ม และ
 ว่าการได้ช่วยเหลือเปลื้องความทุกข์ร้อนของผู้อื่นให้ผ่านพ้นไปคนหนึ่ง ๆ นั้นแม่ได้
 กุศลพอแล้ว ดังนั้น แม่จึงเปรยขเลม่อนยาหอมสำหรับลูก ๆ และเห็นยารวังขี้ลม
 ของบุคคลทั่ว ๆ ไป จึงเป็นทีเคาะพริกถึงกับเรียกคำแทนชื่อว่า "คุณนาย" ส่วน
 ผู้ที่ใกล้ชิดสนิทสนมก็เรียกย่อ ๆ ว่า "นายวาศ"

แม่รักลูกชายคนโตมาก ดังนั้นเมื่อลูกชายแต่งงานกับเจ้าสาวคำพูนแล้ว
 พาลงมาไหว้ทักขานและให้อยู่ด้วยแล้ว แม่จึงต้องรับภาระหนักในการฝึกฝนอบรม
 ระเบียบแบบแผนของแม่เรือนในระยอของคนกรุงเทพฯ เพราะชนชั้นกรรมนิยม
 ทลอดวงนการเรือน ของลำพูน กับของเมืองหลวงในสมัย ๒๐ กว่าปี มานันผิดแปลก
 แดกต่างกันมาก แม่ได้ปล่อยให้ทำตามใจและระเบียบของลำพูนเพื่อคณิสัยอยู่
 ระยะเวลาหนึ่ง ก็เห็นว่าพอจะฝึกหัดได้ จึงได้อบรมให้ทุกอย่างนับแต่คำพูด สำเนียง
 กวียามารยาท การเรือน การครัว แม่ก็ระทั้งการกราบไหว้พระสวดมนต์ ฟังธรรม
 ฟังเทศน์ก็อยู่ในสวัตรของแม่หมด และการอบรมสั่งสอนก็ได้ผลสมประสงค์ของแม่
 ทุกประการ แต่ที่ตกใจแม่มากที่สุดคือการใช้เงิน และนางทำครัวเท่านั้นเอง แม่จึงได้
 รักประดุจลูกคนหนึ่งและไว้วางใจทุกอย่าง วันหนึ่งลูกสะใภ้จกคู้เสอผ้าให้แม่ได้พอ
 รูปของแม่ซึ่งถ่ายไว้นานมาแล้ว เห็นสวยดี และเครื่องแต่งตัวของแม่เช่นสาย
 สร้อย แหวน และ ฯลฯ มีเต็มตัว ด้วยความซอซงถามว่า "แม่ ซองเหล่านนี้ไป
 ไหนหมดแล้ว" แม่ก็ตอบทันทีว่า "ก็อยู่ที่ถั่วและน่อง ๆ เองหมดคนละซ" และคง
 แต่่นั้นมาลูกไม่ได้เห็นรูปนั้นอีกเลย เพราะลูกมีความหมายในคำตอยของแม่ก็อยู่
 ดังนั้นจึงนัยได้ว่าแม่ปฏิบัติหน้าที่แม่ผัวได้เป็นอย่างดีเยี่ยม

เมื่อลูก ๆ แยกย้ายกันออกไปรับราชการทั้งจังหวัดแม่จะรักความไปคนแต่ละคน
 สุข ก็จะมาเมื่อแม่ชรามากจึงไม่ได้ไปไหน แต่ก็ได้ส่งข่าวคราวตามทุกซสซเซชน
 จกหมายไปเขียนเขียนส่งสอนอยู่เสมอ นาน ๆ ลูกจะเข้ามาเยี่ยมแม่พร้อมกันสักครั้ง
 เมื่อใดทีลูกเข้ามาพร้อมหน้ากัน แม่จะรักใจและลงมือทำอาหารที่ลูก ๆ ชอบด้วยตนเอง
 แม่จนกระทั่งป่วยลุกไม่ไหวก็จะสั่งการให้ทำอะไรอย่าง เช่นที่ทราบดีกันในหมู่ผู้ใกล้
 ชิดว่า แม่เป็นผู้มีรสมือในการปรุงอาหารหวานคาวเป็นเลิศ เพราะเป็นผู้ปรุงอาหาร
 และควบคุมดูแลห้องเครื่องของวัง หม่อมเจ้าชายยะภักคณารด ลูก ๆ ยังจำรสอาหารของ
 แม่ได้คือเมื่อใดทีแม่ลงมือทำอาหารเองลูก ๆ จะรีบปรี่เข้ามาไม่รู้จักอิ่ม โดยมากลูก ๆ
 จะมาพร้อมหน้ากันในเดือนเมษายน แม่จะรักทำข้าวแช่เลี้ยงพระหรือนำไปวัด แล้วก็
 เลี้ยงกันเอง ในครอบครัวเล็ก ๆ ของแม่ แม่เป็นผู้ยึดมั่นในความกตัญญูทุกเวลาและเป็น
 ผู้เชื่อมั่นในกุศลผลบุญ ฉะนั้นทุกขเมื่อถึงวันสิ้นพระชนม์ของเสด็จในกรม ของหม่อม
 ขาง ของท่านแม่ หรือของหม่อมเจ้าชายยะภักคณารด แม่จะทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ทุก
 ครั้ง นอกจากชอบทำอาหารหวานคาวแล้วแม่ยังชอบทำคชดไม้ ลูกเคยจำได้ว่าเมื่อถึง
 วันถวายบังคมพระบรมรูปทรงม้า ลูก ๆ จะต้องไปถวายบังคมพร้อมกันที่ทางโรงเวียนใน
 ตอนเช้า ตอนกลางวันแม่จะทำพวงหรีดดอกไม้สดไว้ ๓ พวง แต่ขนาดไม่เท่ากันตั้ง
 ใจให้พวงใหญ่แก่ลูกคนโต แล้วรอง ๆ ลงมาตามลำดับ แต่พอเข้าขบวนลูกคนโตไป
 ก่อนกลีบเอาพวงเล็กที่สุดไป คนเล็กเลยต้องเอาพวงใหญ่ที่สุดไป ข้างแม่จะทำเป็น
 ซ้อยคเคให้พวกเราเหมือน ๆ กัน แม่เป็นคนมีอารมณ์ดี สนุกสนาน ชอบฟังดนตรีไทย
 เมื่อลูกยังเรียนหนังสือ ได้สนับสนุนให้ลูกหัดคนตรีไทยอยู่พักหนึ่ง ตอนเย็นเมื่อเสร็จ
 งานบ้านแล้วลูก ๆ จะเล่นดนตรีไทยให้แม่ฟัง

เมื่อแม่เริ่มป่วยและทรนทรายว่าเป็นโรคชยต ลูกก็รู้คืออยู่ว่าโรคนี้รักษาหาย
 ยาก โดยเฉพาะผู้ชรามากอย่างแม่ก็แก้ทรงกับทุกคนเท่านั้น แก่อยวงไว้ก็ลูกก็ยังไม่
 หวังอยู่เสมอว่า แม่คงจะหายและอยู่กับพวกเราได้นานกว่านี้อีก แม้ว่าแม่จะล้มป่วย
 ไปไหนไม่ได้ลูกก็ยังรู้สึกชอบอันและภูมิใจที่ยังมีแม่อยู่เป็นเพื่อนคอยดูแลสอดตามทุกซ
 สุขของลูกหลาน แม่เป็นผู้ไม่ประมาทได้เตรียมตัวพร้อมอยู่เสมอ แม่ก็รูปถ่ายเล่นกับ

หลาน ๆ อับรูปหนึ่ง เป็นรูปที่ถ่ายครั้งสุดท้าย ได้นำมาให้ น.ส. สิริ ปรามิธ หลาน
 ขายนำไปอึกขยายเฉพาะรูปแม่คนเดียว บอกว่าเวลาถ่ายลูกหลานจะได้สะดวกไม่ต้อง
 วิ่งไปทำอีก และเมื่อถึงคราวช่วยหนักคราวใดก็จะนิมนต์พระมาขังสักกลเป็น และบอก
 ลูกว่าถ้าแม่ตายก็ไม่ต้องขังสักกลอีกก็ไ้เพราะทำมาหลายครั้งแล้ว แม่เคยพูดว่า ทำ
 อะไรไว้ให้ลูกครบหมดทุกอย่างแล้ว เว้นอย่างเดียวคือไม่ไ้เขียนลำดับวงศ์ญาติไว้
 ให้ลูกรู้ เมื่อคิดว่าจะเขียนมอกเขียนไม่ไหวเสียแล้ว แม่ไ้เขียนท่อนเล็ก ๆ ไว้เอง
 เพื่อไว้ใช้ในหีบศพเมื่อตายแก่ลูกไม่เคยไ้เห็นและสงสัย เพราะแม่จะเขียนท่อนนั้น
 เมื่อลูกไปทำงานกันแล้วมีเพื่อนบ้านเห็นและทักว่าจะเขียนไปทำไมเป็นการแข่งตัวเอง แต่
 แม่ก็ยืนยันว่าจะไว้ใช้รของศพตัวเองในวันหน้า เมื่อเขียนเสร็จแล้วแม่ไ้ห่อรวมไว้กับผ้า
 นุ่งเสื้อครบชุดทาวไว้ใส่เมื่อตาย ห่อผ้านเก็บรวมไว้ในตู้พร้อมกับเขียนจดหมายสั่ง
 เกี่ยวกับการจัดการศพไว้เสร็จเรียบร้อย

แม่เริ่มป่วยกระเสาะกระแสะเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ ด้วยโรคชอต ใ้รักษาตัว

ชุกที่บ้านตลอดเวลา ในระยะแรกอยู่ในความดูแลของ นายแพทย์เสิม พรังพวงแก้ว
 ซึ่งเช่นผู้รู้จักและเคารพของลูก แต่ต่อมานายแพทย์เสิม มีงานรัดตัวมากขึ้นไม่
 มีเวลาที่จะปลุกมาได้ ลูกจึงไ้มอขความไว้วางใจแก่ นายแพทย์ พ.ศ.ท. อภัย
 ศิริอรุณ ซึ่งก็ไ้ใ้ความกรุณาต่อแม่โดยมาทำการตรวจรักษาตั้งบ้าน และเมื่อ
 นายแพทย์อภัย ศิริอรุณ มีงานสนมมือไม่สามารถจะมาไ้จึงไ้มอขใ้อยู่ในความ
 พยายามรักษาของคุณหมอประพันธ์ ซากะสิงห์ต่อไป แม่เป็นคนตามใจหมอ หมอจะ
 ฉึกษา จะใ้รับประทานยาอะไรเวลาไหน แม่ปฏิบัติตามทุกอย่าง และบอกหมอว่าจะ
 รักษาอย่างไรก็ตามใจเถิดเพราะถึงอย่างไรก็ตาม แน่ เป็นแต่เราไม่รู้วันตายเท่านั้นเอง
 แต่ถาตายก็หมอหมอนแล้วกลสบายใจเพราะหมอไ้รักษาแม่อย่างสุดฝีมือแล้ว หมอจึง
 รักษาแม่ด้วยความเต็มใจ และได้เอาใจใส่ใ้การรักษาพยาบาลเป็นอย่างดีรวมทั้งใ้
 ยาคี ๆ ทังสิ้น ชีวิตแม่จึงยืนยาวมาได้ แต่เนื่องจากแม่ชรามากแล้ว โรคนี้จึงไม่หาย
 ชาติ ฮาการมแคทรวงและทรุดลงทีละน้อย ๆ มาเรื่อย ๆ ตลอดเวลาที่แม่ช่วยมานแม่บอก
 ว่าอยู่ไ้ไ้ด้วยฤทธิยาแท้ ๆ และบ่นเสมอว่า “เมื่อไหร่จะตายเสียทีก็ไ้ไม่รู้ อยู่ก็ทำกรรม
 ลำบากใ้หนักลูกแก่หลาน จะตายก็ไ้ไม่ตาย” รู้สึกว่าแม่ไ้ปลื้กับความตายเลย

ในคืนเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๑ แม่ไต่ทรุดหนักลงไปอีก ในระยวัน
 ญาติมิตรและผู้เฒ่าผู้เฒ่าของแม่และของลูกที่ไต่ทรายข่าวก็มาเยี่ยมเยียนไต่ถาม
 ข้างท่านก็ไต่ถามเฝ้าพยาบาลด้วยความเต็มใจ ข้างท่านที่มาไม่ไต่ก็ฝากเยี่ยมมาเป็น
 กำไลใจให้แม่ ก่อนที่แม่จะตายหนึ่งวัน ไต่บอกให้ลูกเขาส่งผ้าในตู้มาฝังแต่เสียก่อน
 แต่ลูกก็ไม่ได้นำออกมา และยังไต่ส่งกาชยให้พี่น้องรักกันเหมือนแม่ขังอยู่ อย่าทอด
 ทิ้งกันแม่หมดห่วงแล้ว เช้าวันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๑ แม่ไต่กินนอน เมื่อบ
 ล้างหน้าเองเสร็จแล้วก็ถามหาของใส่ย่าครวว่ามีอะไรบ้าง ซึ่งลูกก็ได้นำมาให้ แม่
 นอนหลับคาเอามือซ้ายของใส่ย่าครวแต่ละสิ่งแล้วพนมมืออธิษฐานอยู่นานกว่าปรกติแล้วให้
 นำไปใส่ย่าครวหลังจากนั้นขอกวางรับประทานข้าวสวย ให้ทอดไข่เจียว ลวกสะโรกไต่
 ทอดแล้วนำมาให้รับประทาน ก็ลกขนนึ่งรับประทานไต่เองแต่เพียงเล็กน้อยก็อม ข้วน
 ปากเสร็จแล้วก็มน้ำหอมมาก ส่งให้ลูกยัดขึ้นใหม่ ให้หั้นศิระะไปทางดวงตะวัน
 ส่งให้เข็ดหน้าทางประตูให้แสงแดดส่องเข้ามาไต่ เสร็จแล้วแม่ไต่ลงนอนอย่างเดิม
 โดยหันหน้าไปทางดวงตะวันแล้วหลับตานิ่ง ลูกและหลานไต่ก็นั่งล้อมรอบแม่อยู่พร้อม
 หน้าทุกคน ต่างก็จยมือจับเท้าของแม่ไต่ไม่มีใครพูดอะไรเลยไต่แต่หันหน้ากันด้วย
 ความหมกหมอง ต่อจากนั้นระยหลายใจของแม่ไต่ก็สงบทุกที จนกระทั่งถึงวาระสุดท้าย
 แม่ไต่ก็จากลูกหลานไปด้วยอาการสงบสุขไม่มีทุกข์เวทนาอาการให้ปรากฏแก่ลูกหลาน
 ซึ่งชุมนุมพร้อมหน้ากันทุกคนเลย ที่นั้นแล้วแม่ไต่ประคองกรรมก็ไว้มากหลาย
 กุศลกรรมนั้น ๆ จึงไต่เขียนเครื่องช่วยไต่แม่ "ไปดี"

หลังจากนั้นลูกไต่ก็นำห่อผ้าที่แม่ส่งไว้ออกมา มีห่อนเล็ก ๆ เส็ดผ้าครบชุด
 และผ้าทอหมายของแม่ ๒ ผืนผืนแรกมีข้อความดังนี้

"ถ้าแม่กายแล้ว ลูก ๆ จึงทำอย่างแม่สั่งนะ"

ไม่มีก็ ไม่อายหน้า ๆ ขุนเช็ดตัวแล้วนึ่งผ้า ไต่เส็ด ๆ ในกางเกงใน
 เส็ดก่อน ไม่ต้องห่อ นอนตะแคง ผัวเช็ดตัวกับหน้าอกผ่านวมที่แม่ห่มเอา
 ห่มมิดหัวเลย ไปวัดยังสกุน เข้ากุดไม่ต้องสวด"

ผืนที่สอง

"แม่กาย เช็ดตัวแต่งตัวแล้ว ถ้ามีแขก ไปอายหน้าวัด สวดสัก ๑ คืน
 ประจุเลย ทำที่ขานมันจันจันแม่ไม่ชอบ แม่สาแล้ว ถ้ามาไต่ช่วยลูก
 ทั้ง ๓ ฝากหลาน ๆ ด้วย" (เขียนตามควนวนหงส์อศกแม่เขียนสั่งไว้)

ลูก ๆ จึงช่วยกันทำตามแม่สั่ง ในการอาบน้ำโดยใช้น้ำอุ่นผสมน้ำอบไทยเช็ด
 ตัวให้ สรรพยาत्मตราที่มาเฝ้าพยาบาลนั้นให้อยู่นอกห้องเพราะแม่สั่งไว้เช่นนั้น เมื่อ
 แต่งศพเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ที่ทราบข่าวก็รีบมาทักท้วงและทุกคนไม่ยอมให้เขาไปวัด
 จนกว่าจะ ไครคนาตายจน จึงจำเป็นต้องผ่านคำสั่งของแม่เช่นครั้งแรก เมื่อรตนาเสร็จ
 แล้วจึง ไครเอาท่อนนมแม่เข้าไว้ในตู้ที่ปรากฏว่ามีความกว้างยาวพอ คัก กัย หย نن
 แล้วจึง ให้นำไปวัดมกุฏกษัตริยาราม

เพื่อเป็นเกียรติแก่แม่ผู้ทูลกรท้อย่างสัจซบซาจึงต้องผ่านคำสั่งแม่เช่นครั้งที่สอง
 ในเรื่องการสวด เพราะแม่ใช้คำว่า "สัก ๑ คน" ลูก ๆ จึงเสียดใจว่าลูกทั้งสาม
 คน สวดให้คนละหนึ่งคนก็แล้วกัน เมื่อครบ ๓ คนแล้วจึงนำไปบรรจุไว้ เพื่อรอการ
 จาปนกิจต่อไป เพราะแม่ได้สั่งให้เก็บไว้นาน ๆ ให้เนื้อหนังแห้งเสียก่อน ไม่ให้เผา
 สด ในระหว่างงานศพของแม่แต่เริ่มตนมาผู้ทูลเกล้าฯ และมีทูลสหายของลูกได้
 กรณาให้เกียรติแก่แม่เป็นอย่างมาก จึงขอขมทักความชอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้
 เป็นอนุสรณ์ ในหนังสือนี้ด้วย

แม่ได้จากลูกไปแล้ว โดย ไครปฏิบัติหน้าที่ของแม่ครบถ้วนบริบูรณ์ทุกประการตาม
 คำสั่งสอนของพระพุทธองค์แล้ว จึงเป็นแม่ที่ลูกจักเลื่อมเสียมไค และพระคุณสักคณา
 เหล่านี้ลูกจะขอเทอดทูนไว้และฝังแน่นอยู่ในความทรงจำตลอดไป ส่วนกิจการ ไครที่
 ลูก ๆ ได้รู้พระคุณและไครสนองตอบแน่นอนจักประมาณเทียบกันมิไคเลย โอกาสสุกท้าย
 ที่ลูกจะสนองตอบก็คือการจาปนกิจ ฉะนั้นลูกจึง ไครกำหนดการจาปนกิจ ในวันพฤหัสบดี
 ที่ ๒ เมษายน ๒๕๐๒ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ เมรุจตุรุมกุฏกษัตริยารามน ยทิน
 ลูกหมกโอกาสที่จะสนองพระคุณแม่ไครต่อไปอีกแล้ว และขอตั้งจิตอธิษฐานว่าหาก
 ชาติหน้ามีจริงขอให้ลูกไครเกิดเป็นลูกของแม่อีกตลอดไปทุกชาติ ขออำนาจคุณพระศรี
 รัตนตรัย และทวยกศลขุญท์แม่ไครข้าพเพญไคแล้ว ตลอดงานบุญกุศลที่ลูก ๆ ไครจำและ
 นำมาประพฤคิปฏิบัติตามแล้วน ช่วยคลยบรรคาลให้วิญญูณของแม่ที่รักยัง ไปสู่สุคติ
 ในสัมปรายภพเถิด.

ลำดับพระมหากษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยา

ตอนแรก

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ได้ทรงสถาปนาพระนครศรีอยุธยา
ขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๘๕๓ เพื่อที่จะได้ทราบลำดับรัชกาลของพระมหากษัตริย์
ที่ครองกรุงศรีอยุธยาในตอนนั้น จึงขอนำมากล่าวไว้ดังนี้ :-

ราชวงศ์เชียงราย^(๑)

สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ พ.ศ. ๑๘๕๓-๑๘๑๒ (ก.ศ. ๑๓๑๐-๑๓๖๖)

สมเด็จพระรามเมศวร (ครั้งที่ ๑) พ.ศ. ๑๘๑๒-๑๘๑๓ (ก.ศ. ๑๓๖๖-๑๓๗๐)

ราชวงศ์สุวรรณภูมิ

สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) พ.ศ. ๑๘๑๓-๑๘๓๑ (ก.ศ. ๑๓๗๐-๑๓๘๘)

เจ้าทองหล่อ ครองราชสมบัติได้ ๗ วัน

ราชวงศ์เชียงราย

สมเด็จพระรามเมศวร (ครั้งที่ ๒) พ.ศ. ๑๘๓๑-๑๘๓๘ (ก.ศ. ๑๓๘๘-๑๓๙๕)

สมเด็จพระรามราชาธิราช พ.ศ. ๑๘๓๘-๑๘๕๒ (ก.ศ. ๑๓๙๕-๑๔๐๘)

ราชวงศ์สุวรรณภูมิ

สมเด็จพระนครอินทราชาธิราช พ.ศ. ๑๘๕๒-๑๘๖๗ (ก.ศ. ๑๔๐๘-๑๔๒๔)

สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา)

พ.ศ. ๑๘๖๗-๑๘๘๑ (ก.ศ. ๑๔๒๔-๑๔๔๑)

เจ้าอายุพระยากันเมืองสุพรรณบุรี เจ้าญูพระยากันเมืองแพะกศรีราชา

ในรัชกาลสมเด็จพระนครอินทราชาธิราชนั้น ครั้นเสด็จขึ้นไปประทับ ณ เมือง

๑. ลำดับรัชกาลและพระราชวงศ์นี้ จากประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๕ คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์
ไทย เปลี่ยนเรียกราชวงศ์เชียงรายว่า ราชวงศ์อู่ทอง

พระบาง (นครสวรรค์) เนื่องในการปราบดาภิเษกในเมืองเหนือ เมื่อ พ.ศ. ๑๕๖๒ และเสด็จกลับลงมาพระนครศรีอยุธยาแล้ว ปรากฏตามพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขาว่าในยุ้นนโปรต “ให้สมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าชายพระยาพิษเมืองสุพรรณบุรี เจ้าขนิษฐาเมืองแพะนครราชสีมา กับ เมืองสรรค์ เจ้าชายพระยาพิษเมืองชัยนาท”

สร้างวัดราชบูรณะ

ปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐ ๑ ต่อมาว่า “ศักราช ๗๘๖ (พ.ศ. ๑๕๖๗) มะโรงศก สมเด็จพระอินทราชาเจ้าทรงพระประชวรณฤพาน ครั้นนั้น เจ้าชายพระยาแลเจ้าญพระญา พระราชกุมารท่านชนข้างเคียงกัน ณ สพานบ้านถ่านถึงพิราโดยทั้ง ๒ พระองค์ทนน จึงพระราชกุมาร เจ้าสามพระยา ได้เสวยราชสมบัติพระนครอยุธยา ทรงพระนาม สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า แลท่านจึงก่อพระเจดีย์สองพระองค์สวมที่เจ้าพระญาชัยแลเจ้าพระญาชัยชนข้างเคียงกันถึงอนิจภาพคำยดขำถ่านนั้น ในศักราชนั้น สถาปนาวัดราชบูรณะ”

ข้อความในพระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา ขยายเรื่องออกไปอีกเล็กน้อยว่า “เจ้าชายพระยาเจ้าชายพระญา ยกเข้ามาซึ่งกันจะเอาราชสมบัติ เจ้าชายพระยามาทังคำยดขำมะพร้าว ทิวคพลอยปลาไชย เจ้าชายพระยามาทัง ณ วัดไชยภูมิ จะเข้าทางกลาตเจ้าพรหม ช่างกันมาปะทะกันเข้าที่เชิงสพานบ้านถ่าน ทั้งสองพระองค์ทรงพระแสงของ้าว ท้องพระศอกชากพร้อมกันทั้งสองพระองค์ มุขมนตรีออกไปเฝ้าเจ้าสามพระยา ทูลการซึ่งพระเชษฐาธิราชขาดคอช้างทั้งสองพระองค์ แล้วเชิญเสด็จเข้ามาในพระนครเสวยราชสมบัติ ทรงพระนาม สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า ท่านจึงให้ขุดเอาพระศพเจ้าชายพระยาเจ้าชายพระญาไปถวายพระเพลิง ที่ถวายพระเพลิงนั้นให้สถาปนาพระมหาธาตุ และพระวิหาร เป็นพระอารามแล้ว ให้นามชื่อว่า วัดราชบูรณะ ที่เจ้าชายพระยาเจ้าชายพระญาชนข้างกันถึงพิราโดยให้ก่อพระเจดีย์สององค์ไว้ที่เชิงสพานบ้านถ่าน”

เป็นอันได้ความตามพระราชพงศาวดารว่า รัชราชบรมนั้น สมเด็จพระบรม-
 ราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) โปรดให้สถาปนาขึ้นในทิวเขาพระเพลิงพระศพ
 เจ้าชายพระยาและเจ้าหญิงพระยา ผู้เป็นพระเชษฐา ในรัชสมัย พ.ศ. ๑๕๖๗ หลังจาก
 ที่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ โปรดให้สร้างพระนครศรีอยุธยาขึ้นได้ ๗๔ ปี วัตถุประสงค์จะเป็น
 วัตถุประสงค์ใหม่หรือมอญเก่าก็ไม่แน่ ทว่าท่านใช้คำว่า "สถาปนา" ก็น่าจะชอวคิดว่า
 "ราชชน" หรือ "ราชบรม" ก็น่าจะทำให้คิดว่าอาจเป็นวัดเก่า ซึ่งมีมาก่อน
 แต่ไม่ปรากฏชื่อเก่าให้เราทราบได้ในบันทึกเสียแล้ว เพราะเมื่อโปรดให้ใช้เป็นที่ถวาย
 พระเพลิงและสถาปนาเป็นพระอารามใหม่ แล้วก็เลยเปลี่ยนชื่อไปก็อาจเป็นไปได้ เช่น
 เกี่ยวกับวัดราชบรมในกรุงเทพฯ ซึ่งเรายังพอทราบกันได้ว่า เดิมเรียกว่า "วัดเลียบ"
 และเมื่อถวายพระเพลิงเจ้าชายพระยาและเจ้าหญิงพระยาแล้ว ก็กล่าวถึงสิ่งก่อสร้างไว้ใน
 พระราชพงศาวดารว่า ได้โปรดให้สถาปนาพระมหาธาตุ เข้าใจว่าองค์พระปรมาภิไธย
 ปรากฏเป็นโบราณสถานอยู่ในยุคนี้ เช่น ณ ที่ตรงนั้น แล้วโปรดให้สร้างพระวิหาร ซึ่ง
 อาจเป็นพระวิหารหลวงทางทิศตะวันออกขององค์พระปรมาภิไธย ตรงประตูเขารัตน์ และพร้อม
 กันนั้นหรือในระยะต่อมาได้โปรดให้บูรณะก่อสร้างขึ้นทั้งพระอาราม แล้วเลยพระราช
 ทานนามว่า "วัดราชบรม" ดังนั้นก็อาจเป็นไปได้ วัดราชบรม มีพระวิหารหลวงตั้งอยู่
 ทางด้านตะวันออก ส่วนโรงพระอุโบสถตั้งอยู่ทางด้านตะวันตกและหันหน้าไปทิศตะวันตก
 พระมหาธาตุหรือพระปรมาภิไธยใหญ่ ที่ในพระราชพงศาวดารว่า ให้สถาปนาขึ้น ในที่
 ถวายพระเพลิงนั้น ตั้งอยู่ตรงกลางระหว่างโรงพระอุโบสถกับพระวิหาร การสร้าง
 พระมหาธาตุหรือพระปรมาภิไธยใหญ่ตลอดพระวิหารหลวงและโรงพระอุโบสถ น่าจะไม่
 จำเป็นต้องตกลงว่าสร้างเสร็จในปีที่กล่าวในพระราชพงศาวดาร เพราะอาจสร้างติดต่อกัน
 มาหลายปีกว่าจะเสร็จก็ได้ และตลอดเวลานั้นอาจมีเหตุการณ์อื่น ๆ เกิดขึ้นติดต่อกันมา
 ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับหลวงประเสริฐฯ ซึ่งขอคัดมาไว้เป็นทางประกอบ
 ข้อสันนิษฐานของนักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดี เฉพาะตอนกล่าวถึงเหตุการณ์ใน
 รัชกาลสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) ระหว่าง พ.ศ. ๑๕๖๗-๑๕๘๑
 ดังต่อไปนี้

“ศักราช ๗๙๓ กุญทก (พ.ศ. ๑๕๗๔) สมเด็จพระบรมราชาเจ้า เสด็จไป
 เขาเมือง (นครหลวง) ได้ แลท่านจึงให้พระราชกุมารท่าน พระนครอินทรวุฒเจ้าเสวย
 ราชสมบัติ ณ เมืองนครหลวงนั้น ครั้นนั้นท่านจึงได้พระญาแก้ว พระญาไทย แลรูป
 ภาพทั้งปวงมายังพระนครศรีอยุธยา

ศักราช ๘๐๐ มะเมียศก (พ.ศ. ๑๕๘๑) ครั้นนั้นสมเด็จพระบรมราชาธิราช-
 เจ้า สว่างวิกรมเหิงคณ เสวยราชสมบัติ แลสมเด็จพระรามศวร (เจ้าผู้เย็น) พระ
 ราชกุมารท่านเสด็จไปเมืองพิศณุโลก ครั้นนั้นเห็นหน้าพระเนกรพระพุทโเจ้าพระอินราช
 ตกออกมาเป็นโลหิต

ศักราช ๘๐๒ วอกศก (พ.ศ. ๑๕๘๓) ครั้นนั้นเกิดเพลิงไหม้พระราชมณเฑียร

ศักราช ๘๐๓ ภาศก (พ.ศ. ๑๕๘๔) ครั้นนั้นเกิดเพลิงไหม้พระที่นั่งตรีมุข

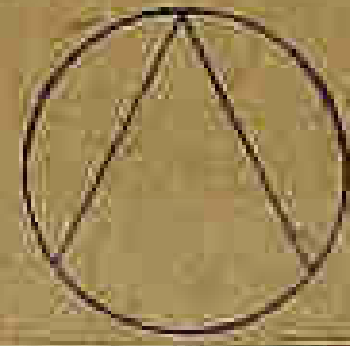
ศักราช ๘๐๔ จอศก (พ.ศ. ๑๕๘๕) สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า เสด็จไป
 เขาเมืองเชียงใหม่ แลเข้าปล้นเมืองมิได้ พอลงพระประชวรแลทัพหลวงเสด็จกลับคืน

ศักราช ๘๐๖ ชวศก (พ.ศ. ๑๕๘๗) เสด็จไปปราบพวรก แลตั้งทัพหลวง
 ทำชลปะทายเขมร ครั้นนั้นได้เชลย ๑๒๐๐๐๐ ทัพหลวงเสด็จกลับ (คืน)

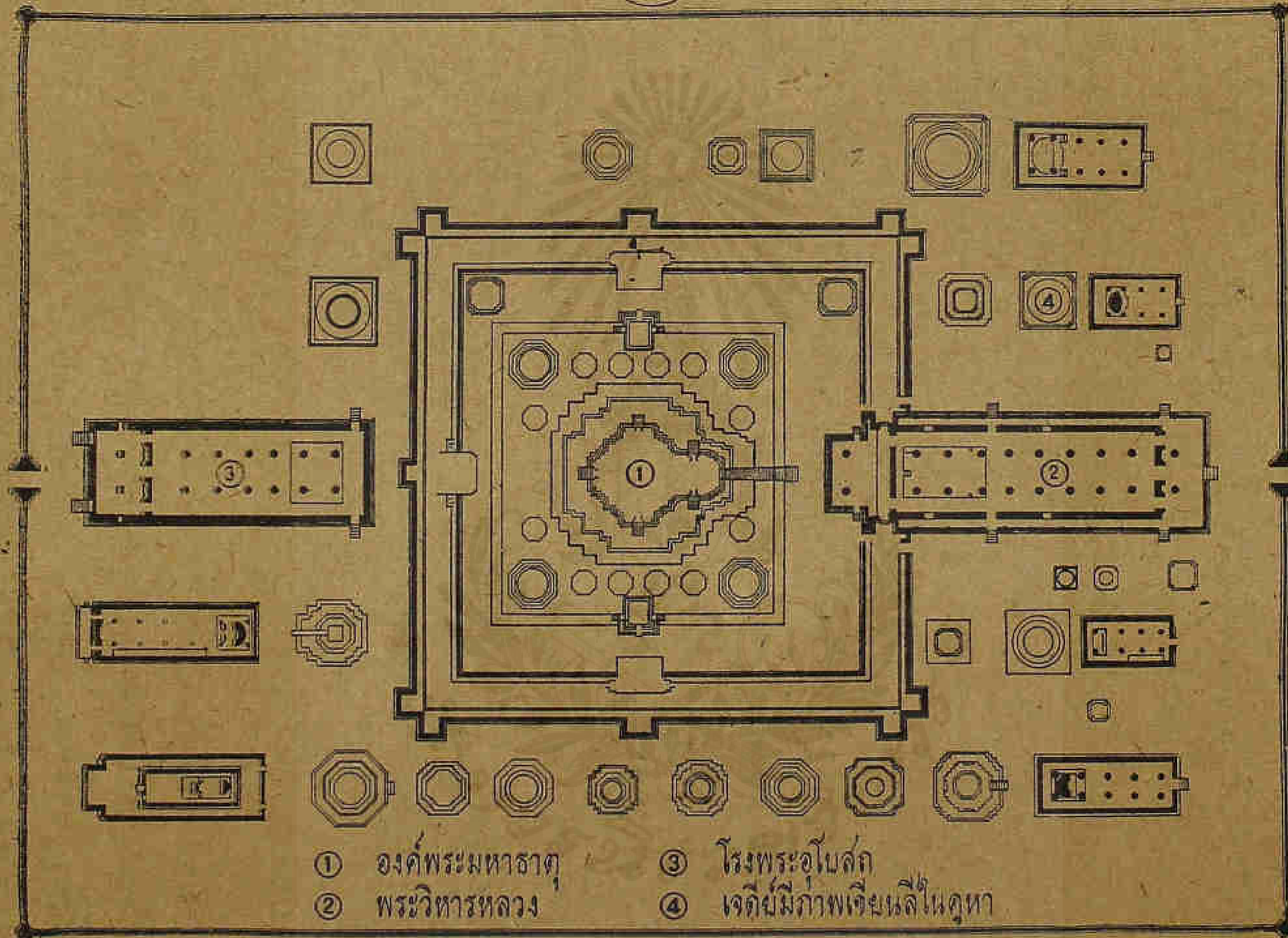
ศักราช ๘๑๐ มะโรงศก (พ.ศ. ๑๕๙๑) สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า ณ
 พานจึงพระราชกุมารท่านสมเด็จพระรามศวรเจ้าเสวยราชสมบัติ ทรงพระนามสมเด็จพระ
 พระบรมไตรโลกเจ้า”

เพื่อที่ท่านผู้สนใจจะได้รู้จักสภาพปัจจุบันของวัดราชบูรณะพอสมควร จึงขอ
 นำ เรื่องราว และ แผนผัง ของวัดราชบูรณะ ซึ่งนายมานิต วัชชีโกตม และ นายจำรัส
 เกียรติก้อง ได้เขียนและนำลงในนิตยสาร ศิลปากร ปีที่ ๑ เล่ม ๓ ฉบับประจำเดือน
 กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ มาเสนอในหน้าต่อไปอีกครั้งหนึ่ง.

แผนผังหมายเลข ๑

ผังวัดราชบูรณะ

จ.ว. พระนครศรีอยุธยา

แผนกสำรวจ : กองโบราณคดี : กรมศิลปากร

สภาพปัจจุบันของวัดราชบูรณะ

ของ

นายมานิต วัลลิโกดม

หัวหน้ากองโบราณคดี

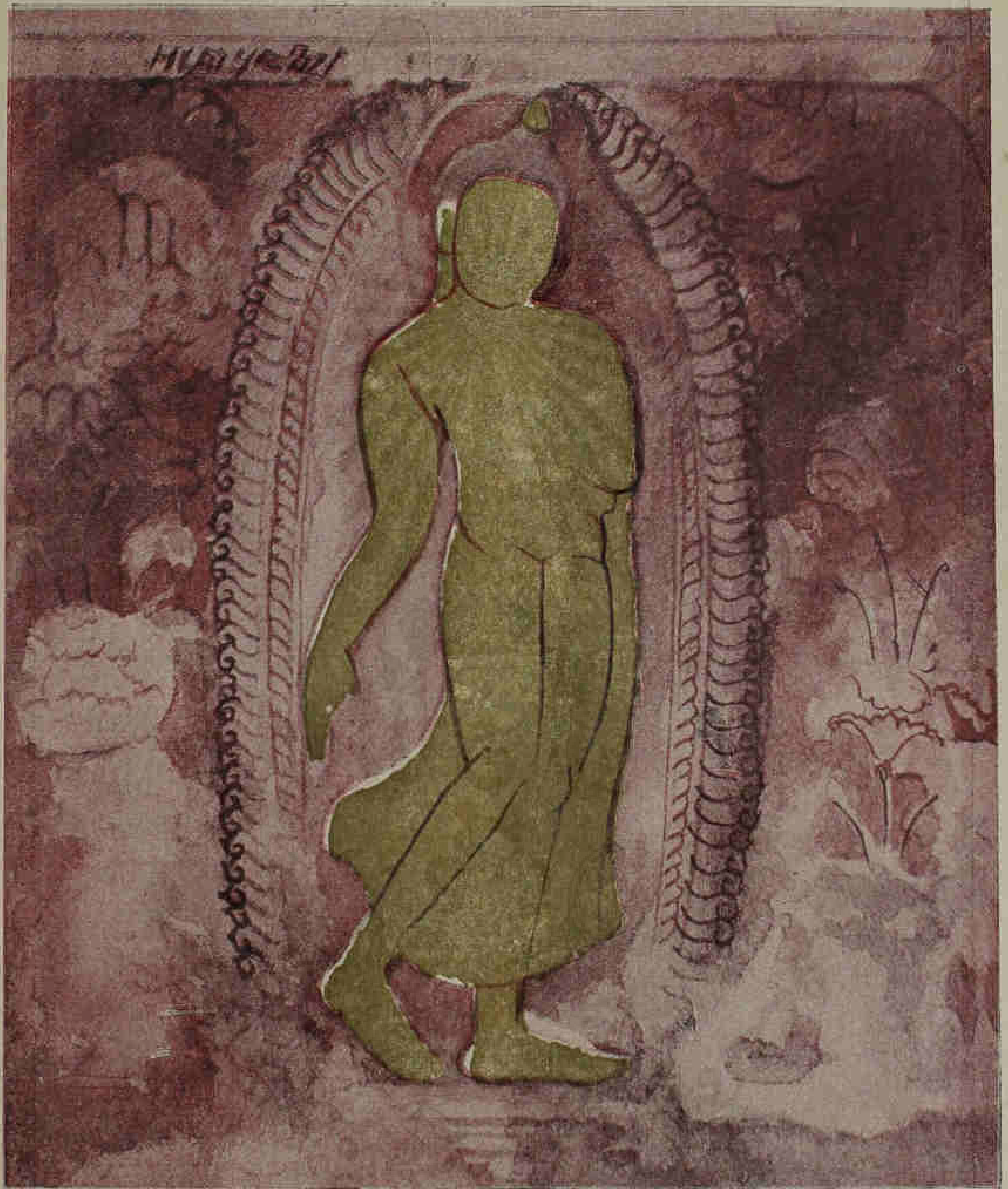
วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่ทิศตะวันตกของวัดราชโอรสาราม ฝั่งซ้าย
กรุงเก่า จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านตะวันออกจรดถนนมหาธาตุ ด้านใต้จรด
ถนนตลาดเจ้าพรหม ด้านตะวันตกจรดถนนกลาโหม และด้านเหนือมีอาณาเขต
ติดต่อกับวัดพลับพลายไชย บริเวณพืชมณฑล มีกำแพงอิฐล้อมรอบยาว ๒๐๘.๕๐
เมตร กว้าง ๑๕๒.๐๐ เมตร กำแพงด้านตะวันออกและตะวันตกถือเป็นด้านหน้า
ด้านหลังของวัดนั้น มีประตูซุ้มข้างละ ๑ ประตู เพื่อความสะดวกแก่การชื้อขาย
แผนผัง ขอบยี่งกล่าวเป็น ๓ ตอน (ดูแผนผังหมายเลข ๑) คือ

ตอนกลาง กำแพงด้านประตูซุ้มด้านหน้าเข้ามา มีวิหารหลวงขนาดยาว
๒๓.๐๐ เมตร กว้าง ๒๐.๐๐ เมตร มุขหน้าวิหารหลวงมีบันได ๓ ทาง อยู่
ข้างหน้า ๑ บันได ซ้ายขวาข้างละ ๑ บันได ประตูใหญ่ด้านหน้ามี ๒ ประตู
ใกล้ซุ้มประตูประธานมีประตูข้างตรงออกไปสู่บันไดที่เฉลียงข้างละ ๑ ประตู ด้าน
หลังซุ้มประตูประธานมีประตูใหญ่ออกไปสู่มุขท้าย ๒ ประตู มุขท้ายวิหารหลวง
ติดต่อกับเข้าไปในกำแพงแก้วรอบพระปรางค์ศรีรัตนมหาธาตุ มีขนาดกว้าง
ยาวด้านละ ๘๒.๐๐ เมตร พระปรางค์ศรีรัตนมหาธาตุก่อด้วยศิลาแลงตั้งอยู่บน
ฐานสี่เหลี่ยม กว้างยาวด้านละ ๕๘.๐๐ เมตร บันไดขึ้นสู่ค้ำพระปรางค์เป็น
บันไดแคบๆ อยู่ด้านตะวันออก ที่ฐานพระปรางค์มีเจดีย์ทักษ์ทักษ์ก่อด้วยอิฐสูง ๕ ม
และมีเจดีย์รายรอบปราง ๑๒ องค์ ทางขึ้นลงอยู่ทางทิศเหนือและใต้ พระปรางค์
วัดนี้ยังทรงรูปสมบูรณดีกว่าวัดอื่น ๆ อันมีอยู่ในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ซึ่ง
คูหาของพระปรางค์ด้านเหนือด้านใต้และตะวันตก เป็นผนังอิฐมีพระพุทธรูปยืน

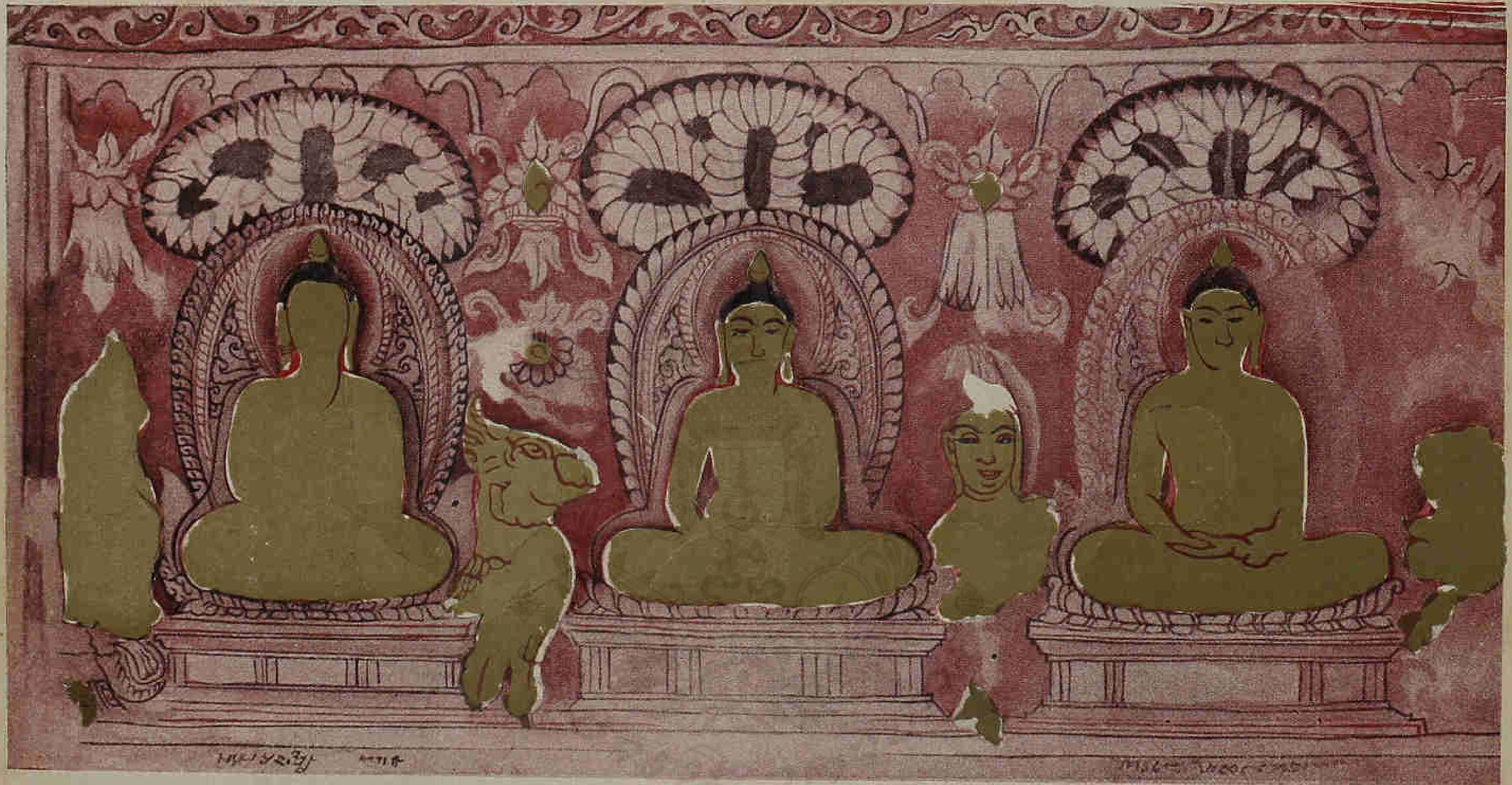
ปูนปั้นประติมากรรมฐานช่องละ ๑ องค์ พยอกปรากฏชั้นล่างประดับด้วยรูปครุฑและ
 ยักษ์ปูนปั้นเหนือๆ ขึ้นไปจนถึงชั้นสกัดยอด เฉพาะที่ตรงกับทิศทั้ง ๔ มีพระพุทธรูป
 นั่งในเรือนแก้ว และเรียงรายไปด้วยกลีบขนุน ทำด้วยศิลาทุกชั้นตลอดยอด
 ต่อจากกำแพงแก้วรอบพระปรางค์ออกไปเบื้องหลังทางทิศตะวันตกเป็นพระอุโบสถ
 ขนาดยาว ๔๗.๕๐ เมตร กว้าง ๑๗.๕๐ เมตร มีซากพระประธานก่ออิฐ โยกปูน
 ขนาดใหญ่ประดิษฐานหันพระพักตร์ไปทางทิศตะวันตก ข้างหลังซอกพระประธาน
 มีประตูและบันไดขึ้นลงทั้งซ้ายและขวา ด้านหน้าพระอุโบสถมีประตู ๓ ประตู
 และบันไดคู่หนึ่ง

ตอนบักขวา คือซีกข้างใต้ ห่างวิหารหลวงออกไปเล็กน้อย มีวิหารน้อย
 ๑ หลัง กว้างแคบ ๕ องค์ ถัดนั้นออกไป มีวิหารขนาดกลางอีก ๑ หลัง กว้าง
 ขนาดกึ่งวิหารน้อย ข้างหลังวิหารขนาดกลางนี้มีเจดีย์ใหญ่ ๔ องค์ เรียง
 เป็นแถวไปถึงวิหารขนาดกลาง ซึ่งอยู่สุดทางด้านตะวันตก ระหว่างวิหารหลังนี้
 กับพระอุโบสถ มีเจดีย์ ๑ องค์ วิหารย่อยๆ ๑ หลัง

ตอนบักซ้าย คือซีกข้างเหนือ ห่างวิหารหลวงออกไปเล็กน้อย มีวิหาร
 น้อย ๑ หลัง เช่นเดียวกับตอนบักขวา แต่มีเจดีย์หม้อยู่เพียง ๓ องค์ หนึ่งซึ่ง
 อยู่ใกล้กับหลังวิหารน้อย (เลข ๔ ในแผนผังหมายเลข ๑) ภายในคูหา มีภาพเขียนสี
 ฝีมือช่างสมัยอยุธยาตอนต้น นายเฟื้อ หริพิทักษ์ จิตรกรแห่งกรมศิลปากร ได้
 คัดลอกภาพเขียนสีนี้มาเก็บรักษาไว้ ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร และอธิบายถึง
 ลักษณะภาพไว้ว่า เขียนเป็น "พระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิเรียงเป็นแถวๆ ประดิษฐาน
 เป็นเรือนไม้ ข้างหลังพระเคี้ยวอยู่ในวงเข้านางศรีศรี ลักษณะหน้ากึ่งๆ แขนงขอม
 ยังปรากฏอยู่ แต่เขียนหน้าอกกันศิลป์ไทยในกรุงศรีอยุธยา ราว พ.ศ. ๑๕๐๐ เศษ
 เขียนใช้สีค้ำระบายเกล็ดยออ่อนแก่เกิดขริมาตร ลงเส้นสีแดงเขียนที่สำคัญ เส้นนั้น
 ยางละเอียดแต่คม หอนให้ระลอกถึงการจารึกขดเป็นลวดลายลงบนศิลาเป็นที่
 ประจักษ์เช่นจิตรกรรมของคน การบันทึกของตักเสณิกใช้จำเพาะที่สำคัญ.....พระ

พระพุทธรูปปางลีลา
ภาพจิตรกรรมฝาผนังกรุด้านใต้ ในพระปรางค์วัดราชบูรณะ
ฝีมือลอกของนายเพ็ญ ตรีพิทักษ์

พระอดีตพุทธ ภาพจิตรกรรมฝาผนังกรุด้านใต้ ในองค์พระปรารักษ์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
โปรดสังเกตอักษรขอมจารึกพระนามองค์ซ้ายมือยังพออ่านได้ว่า “อโนมทสฺสี” ต่อไปก็คงเป็น “ปทุมโม” และ “นารโท”
ผู้มอดลอกของนายเพอ ทรัพย์พิทักษ์

ส่วนหนึ่งของภาพจิตรกรรมฝาผนังกรุด้านตะวันออก ในองค์พระปรางค์วัดราชบูรณะ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพจิตรกรรม เพดานกรุ ในองค์พระปรารักษ์กรุวัดราชบูรณะ

จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พทอรรพยอมผนัง (คุดา) นัยคทอง แก่ผนังบ้านพระพุทธรูปอันคย (คือผนังเรียงแถว)
 นินทาได้ ยักคทองไม่.....” เจกยอองคิมภาพเขียนสีในคหาคทกล่าวน ไททรดพง
 เสียบแล้วเมื่อ ๓-๔ บิลวงมา คงเหลือแต่ภาพทศกโลกไว้เป็นหลักฐานการศึกษ
 ค้นคว้าเท่านั้น คือจากวิหารน้อยออกไปมีวิหารขนาดกลาง ๑ หลัง แล้วมีเจกย
 ใหญ่ร้อย ๕ องค เรียงเป็นแถวไปจนสุดทางตะวันตก เช่น บ้านอองคอนยักชวา
 เหมือนกัน เจกยใหญ่ร้อยในบริเวณวัดคังกล่าวมา เชื้อเจ้าสร้างขนเพื่อขรรจุ
 อฐูธาคชอนเจ้านายในราชวงศ์กรุงศรีอยุธยา ด้วยเคยพบซากโกศทำด้วยศิลา
 ข้าง คินเผาข้าง ถูกชุกทำลายทิ้งไว้ใกล้ ๆ เจกยเหล่านั้น.

เบื่อกฎในองค์พระปรางค์วัดราชบูรณะ

เพื่อไต่ทราบบรรณการพบกฏภายในองค์พระมหาธาตุ
หรือพระปรางค์ ซึ่งบรรพบุรุษผู้ตั้งวัดและทาง
ฝมือช่างเป็นจำนวนมากมาย จึงขอลาด้วยเหตุการณในการค้นพบ
ไว้เป็นหลักฐานสืบไป

เมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๐๐ เวลา ๑๕.๒๐ น. นาย
พันตำรวจตรี วุฒิ สมุทรประภูติ ผู้กำกับการตำรวจภูธร จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา ได้เข้ามาพบ นายกฤษณ์ อินทโกศัย รอง
อธิบดีกรมศิลปากร ณ กรมศิลปากร แจ้งว่า ได้มีผู้ร้ายหลายคน
ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่บางคน ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ลอบ
ลักขุดเข้าไปภายในกรุในองค์พระปรางค์ใหญ่ ในวัดราชบูรณะ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เกือบเอาทรัพย์สินสมบัติเงินทองและของมี
ค่าไปมากมาย เวลานั้นทางเจ้าหน้าที่ตำรวจได้จับกุมคนร้ายและได้
ของกลางไว้ข้างแล้ว ขอให้รีบไปดำเนินการโดยด่วน รองอธิบดี
กรมศิลปากร จึงได้รยนำเรื่องเสนออธิบดีกรมศิลปากรทราบ และ
อธิบดีกรมศิลปากรก็ได้สั่งการและมอบหมายให้รองอธิบดีรับผิดชอบ
ทางออกไปดำเนินการร่วมมือกับเจ้าหน้าที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
โดยด่วนในเย็นวันนั้น ซึ่งในเวลาต่อมา นายกฤษณ์ อินทโกศัย
รองอธิบดีกรมศิลปากร ได้บันทึกรายงานเสนอ ทั้งปรากฏใน
หน้าต่อไป.

รายงานการเปิดกรู ในองค์พระปรมาภิไธย รัชกาลที่ ๖

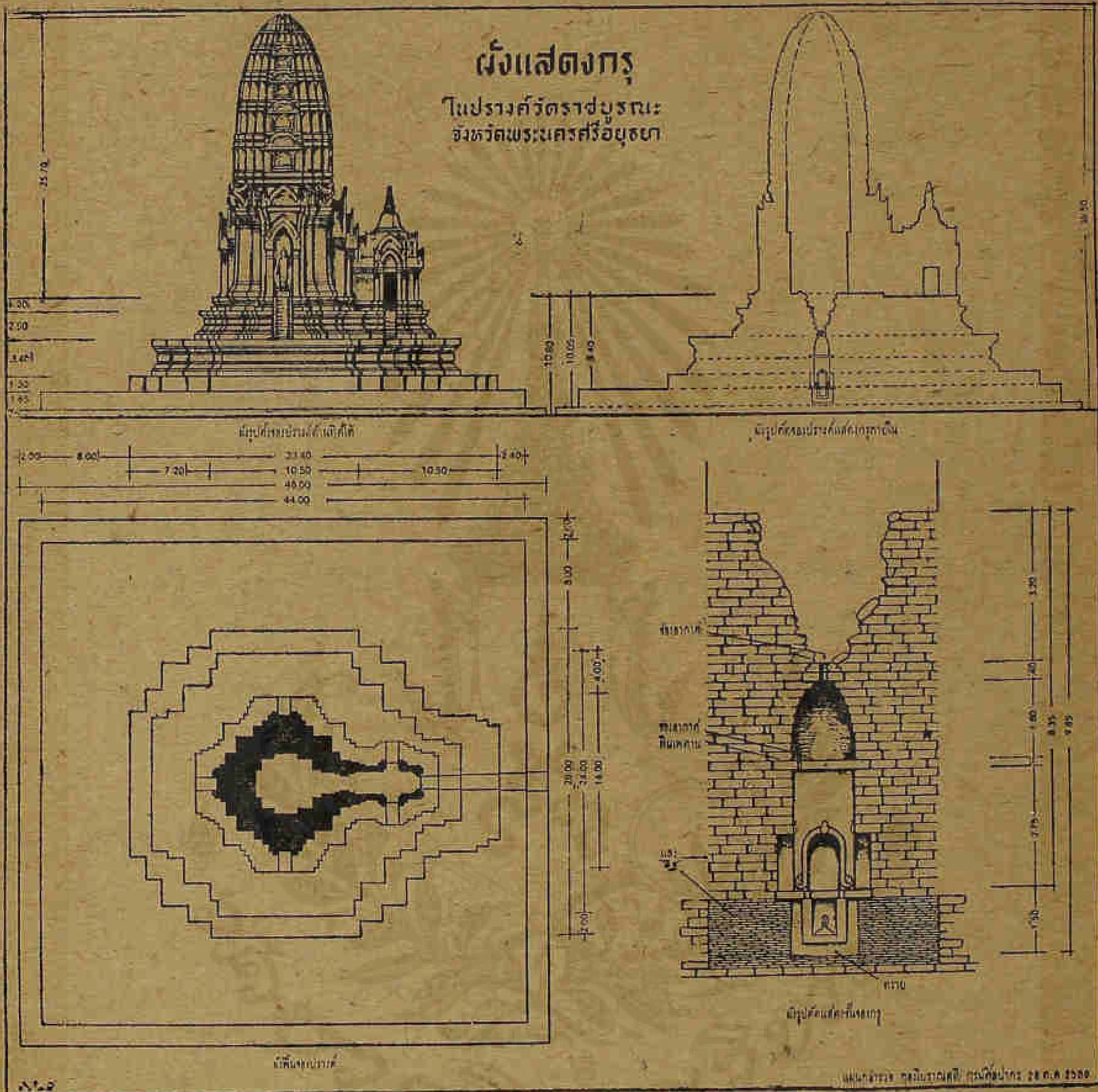
ของ

นายกฤษฎ์ อินทโกสีย์

รองอธิบดีกรมศิลปากร

ผมได้เดินทางไปจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๐๐ เวลา ๑๗.๐๐ น. ถึงอยุธยาเวลา ๑๘.๐๐ น. ตั้งใจจะไปหาผู้ว่าราชการจังหวัดก่อน แต่ได้ทราบว่าผู้ว่าราชการจังหวัดออกตรวจท้องที่ จึงไปพบผู้กำกับการตำรวจหรือว่ารองตรวจการที่ผู้ราชเขตในวันรุ่งขึ้นหรือประการใด - ผู้กำกับการตำรวจขอรองให้ส่งตรวจในวันนั้น เพราะได้ทราบจากปากคำของผู้ตั้งหาที่ขุดมาได้ว่า ในกรุยังมีของอีกมาก ถึงอย่างไรก็ต้องไปนั่งเฝ้าอารักขาคนอยู่แล้ว ควรลงมือทำงานเสียเลย งานจะทำได้เร็วไปเสียก่อนหนึ่ง เพราะมีงานสืบสวนขุดมเหล็กขุดขุดอีกมาก ฉะนั้นในวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๐๐ เวลา ๒๑.๐๐ น. จึงไปทำการตรวจกันกรู โดยผมกับเจ้าหน้าที่หน่วยศิลปากรอยุธยา ๒ คนลงกรูเก็บสิ่งของ ผู้กำกับการตำรวจพร้อมด้วยเจ้าหน้าที่ตำรวจคอยรับของขุดปากกรู และในการดำเนินงานคราวนี้เราได้วางกติกากันไว้ด้วยว่า ผู้ลงไป ในกรูทุกคนแม้ตัวผมเอง เมื่อขึ้นมาจากกรู จะต้องให้ตำรวจตรวจค้นร่างกายก่อน เพื่อแสดงความบริสุทธิ์ว่าไม่ได้ขโมยออกสิ่งของอย่างใดไว้

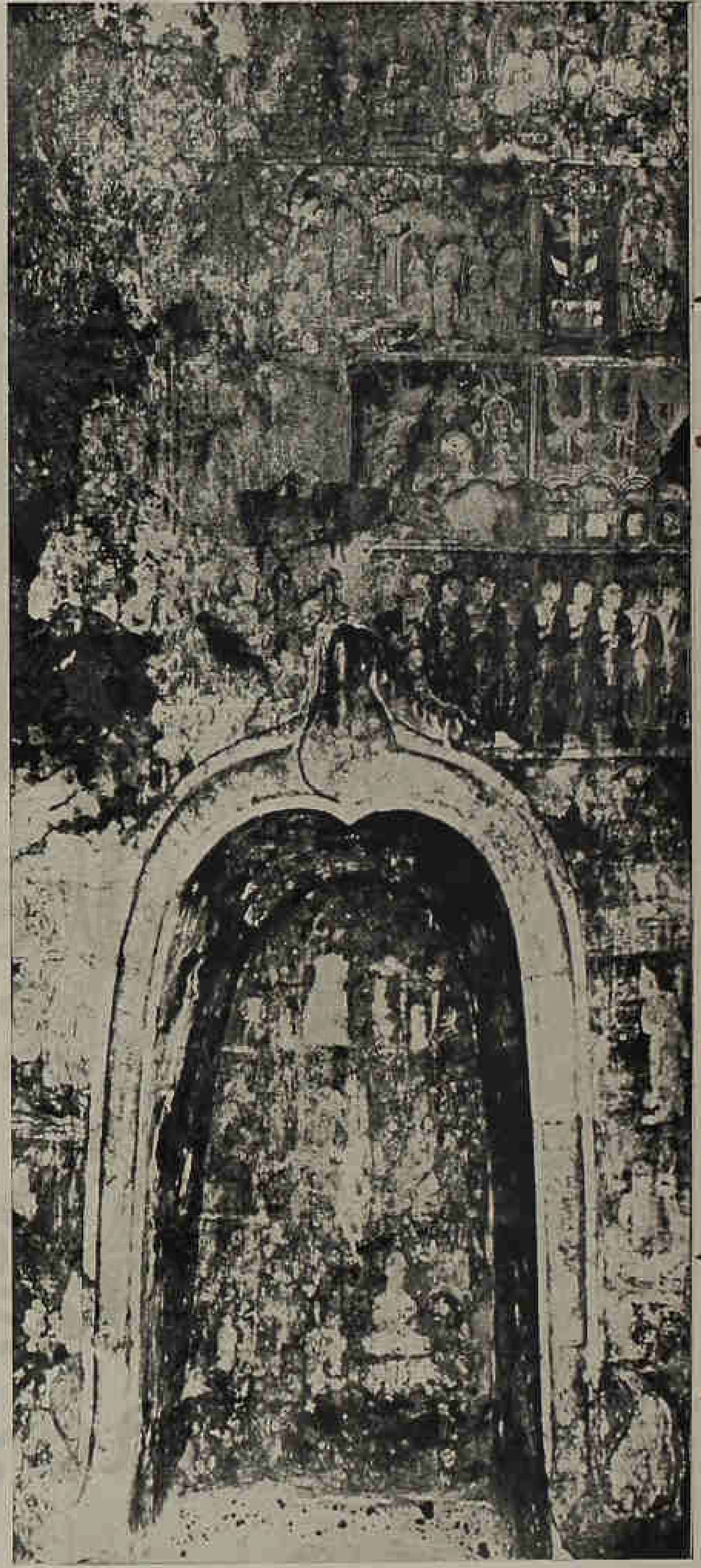
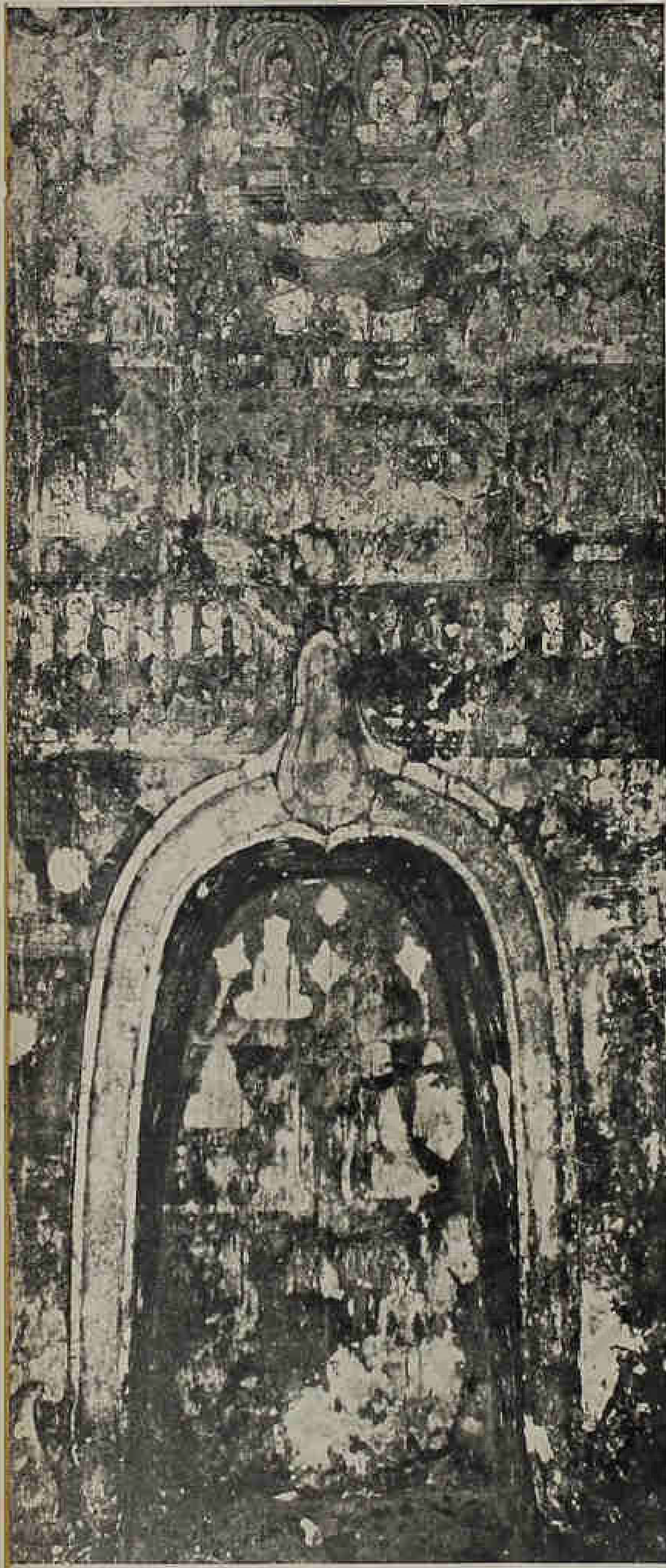
ที่ที่ผู้ราชเขตลงไปนั้น อยู่ตรงศูนย์กลางในองค์พระปรมาภิไธย ตรงกรูพอดี (ดูแผนผังหน้า ๒๐) ผู้ราชเขตคนดังกล่าวลงไปลึกประมาณ ๓.๖๐ เมตร ตรงปากหลุมกว้างประมาณ ๒.๕๐ เมตร แล้วหลุมก็ค่อย ๆ ลึกสอยลงจนถึงก้นหลุม เหลือกว้างเพียงประมาณ ๐.๗๐ เมตร ถัดห้องกรู ห้องที่ ๑ ขนาดห้องกว้าง ๑.๕๐ เมตร สิ้นเหลี่ยม สูง ๑.๕๐ เมตร ผู้ราชเขตเพนห้องกรูห้องที่ ๑ ที่ลงไป เบื้องล่างอีกเป็นห้องกรูที่ ๒ ขนาดห้องกว้าง ๑.๕๐ เมตร สิ้นเหลี่ยม สูง ๒.๗๕ เมตร

พระปรารังวัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
แสดงลักษณะขององค์ปรารัง, ผนัง, ส่วนตัดและที่ตั้งของกรทั้งสาม
ภายในองค์พระปรารัง

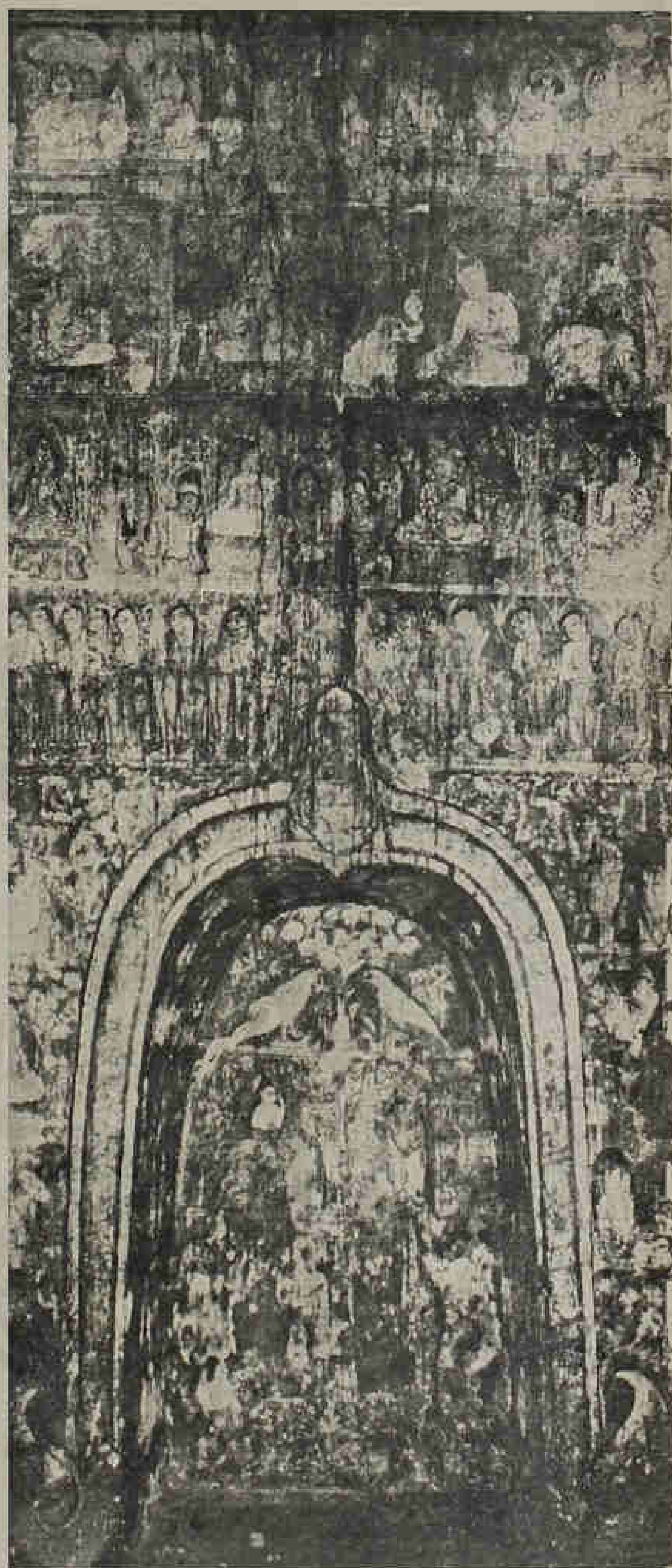
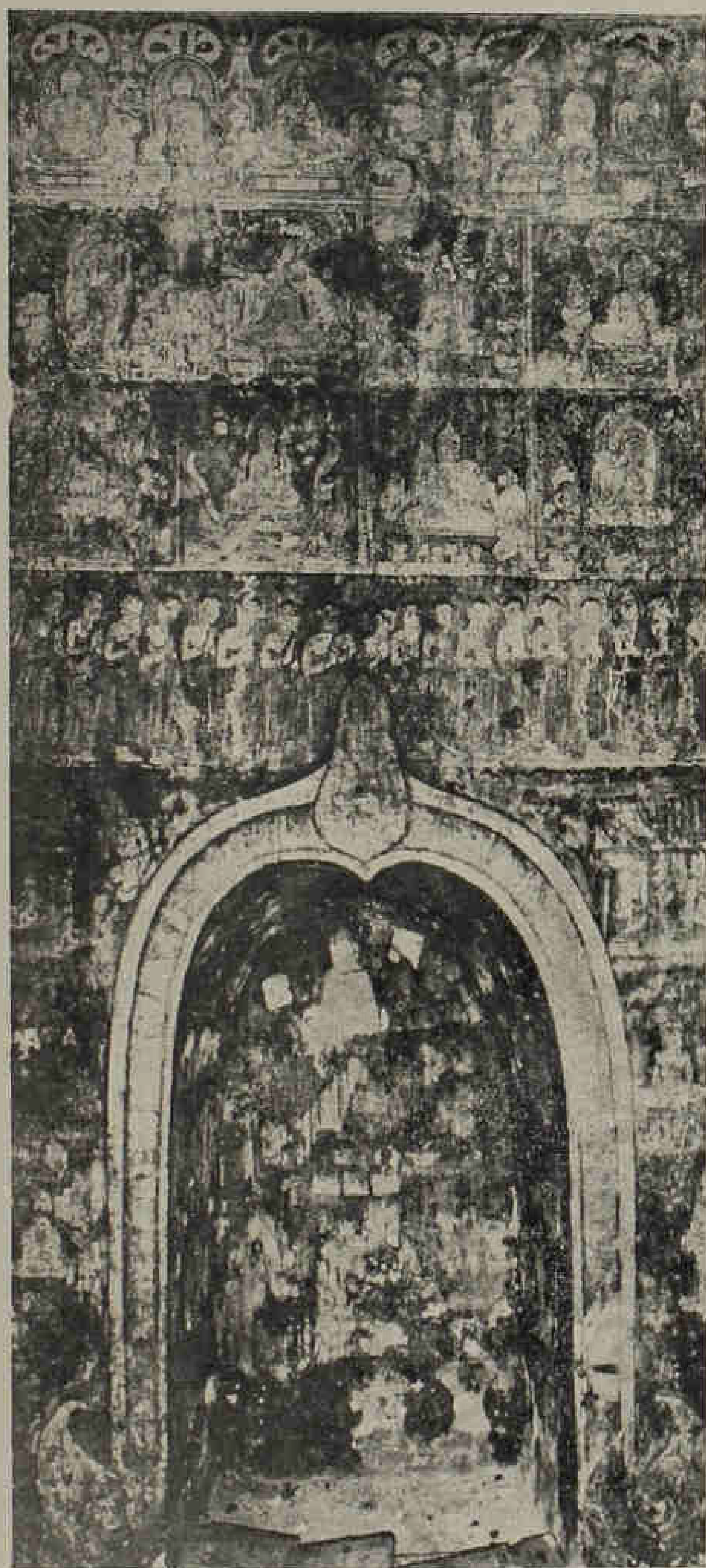
พระมหาธาตุหรือพระปรางค์วัดราชบูรณะ
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพจิตรกรรมฝาผนังภายในองค์พระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

(ซ้าย) ผนังด้านเหนือ

(ขวา) ผนังด้านตะวันออก

ภาพจิตรกรรมฝาผนังกรภายในองค์พระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

(ซ้าย) ผนังด้านใต้

(ขวา) ผนังด้านตะวันตก

- (บน) พระเจดีย์ทองคำ พร้อมด้วยเจดีย์แก้วผลึกและพระพุทธรูปทองคำ ในกรู ๓
 (กลาง) ครอบพระเจดีย์ ๔ ชั้น ๑ เหล็กบุชิน ๒ และ ๓ ทองเหลือง ๔ เงิน ในกรู ๓
 (ล่าง) โต๊ะสัมฤทธิ ที่ตั้งสิ่งของในกรู ๒

ห้องนี้เป็นห้องเก็บเครื่องทองค่าที่ผู้ขายขนไปมากมาบนนั้น มีชั้นเหล็กเข้าไปในผนัง
 ประมาณ ๓๗ ซม. กว้าง ๕ คืบ กว้างผนังและในชั้น เขียนภาพจิตรกรรม
 เกี่ยวกับเรื่องพุทธศาสนาด้วยสีชาดเห็นทั้งผนังและภายในชั้น ที่เพดานห้องกร
 กมีเขียนลวดลายเต็มเพดาน ภายในชั้นที่ค้ำเห็นอ กระวนออกและกระวนตก มี
 โถะตัวสูง ๕๒ ซม. กว้างประมาณ ๓๓-๔๕ ซม. ขาวประมาณ ๗๑-๗๒ ซม.
 วางอยู่ชั้นละ ๑ ตัว คงจะเป็นทวางตั้งของ ส่วนชั้นค้ำที่ค้ำไว้ไม่มีโถะ (ดูแผนผัง
 หน้า ๒๓) ถัดชั้นถัดออกมา มีหินปูนทำเป็นพนักของเคมทงห้อง หินปูนพนัก
 หน้า ๑๗ ซม. การดำเนินงานลงเก็บของในกรณีนี้ ได้ใช้เครื่องกำเนิดไฟฟ้า
 ค่อยสายและควงโคมลงไป เมื่อลงไปถึงห้องนี้ ได้เห็นแหวง เครื่องทองค่า
 ชิ้นเล็กๆ พลอย และที่ขี้ต้ม คลุกเคล้าอยู่ก้นพื้นทรายพนักห้องแพรพราวไปหมด
 ผสมและเข้าหน้าต่าเล็กน้อยของอยู่จนถึง ๑.๐๐ น. ของวันที่ ๒๕ ตั้งขึ้นมาให้
 ผู้กำกับตำรวจประมาณ ๑ กระป๋องตักน้ำทูล ของก็ยังไม่หมด จำต้องหยุด
 ไว้ชั่วคราว เพื่อพักผ่อน ผู้กำกับตำรวจนำสิ่งของไปใส่กรงเหล็กรักษาไว้
 ที่สถานตำรวจภูธรจังหวัดพระนครศรีอยุธยาในคืนวันนั้น แล้ววางกำลังเจ้าหน้าที่
 คอย ตำรวจ ๕ คน พร้อมอาวุธปืนและเจ้าหน้าที่หน่วยสืบสวน ๒ คนอยู่เฝ้ากร
 เรืองห้องกรุน จากปากคำของผู้ต้องหาว่ากรทงที่ ๑ มีพระพุทธรูปทองคำบรรจุ
 อยู่ ๓-๔ องค์ นับว่าองค์ใหญ่ขนาดหน้าคิ้วประมาณ ๑ คืบแล้วก็ไม่มีอะไรอีก
 ผู้ร้ายเกือบจะเลิกการขุดค้นอยู่แล้ว เมื่อมีคนหนึ่งไปกระทุ้งพนักห้อง เสียงก้อง
 ดังเช่น โพรงอยู่ข้างล่าง จึงได้ขุดพนักห้องไปพบห้องที่ ๒ ซึ่งบรรจุทองคำและ
 เพชรนิลจินดา

ตอนเช้าวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๐๐ เวลา ๕.๐๐ น. ผมพร้อมด้วยผู้
 กำกับตำรวจไปดำเนินงานที่กรทงต่อไป ในวันนั้นทำงานจนถึง ๑๖.๐๐ น. เศษ เก็บ
 ของขึ้นมาจนหมด มีแหวน กำไลข้อมือ เศษทองรูปพรรณต่างๆ พลอย และ

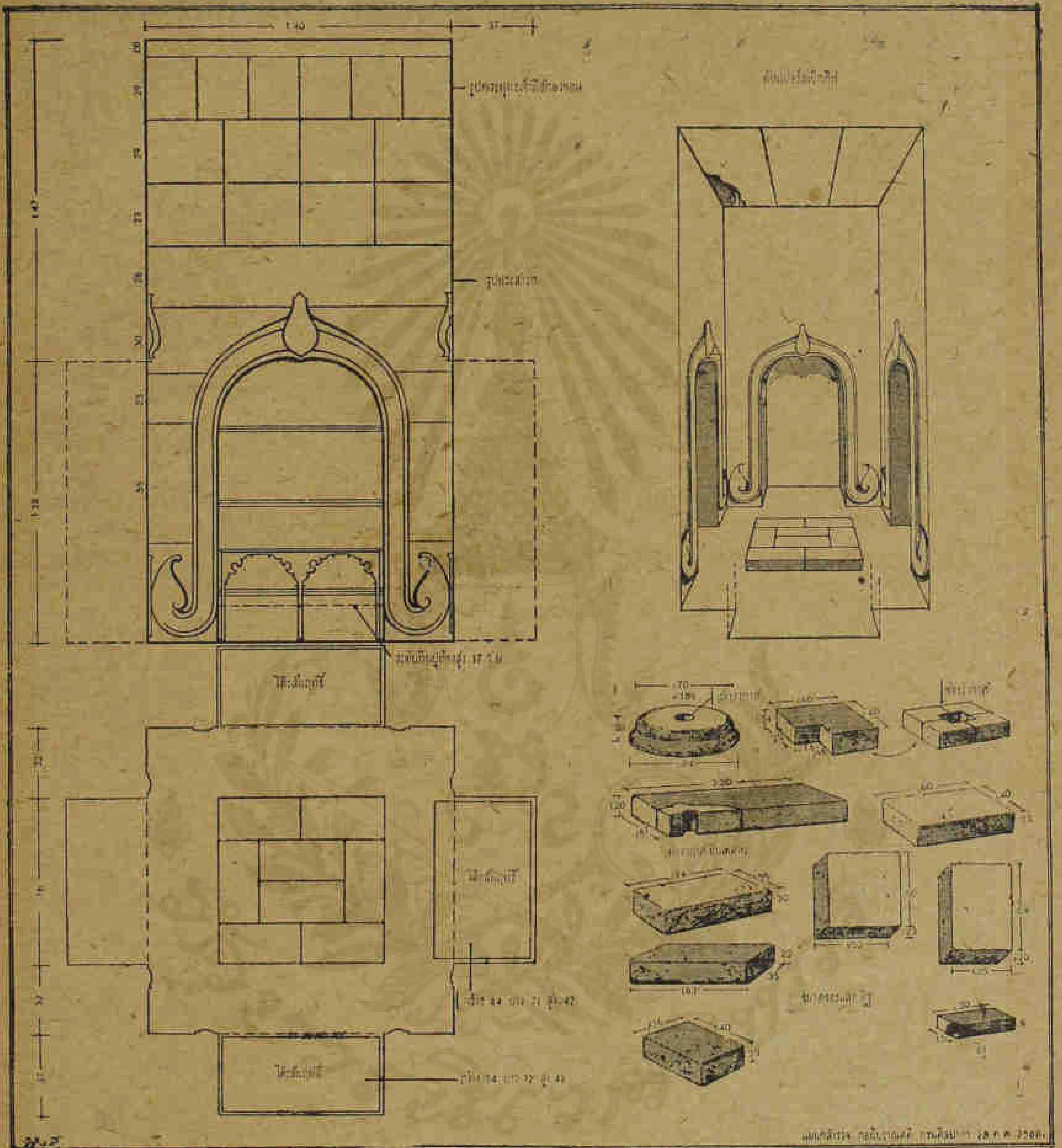
ทยทม เป็นจำนวนมาก และโตกว่าคนทรายกันกรทั้งหมคนมาไล่กวระสอบไว้
 เพอรอนหาของทวย เพราะมีเศษทองและพลอยต่าง ๆ คลุกเคล้าอยู่กับทราย
 เหล่านนอกมาก ของที่น่าเอาชนมมาทั้งหมคนเอาไปเก็บไล่กรงเหล็กไว้ทสดาน
 ตำรวจตามเก็บ คนอื่นนั้นโตวางกำลังเจ้าหน้าทรักษากรไว้ ผมเดินทางกลัย
 กรงเทพ ฯ เพราะเสื่อผาทเตรียมไปใช้หมทแล้วไม่มีผลทเปลยน

วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๐๐ ผมมาทกรวมเพอรายงานกิจการทวยวาจาให้อธิบตี
 ทรายและพักอยู่ในกรงเทพ ฯ คันทนง วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๐๐ เวลา ๗.๐๐ น.
 เดินทางกลัยไปอยชยาสมททกษผู้กักขการตำรวจลงไปทรวกรอกกรหนึ่ง เพราะ
 สงสัยวาทระมกรห้องที่ ๓ ทอลงไปข้างล่างอก เนื่องจากมชของลมเย็นชนมมาจากเบื้อง
 ล่าง ผมไคใหเจ้าหน้าทกหนดพนห้องชนม ก็พชวามอกห้องหนึ่งจริง เป็นชงที่ ๓
 กว้างประมาณ ๑.๕๐ เมตร สเหลี่ยม สูงประมาณ ๑.๒๐ เมตร ภายในห้องนั้นแบ่ง
 ชอกเย็น ๒ ส่วน ส่วนในก่อบนเย็นห้องสเหลี่ยมเล็ก ๆ กว้างประมาณ ๐.๕๐ เมตร
 สเหลี่ยม (ดูแผนผังหน้า ๒๐) บรรพพระเจคัยทองคำ ๑ เจคัย มีครอบเป็นรูป
 คล้ายครอบแก้วพระพุทธรูปทมิชายในขังบนครอบไว้ ๔ ชั้น คือ ชั้นบนเป็นเหล็กขนิ
 ชั้นที่ ๒ เป็นทองเหลือง ชั้นที่ ๓ เป็นทองเหลือง ชั้นที่ ๔ เป็นเงิน แล้วกถึงเจคัย
 ทองคำเข็คไค ภายในบรรพพระพุทธรูปของคำ พระเจคัยแก้วผลึก (ดูรูปหน้า ๒๑)
 พระพุทธรูปแก้วผลึก กษเครของทองกระจุกกระจิกอื่น ๆ และมีแผ่นไขลานทองคำจกรัก
 ชกษรชอนม้นกลมบรรพอยู่ทวย^(๑) ขริเวนครอบ ๆ เจคัยทองคำ มีพระพุทธรูปของคำ
 และเงิน รูปสทวาทง ๆ ทำควยทองคำและเงิน พิมพ์เป็นแผ่นบรรพเรียงรายอยู่โดย
 ครอบ (ดูรูปหน้า ๒๕)

วันที่ ๒ และวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๐๐ ทรวกเก็บชงทส่วนนอกของห้องที่ ๓
 ชงกว้างประมาณ ๐.๕๐ เมตร มีพระพุทธรูปสำริด พระพิมพ์ทำควยชนิ (ดูรูป
 หน้า ๒๕) กระปุกเคลือบ เครองใช้ทำควย เงิน สำริด และทองเหลืองบรรพอยู่โดย

๑ ดู-รูปหน้า ๒๕ และอ่านคำในหน้า ๓๕

แสดงที่ตั้งของกร ๒ ภายในองค์พระปรางค์ ซึ่งมีภาพจิตรกรรมฝาผนังและเพดาน

รชยไต่จกการชนของในกรณชนเสร็จในวันที่ ๓ ตุลาคม นำไปเก็บรักษาที่สถานตำรวจ
พร้อมทั้งกวาดคืนทรายกับกรชนมาบรรจุกระสอบเอาไว้ร่อนหาของควย เมื่อวันที่ ๓ นั้น
กลับพักนอนที่กรุงเทพฯ

วันที่ ๔ ตุลาคม ๒๕๐๐ เวลา ๗.๐๐ น. กลับไปอยุธยา และพร้อมด้วยผู้
กำกับการตำรวจไปตรวจกรอุ้มว่ามีห้องท่ลงไปอีกหรือไม่ ได้ให้เจ้าหน้าที่เบคห้อง
ที่ ๓ ชน พยายามแผนอิฐก่อรอบวงเก็บท่งพนห้องท่งลงไปยังล่าง ได้รื้ออิฐลง
ประมาณ ๑.๐๐ เมตร ก็ยังไม่หมดอิฐก่อ ผมเห็นว่าควรยุติการตรวจค้นได้แล้ว จึง
สั่งเลิก ให้จกการถมปราบภายในพนห้องที่ ๓ ที่ขุดตรวจลงไป เสร็จเรียบร้อยเมื่อ
วันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๐๐ เป็นอันยุติการตรวจกรเพียงเท่านั้น ในชั้นต่อไปจะไต่จกการ
ถมกลบเกล็ดพนห้องพระปราสาทผู้รายชกตามวิธีการต่อไป

วันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๐๐ พร้อมด้วยผู้กำกับการตำรวจควบคุมให้เจ้าหน้าที่
ร่อนดินและทรายที่ชนชนมาจากกร ได้เศษทองค้ำหนัก ๖๐ บาท พลอยหัวแหวนและ
ทับทิมหนัก ๑,๘๐๐ กรัม แก้วผลกชนิดต่าง ๆ หนัก ๑,๐๕๐ กรัม และลูกขี้เงินกับ
ทับทิมปนกันหนัก ๒๕๐ กรัม เช่นกันทางกลับกรุงเทพฯ

วันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๐๐ ได้มาตุการซ่อมตู้ของกรมศิลปากรที่จะนำไปใส่
เครื่องทองคำ ท่งที่ขุดได้จากผู้ร้ายและที่กรมเก็บเงินได้เอง ณ กรมศิลปากร

วันที่ ๘ ตุลาคม ๒๕๐๐ เวลา ๑๑.๐๐ น. นำตู้ที่ซ่อมเสร็จแล้วไปจังหวัด
อยุธยา ไปตั้งสถานตำรวจอยุธยาเวลา ๑๔.๐๐ น. เศษ ได้ให้ช่างไม้ที่นำไปจาก
กรุงเทพฯ ๓ คน ปรึชซ่อมลูกกรงเหล็กของสถานตำรวจซึ่งเดิมเป็นห้องซึ่งผู้
คองหา เพื่อนำตู้เข้าไว้ในลูกกรงเหล็กนั้น และจะไต่จกท่งของทั้งหมดไว้ที่สถาน
ตำรวจอยุธยาจนกว่าจะเสร็จคดี ได้ซ่อมลูกกรงอยู่จนถึงเวลา ๑.๐๐ น. ของวันที่ ๘
ตุลาคม ๒๕๐๐ ก็ยังไม่เสร็จ พักงานชั่วคราว เข้าวันที่ ๘ ตุลาคม ซ่อมลูกกรง
เหล็กต่อไปจนถึง ๒๒.๐๐ น. การซ่อมลูกกรงจึงเสร็จ

ในวันที่ ๕ ตุลาคม ตอนบ่าย ขณะไปถึงสถานตำรวจ พบผู้ว่าราชการจังหวัด
พระนครศรีอยุธยาอยู่ที่นั่นด้วย ผมจึงขอให้ผู้ว่าราชการจังหวัดลำปางคืนทรัพย์สินของที่
กรมเก็บและชุกโตเอง เพื่อทำบัญชีและชั่งน้ำหนักและสิ่งมอขกัน ผู้ว่าราชการจังหวัด
ได้ให้สมาชิกสมาคมส่งเสริมวัฒนธรรมฝ่ายหญิงของจังหวัดนั้น ภรรยาผู้ว่าราชการ
จังหวัดเป็นหัวหน้า ช่วยกันชั่งรังสีของแลวจกทำบัญชีและชั่งน้ำหนักเมื่อเวลา
๒๐.๐๐ น. เสร็จ ๒๒.๐๐ น. แต่ในระหว่างที่กำลังทำบัญชีอยู่นั้น ผู้ว่าราชการจังหวัด
มักจรรจะทองเก็บของกลาง ที่ขบโตจากผรายจากในลกกกรงเหล็กลงหีบเพื่อนำเข้าลกก
กรง ไม่สามารถอยู่ทำบัญชีตรวจรับมอขในคืนวันนั้นได้ คงให้แก่ภรรยาและพนักงานการ
ตำรวจเป็นผู้แทนอยู่ และนำมอขของในวันรุ่งขึ้น คงนั้นเมื่อจกทำบัญชีและชั่งน้ำหนัก
ของเสร็จแล้ว จึงต้องบรรจลงหีบเหล็กใส่กุญแจติดตรา มอบให้ผู้กำกับการตำรวจ
เป็นผู้รักษาของไว้ โดยผมรักษาลูกกุญแจ ผู้กำกับการตำรวจรักษาหีบของและตรา
เช้าวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๐๐ เวลา ๕.๐๐ น. ผู้ว่าราชการจังหวัดให้วัฒนธรรมจังหวัด
เป็นผู้แทนมารับมอขของล่วงหน้าก่อน ผู้ว่าราชการจังหวัดจะตามมาภายหลัง ผม
เห็นว่าการทำงานบัญชีสิ่งของเมื่อวานนี้ ผู้ว่าราชการจังหวัดมิได้อยู่ด้วยโดยตลอด คงมี
แต่ภรรยาผู้ว่าราชการจังหวัดกับผู้กำกับการตำรวจร่วมทำอยู่เท่านั้น ฉะนั้นในตอน
วัฒนธรรมจังหวัดและผู้ว่าราชการจังหวัดจะมารับมอขของในวันที่ ๕ ตุลาคมนี้ ควรจะ
ได้รู้เห็นบัญชีและน้ำหนักสิ่งของอีกครั้ง จึงขอให้วัฒนธรรมจังหวัดไปหาเจ้าของร้าน
ขายทองพร้อมทั้งเครื่องชั่งมาสอบบัญชีอีกครั้งหนึ่ง เมื่อได้เจ้าของร้านทองและเครื่อง
ชั่งมาแล้ว ก็ให้ตรวจสอบบัญชีและชั่งน้ำหนักใหม่อีกหนหนึ่งท่อนหาผู้ว่าราชการจังหวัด
และผู้กำกับการตำรวจ เสร็จแล้วก็ลงนามผมเป็นผู้ส่งของและวัฒนธรรมจังหวัดเป็นผู้
รับของ ในบัญชีคัดลอกไว้คนละฉบับ สิ่งของที่ทำบัญชีในวันนมเครื่องทองคำ เครื่อง
เงิน เครื่องถ้วยชาม และพระพุทธรูปทั้งหมด คงเหลือแต่พระพิมพ์ทำด้วยชินยังทำ
บัญชีไม่ทัน ผู้ว่าราชการจังหวัดรับเอาของที่ทำบัญชีแล้วไปเก็บรักษาไว้ทั้งหมด ส่วน
พระชินทวยงไม่ได้อ่านบัญชี ฝ่ายผู้กำกับการตำรวจรักษาไว้ก่อน ต่อเช้าวันที่ ๑๐ ตุลาคม
๒๕๐๐ จึงได้จกทำบัญชีพระชินมอบให้วัฒนธรรมจังหวัดเซ็นรับเอาไป และในตอน

เช้าวันที่ ๑๐ ตุลาคมนี้ ผู้ว่าราชการจังหวัดได้นำสิ่งของที่กรมศิลปากรขุดได้เข้าเก็บ
 ฝังไว้ในที่ภายในลุมพินีเสก เสร็จเวลา ๑๒.๐๐ น. ตอนบ่ายผู้ว่าราชการจังหวัด
 จะนำของกลางที่ขุดได้จากผู้ร้ายเขาคอกครึ่งหนึ่ง สิ่งของที่ขุดได้จากผู้ร้ายนั้นได้จัดทำ
 บัญชีไว้พร้อมแล้ว แต่ทราบจากเจ้าพนักงานสอบสวนปากคำผู้ร้าย ปรากฏว่ายังมีของ
 ที่ผู้ร้ายนำไปซ่อนซ่อนหรือจำหน่ายต่อไปแล้ว นอกจากที่มในบัญชีนั้นอีกมาก คงตาม
 จับได้ของคนมาประมาณสัก ๕๐-๖๐% ผมเห็นว่าของที่ได้จากผู้ร้ายยังเป็นของกลาง
 ที่เกี่ยวข้องกับตำรวจและทางบ้านเมืองอยู่ จึงมอบให้นายอภัย นุกาณิก หัวหน้าพนักงาน
 งานศิลปากร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา อยู่ดูคำสั่งของเขาตัวแทน และกลับที่พัก
 และเดินทางกลับกรุงเทพฯ เมื่อเวลา ๑๔.๐๐ น.

เฉพาะสิ่งของที่ทางเจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรเก็บขึ้นได้ รวมทั้งหมวก๒,๑๒๑ชิ้น
 เฉพาะของที่ทำด้วยทอง เงิน นาก และเพชรนิลจินดา ซึ่งน้ำหนักทั้งหมดได้
 ๑๐,๕๑๕ กรัม ของเหล่านี้ยังไม่ได้ทราบราคา และนอกนั้นเป็นพระพุทธรูปสำริด พระ
 พิมพ์จีน เครื่องใช้โลหะและหิน เครื่องสำริดโลก และเครื่องใช้ดินเคลือบ มิได้รวม
 ซึ่งน้ำหนักไว้ในจำนวนนี้ ส่วนสิ่งของที่ขุดได้จากผู้ร้าย เจ้าของและผู้จัดการร้านขาย
 ทองเบ็ดแซ่ สะพานหิน พระนคร ได้ช่วยพิจารณาที่ราคาเฉพาะทองรูปพรรณและค่า
 กำเหน็จอย่างปานกลางไว้เป็นเงิน ๑,๑๘๕,๒๗๐ บาท.

เครื่องประดับเคียร

ของ

นายจีน อยู่ดี

หัวหน้าแผนกวิชาการ กองโบราณคดี

ในบรรดาเครื่องทองที่คนร้ายลักขุดไต่ทากร ในองค์พระปรมาภิไธยที่ราชวรมหา
 อัญมณีพระนครศรีอยุธยา จึงทูลเกล้าฯ ถวายพระนครศรีอยุธยา มีสิ่งที่น่าสนใจอยู่ ๒ ชิ้น คือ

๑. เครื่องทอง ที่มีขางทำนเรียกว่า รุสมงกฎ ทรงน้ำเต้า (ดูรูปหน้า ๒๕)
๒. เครื่องทอง ที่เรียกว่า มาลาทองคำ ใช้เส้นทองถัก (ดูรูปหน้า ๒๕)

สำหรับชนที่ ๑ เช่นอะไรก็ตามก็ได้ตรวจดูหลักฐานตามตัวหนังสือจาก
 ทำนาคานเครื่องคนทรงกรุงศรีอยุธยา^(๑) ปรากฏดังนี้

พระมหากษัตริย์

เครื่องสวมพระเคียร

ในโอกาส

๑. ทรงพระชฎาพระเกษวเพชร คับทิม มรกต มีสีตามผลของพระเชงก์	เสด็จออกแขกเมือง
๒. ทรงพระมาลา พระกลีบ ๕ ยศทูลเสด็จ (ชฎามหากษัตริย์)	เสด็จพระพุทธชบาท
๓. ทรงพระชฎาสอดคตามสีผลของพระองค์	เสด็จไปพระราชทานเพลิงศพ วัดไชยวัฒนาราม
๔. ทรงพระมาลาฝรั่งพระเส้าสีเทินขนนกนออน	ตั้งพยุหยาตรา แต่ท้าวเจ้าสีนุก ขึ้นไปจนพระพุทธชบาท
๕. ทรงพระชฎาขาววิมทองสอดคตามสี (ชฎาพอก)	เสด็จไปถึงปากน้ำทุ่งบ้านใหม่

๑. อธิบายทำนาคานเครื่องคนโบราณ ในวารสารศิลปากร ปีที่ ๗ เล่ม ๓-๔-๕-๖-๗

- ๖. ทรงพระมาลาเส้าสูงกุหลาบชมนนกกต^๕   เส้า^๕ ก^๕ ใ^๕ วั^๕ ก^๕ พระ^๕ ศ^๕ วิ^๕ ส^๕ ร^๕ ร^๕ เพ^๕ ช^๕ ญ^๕ และ
ผล^๕ ของ^๕ วั^๕ ก^๕
- ๗. ทรง^A เ^A วั^A ของ^A พระ^A ม^A ห^A า^A พ^A ช^A ย^A ม^A ง^A ก^A ฏ^A   ท^A อ^A ง^A ม^A ห^A า^A พ^A ช^A ย^A ร^A า^A ช^A ร^A อ^A ด^A และ^A พระ^A ท^A น^A ง^A
ก^A ฏ^A
- ๘. ทรง^A พระ^A มา^A ลา^A ล^A ง^A (ย^A น^A ต^A) ร^A า^A ช^A ะ^A (เข^A น^A) ช^A ย^A ใน^A   เ^A วั^A ของ^A พระ^A ร^A วั^A จ^A ช^A พ^A ช^A ย^A ส^A ง^A ค^A ร^Aา^A ม^A ส^A ำ^A-
ห^A ร^A บ^A ช^A น^A ช^A ำ^A ง^A
- ๙. ทรง^A เ^A วั^A ของ^A ท^A ร^A ง^A ป^A ระ^A ภ^A า^A ส^A พระ^A (ม^A า^A ล^Aา) เ^A วั^A ส^A เ^A ท^A ึ^A น^A   เ^A วั^A ก^A ใ^A ไป^A ส^A พ^A บ^A ร^A ี^A แ^A ล^A ส^A ร^A ะ^A แก^A ็^A แ^A ล^A น^A ำ^A-
โ^A ญ^A น^A แ^A ล^A ช^A ม^A เ^A ล^A อ^A   แ^A ล^A ช^A น^A ห^A ำ^A ง^A วั^A บ^A เ^A ล^A อ^A

(ไม่ได้ระบุถึงมงกุฎทรงหน้าเต้าไว้   เข้าใจว่าตำนานเครื่องต้นนี้คงจะบันทึกใน
แผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง หรือแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ภายหลังที่มีมงกุฎ
แบบทรงหน้าเต้า เพราะวัดไชยวัฒนารามเพิ่งจะสร้างในแผ่นดินพระเจ้าปราสาททอง)

พระมหาอุปราช

ทรง^A เ^A วั^A ของ^A ท^A ก^A อ^A ย^A ำ^A ง^A (ห^A ร^A ือ^A บ^A ำ^A ง^A อ^A ย^A ำ^A ง^A   ไม่^A ก^A ล^A ำ^A ว^A ช^A ด^A)   เ^A ห^A ม^A ือ^A น^A พระ^A เจ^A ำ^A แ^A ล^A ำ^A น^A
แ^A ต^A มี^A ไ^A ท^A อ^A ง^A ส^A เ^A วั^A ของ^A ต^A น^A และ^A ผล^A ของ^A พระ^A เ^A อ^A ง^A ค^A   ล^A ก^A พระ^A สุ^A ว^A ร^A วั^A น^A มา^A ล^A ย^A ี^A (ด^A อ^A ก^A ไ^A น^A ที่^A เ^A ล^A ี^A ย^A
ช^A ำ^A ง^A พระ^A ช^A ฎ^Aา   ช^A ึ^A ง^A ท^A ก^A ว^A น^A น^A เ^A ร^A ี^A ย^A ก^A ไ^A บ^A ส^A น^A   ว^A า^A พระ^A ย^A ี^A ก^A ำ^A)

เจ้าฟ้าเทพพระมหาอุปราช

ทรง^A พระ^A ช^A ฎ^Aา ก^A า^A ย^A ต^A ำ^A (ช^A ฎ^Aา พ^A อ^A ก^A มี^A ก^A า^A บ^A เป็น^A ล^A า^A ย^A ร^A ก^A ร^A ือ^A ย^A เ^A ร^A ี^A ย^A ว^A แ^A ท^A ล^A ม^A   ป^A ระ^A ก^A บ^A ย^A อ^A ด^A
ช^A ึ^A น^A ไป^A ๔   ท^A ี^A ส^A   อ^A น^A น^A บ^A ัง^A ค^A บ^A ไ^A ห^A ของ^A เจ^A ำ^A ฟ^A ำ^A ส^A น^A ก^A ว^A า^A ของ^A พระ^A ม^A ห^A า^A อ^A ป^A ร^Aา^A ช^A)

เจ้าฟ้า

อ^A ย^A ำ^A ง^A ที่^A ๑   ท^A ร^A ง^A เ^A ก^A ย^A ว^A พระ^A อ^A ุ^A ไร^A ค^A อ^A ก^A ไ^A น^A ที่^A ส^A   อ^A ย^A ำ^A ง^A ที่^A ๒   พระ^A ช^A ฎ^Aา ก^A า^A ม^A ส^A ี^A ผล^A ของ^A
พระ^A เ^A อ^A ง^A ค^A

- (บน) เครื่องประดับศีรษะทองคำสลักวดลาย ประดับพลอยมณีสีต่างๆ
 (กลาง) เขียนเป็นลายเส้น
 (ล่าง) ชายแตะขวา-แสดงวิธีแต่งผมของชาย โดยสันนิษฐาน

พระพุทธรูปอินเดีย แบบปาละ
สัมฤทธิ์

เทวรูปทองคำ
แบบเขมรสมัยช่างไทย

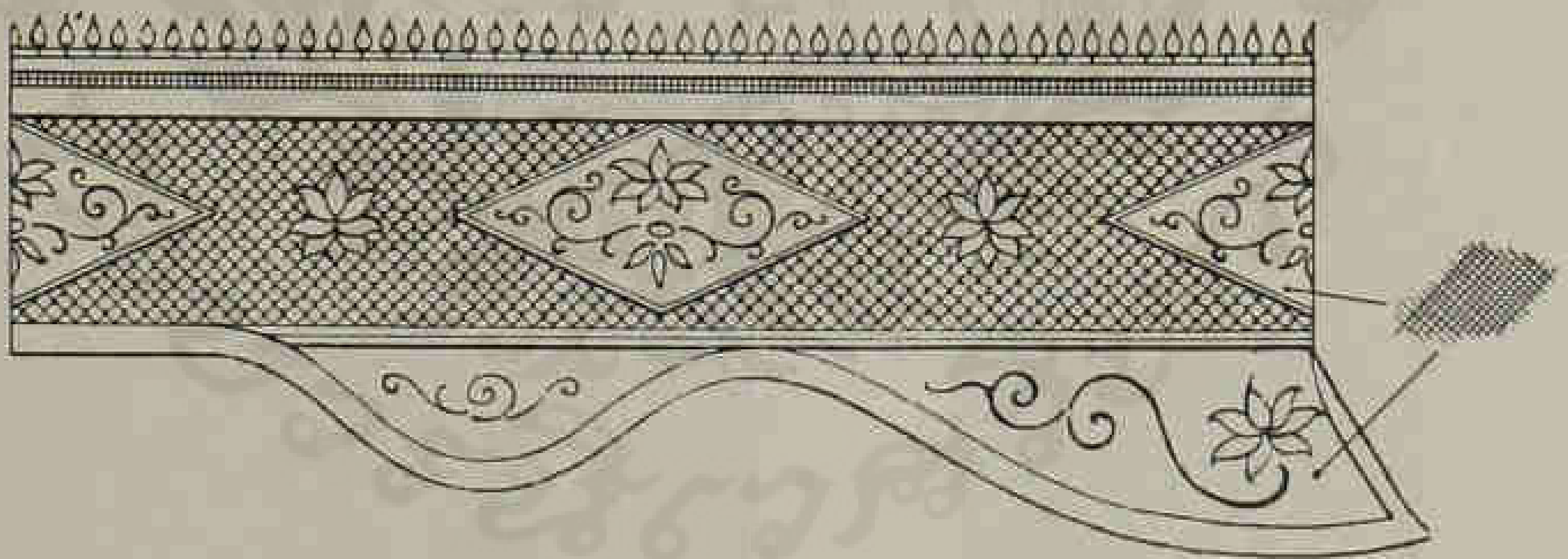
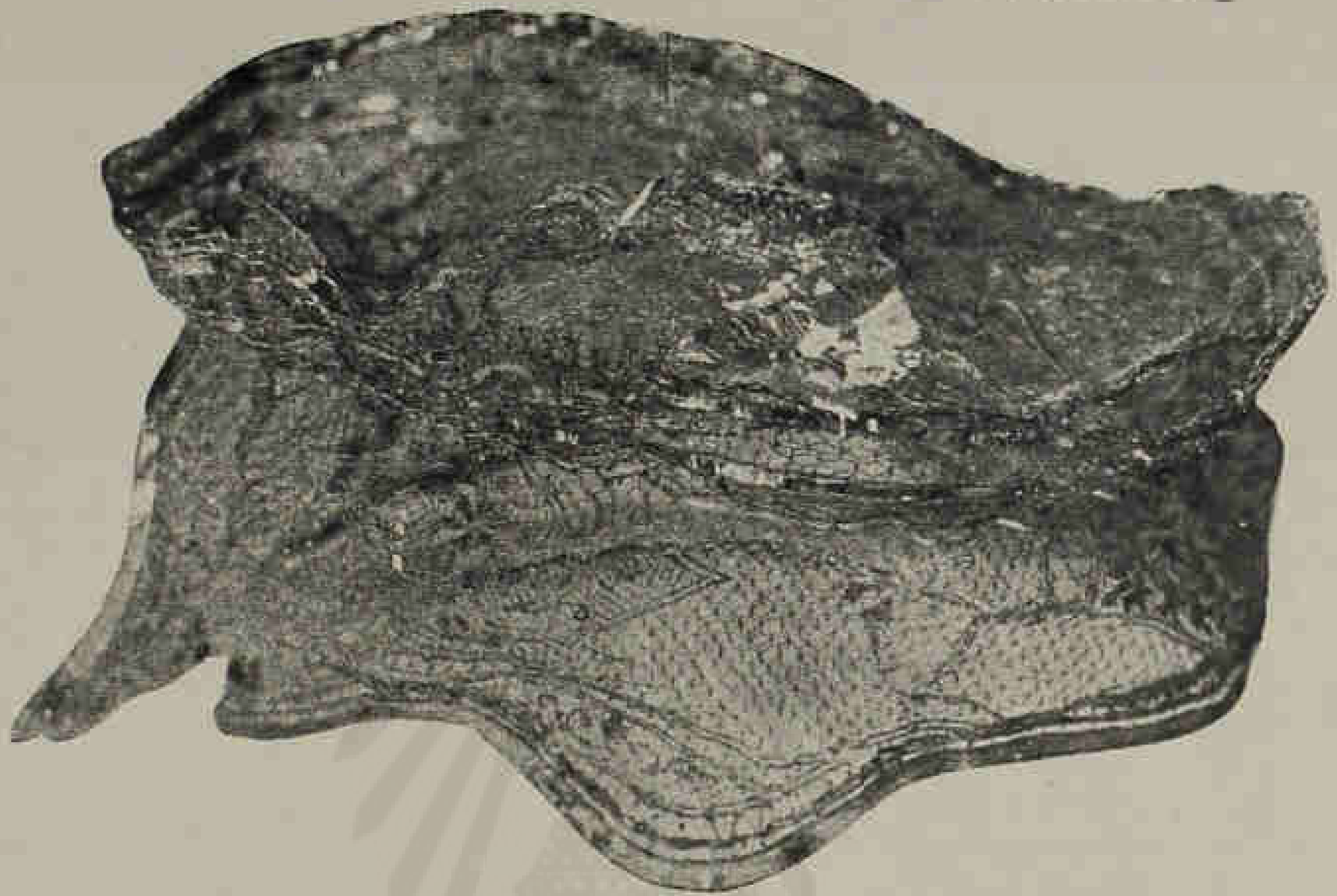

แบบสมัยลู่ทอง รุ่นที่ ๑

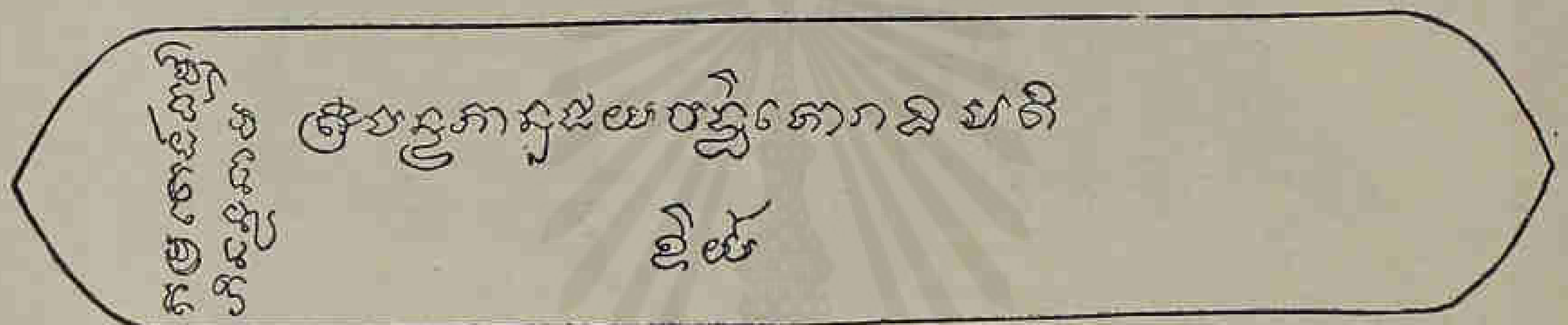

แบบสมัยลู่ทอง รุ่นที่ ๒

- (บน) เครื่องประดับศีรษะที่ทำด้วยลวดทองคำ
 (กลาง) แสดงวิธีประดับศีรษะของสตรี โดยสันนิษฐาน
 (ล่าง) เขียนเป็นลายเส้นเพื่อให้เห็นชัด

(บน) ตานทองจารึกอักษรขอม (ล่าง) ถอดตัวอักษรขอมตามแบบจารึก
ขนาดข้อมกว่าของจริงประมาณ ๑ เท่า

แผ่นทองจารึกอักษรจีน
ขนาดของจริงกว้าง ๒๕ มม.

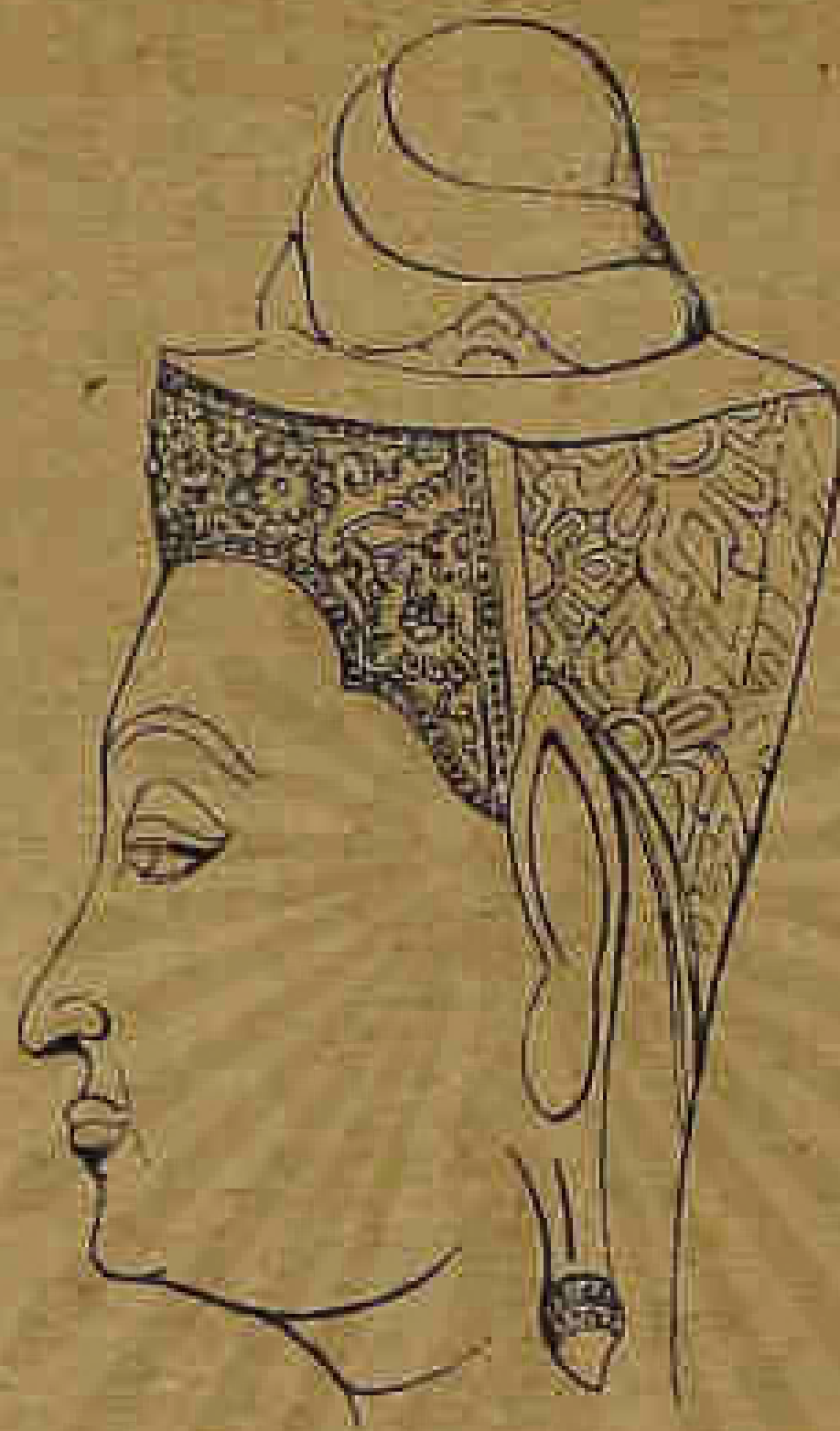

เหรียญทองจารึกอักษรอาหรับ
ขนาดของจริงกว้าง ๒๕ มม.

หลักฐานที่เห็นสิ่งของ ได้แก่ภาพพระเศวตาคำยอกพรหมพักตร์ ซึ่งอยู่
 ในกรุเคียวกันนทกายมลายผลเช่นรูปพระคตินัง ทพระเศียรทรงชฎาหรือมงกุฏ
 ยอดทรงหน้าเต้า (ดูรูปหน้า ๓๓) แฉบเคียวกัษ เครื่องประดับเศียรชนท ๑ หลักฐาน
 นี้จวบนี้ก็ได้แก่มงกุฎหรือโชนทเรียกกันว่า มงกุฎยอดหน้าเต้า และมงกุฎยอดหน้าเต้า
 เพียง ลดชั้นลงมาใช้กับเจ้านาย เช่น พิเภกผู้เป็นน้องกษัตริย์เมืองลงกา

พิจารณาประกอบกับสิ่งอื่นที่พบในกรุเคียวกันน คือ เครื่องราชกกุธภัณฑ์
 จิวลองและพระแสงกาย ชวนให้สันนิษฐานว่า เครื่องประดับเศียรทรงหน้าเต้า คง
 จะเป็นส่วนหนึ่งของมงกุฎ ส่วนล่างอาจระหายไทยคนร้ายลักเขาไปซ่อนไว้ที่อื่น
 เพราะรูปที่ลายผลบนกายของพระเศวตาคำยอกพรหมพักตร์ มีมงกุฎครอบทั้งส่วน
 บน (ทรงหน้าเต้า) และส่วนล่าง มงกุฎนี้ควรจะเป็นของพระมหากษัตริย์องค์ใด
 หนึ่ง เพราะถ้าเป็นเครื่องทรงของเจ้าชายพระยาและเจ้าผู้พระยาควรจะมี

ที่มาของยอกมังกฎทรงหน้าเท้านั้น ก็คือ เทียมชายไทยไว้ผมสูงและ โปกผ้า
 พยานหลักฐานที่เชนรูปสัมฤทธิ์ โค่นกรุปสมัยอยุธยา เลขที่ อ.ย. ๕๑ ขณะนี้อยู่
 ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ (ดูรูปบนในหน้า ๒๘) ที่พระเศียรของรูปดังกล่าวจะ
 เห็นผมสูงมกรอยแถบผารัด หรือ ผก ไทยรอย คล้าย
 ผมทุก อกรูปหนึ่ง เป็นรูปสมัยอยุธยา เลขที่ อ.ย. ๕๕
 (ดูรูปบนในหน้า ๒๙) ขณะนี้อยู่ในพิพิธภัณฑสถาน
 แห่งชาติ ทายอดพระเศียรผารัดรอยผมสูง แปลง
 รูปไปเป็น ผ้าแถบ พัน หลายชั้น เติมจะมีเท้า เช่นรูป
 ทรงหน้าเท้า และมีการขึงหน้า ส่วนล่างรอยส่วน
 หลังของพระเศียร ทำเป็นลวดลายคล้ายลายดอก
 (โปรดเปรียบเทียบกับรูปในหน้า ๓๒)

บรรลัยกัลป์
ยอดหน้าเต้าพ้อง

การวิวัฒนาการของมังกฎทรงหน้าเท้า คง
 จะเช่นดังนี้

- อันดับ ๑ เทียมไว้ผมสูงและ โปกผ้า
- อันดับ ๒ คือ นามผ้าแถบ หรือ เชือกผูกมัด
 ผมสูง เช่นเดียวกับผกผมทุกเท้า

คนที่ ๓ ประดิษฐ์เครื่องครอบขยชคตมสูง มีลักษณะโปร่งด้วยทอง หรือ เงิน
แล้วแต่ฐานะ มีรูปทรงหน้าเต้า

คนที่ ๔ มีกรอบหน้า ผ่าโพกเปลี่ยนเป็นส่วนล่างของมงกุฎทำเป็นลวดลาย
คล้ายลายตักแล้วมีกรรเจ็ยกซ่อน

คนที่ ๕ เมื่อก็คตมสัน เป็นแบบที่เรียกว่าทรงมหากไทย ขยชคตมสูงหาย
ไป รูปทรงหน้าเต้า ก็ไม่มีความหมายเพราะไม่มีตมสูงแล้ว ขยชคตมสูงก็เปลี่ยน
ไปเป็นขยชคตม หลม มงกุฎทรงหน้าเต้าเดิมเป็นเครื่องทรงพระมหากษัตริย์ก็ยกเลิกก็กด
ลงมาเป็นเครื่องทรงของเจ้านาย เช่น พิเภาค คนรุ่นหลังลืมเลือนไม่ทราบว่าบริเวณ
ที่เป็นทรงหน้าเต้านั้นเคยเป็นตม เพื่อทำมงกุฎทรงหน้าเต้าสำหรับเป็นทว โขนก็ทำ
คล้ายไว้ทรงที่เคยเป็นตมสูง

สำหรับ เครื่องประดับเศียรชนก ๒ นั้นเป็นแบบเดียวกับเครื่องประดับ
พระเศียรทูลสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๘๐๐ ก. อยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ซึ่ง
ศาสตราจารย์ ดร. ชัยเชษฐ์ ว่าเป็นเจ้าหญิงทรงกรุงศรีอยุธยา^(๑) ในกฎหมายเก่า
เล่ม ๒ ว่าด้วยกฎหมายพระยาบาลกรุงศรีอยุธยา กล่าวถึงเครื่องประดับเศียร
สตรีไว้ว่า

- (๑) “พระอิศกรมเหดี พระราชเทวี ทรงราไชยระ โลกมีมงกุฎเกือกทอง
- (๒) พระราชเทวีพระอิศรชายาทรงราไชยระ โลกคตมมงกุฎทรงพระมาลา
มวยหางหงส์
- (๓) ลูกเชยเอกโท ใส่เศียรเพชร^(๒) มวยกลม
- (๔) หลานเอกโท ใส่เศียรเพชร มวยกลม
- (๕) แม่เจ้าสนองพระโอรย์ ใส่สนองเกล้า
- (๖) ชะแม่หนนทนิล ใส่เกี้ยวคอกไม้ไหวแฉม
- (๗) ไชลอนเกล้ารัศมีคกร

๑. Journal of Siam Society Vol. XVI Pt 1 เรื่อง Note sur une statue de Princesse siamoise dh l'époque d' Ayudhya Par G. Coedés.

๒. เข้าใจว่าเขียนมาจากศัพท์ที่ว่า สิวรฐนะ หรือ สิวเพ็ฐน์ แปลว่า เครื่องพันศีรษะ หรือ ผ่าโพกศีรษะ

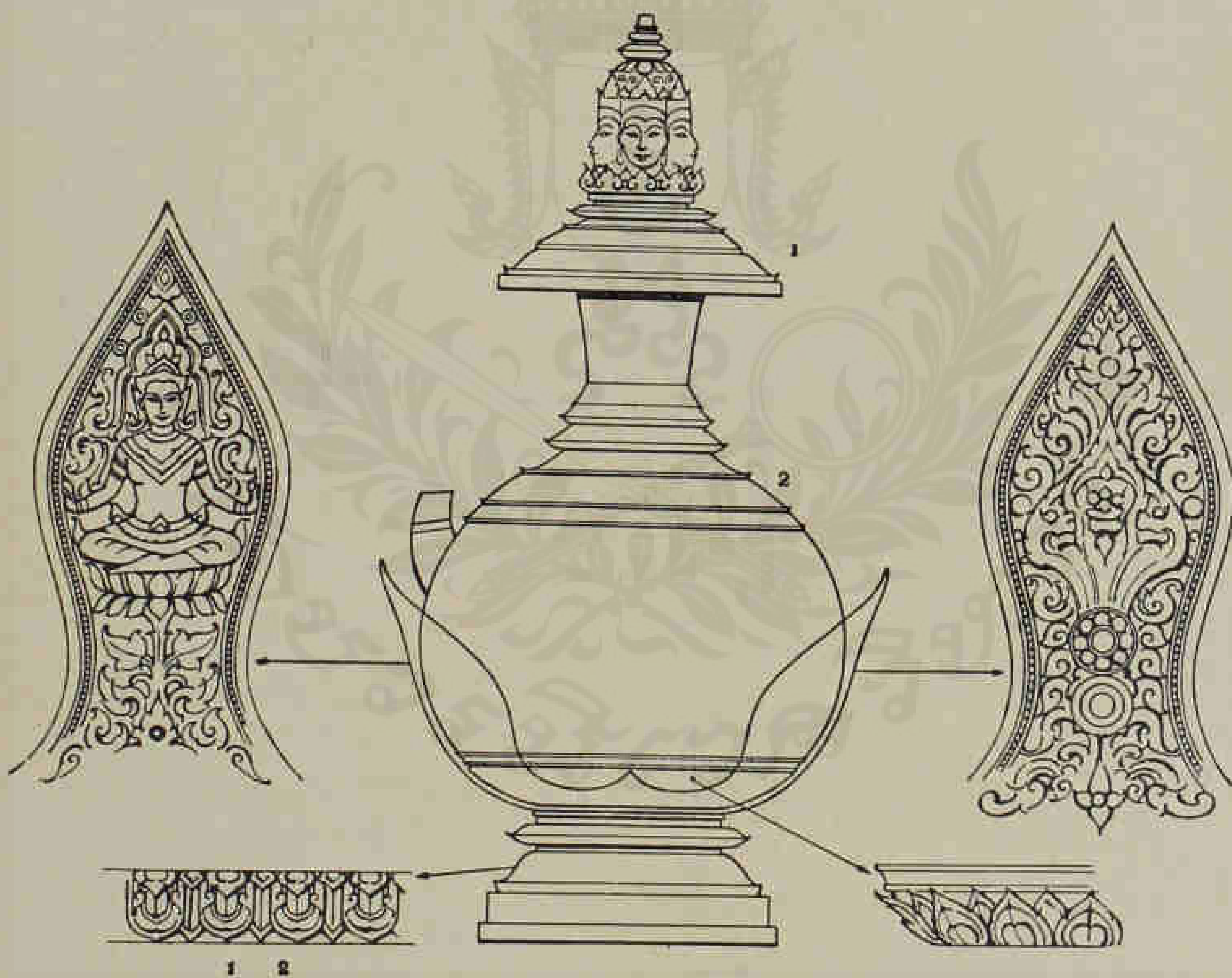
(๘) เมียนา ๑๐,๐๐๐ หงเมืองทงส์ เมืองานใส่เคียรเพชรมวช เมีย
ขตุสทมภเกลาหนนหยิกเกวยแฉม

(๙) เมียนา ๕,๐๐๐ นา ๓,๐๐๐ หนนหยิกแฉม
เครื่องประดับเศียรชนท ๒ ที่ได้จากวัดราชบูรณะนี้ เซาใจวาเขียนพระ
มาลามวยทางหงส์ของพระราชเทวี พระอัครชายา

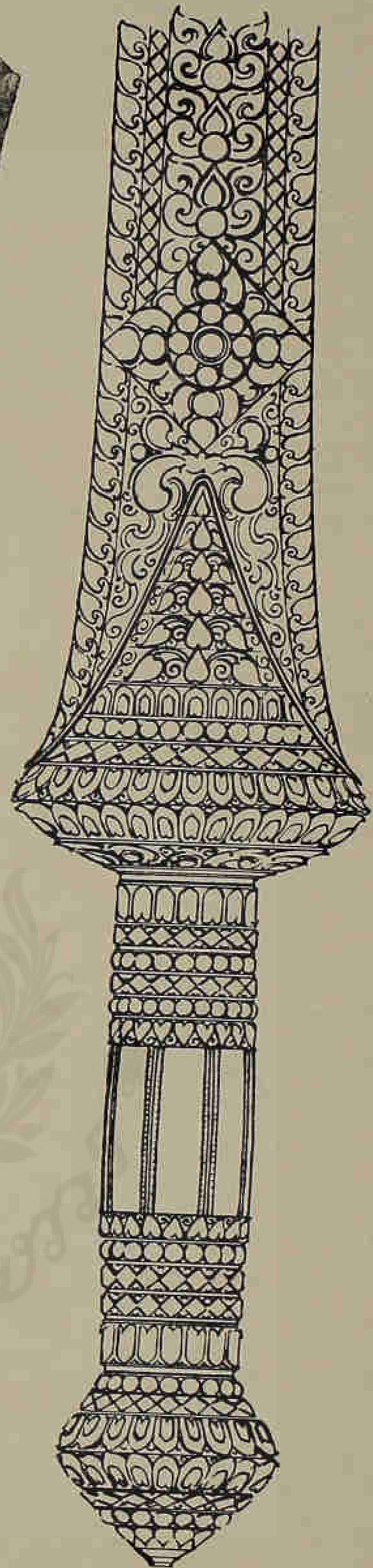
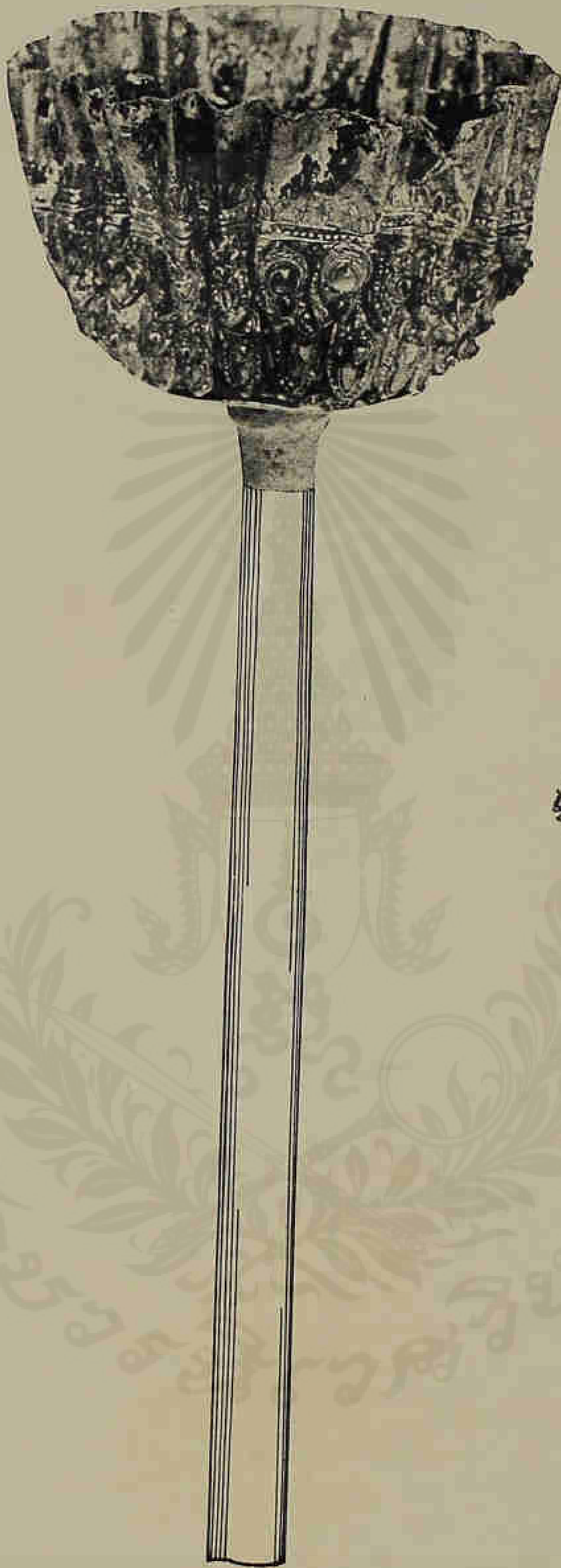
เฉพาะลวดลายนั้น คล้ายลายที่ได้จากภาพเขียนในซุ้มพระสถูป วัดเจดีย์
เจ็ดแถว อำเภอศรีสัชชนาลัย และลายจากวิหารพระศรีอารีย วัดพระเชตุพน

รูปพระนารายณ์แบบสุโขทัย ส.ข. ๑๕
ที่มีลวดลายเส้นของนายประพัฒน์ โยธาประเสริฐ

(บน) พระเต้าทองคำ (ล่าง) เขียนเป็นลายเส้น เพื่อให้เห็นลวดลายชัดเจน

พระแสงดาบ
ฝักทองประดับพลอยมณีสีต่าง ๆ
ด้ามแก้วผลึกถักทองคำ

พระทวย
ด้ามเข็นชั้นใหม่

พระแสงดาบ
เข็นลายเส้นเพื่อให้เห็น
ลวดลายชัดเจน

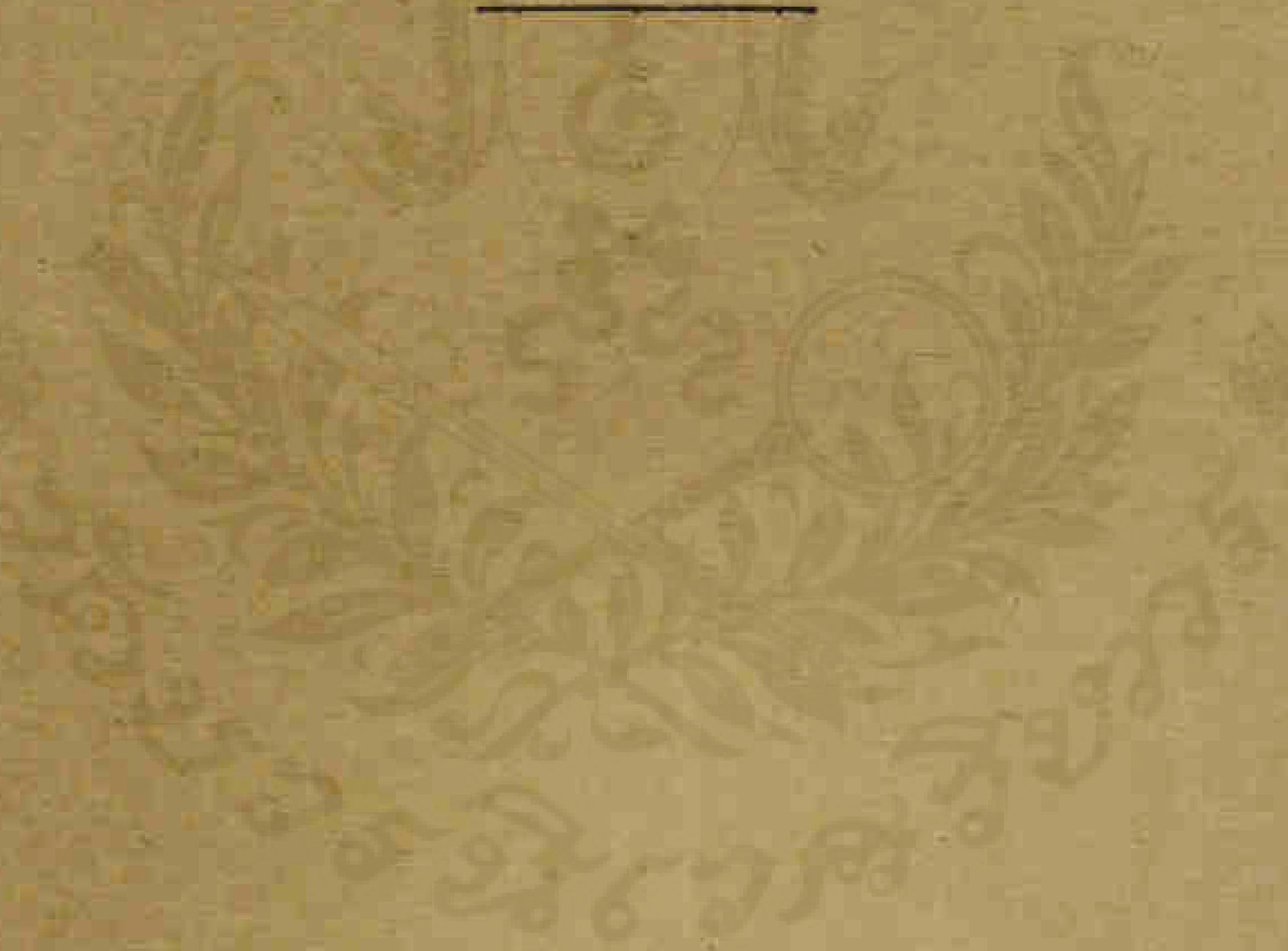
อำเภอสุโขทัย จังหวัดสุโขทัย น่าสังเกตว่าครั้งอยุธยาตอนต้น ในบ้านวัฒนธรรม
มีบางอย่างคล้ายกับสุโขทัย เช่น

๑. พระพิมพ์แบบสุโขทัย ขุดได้ที่ถ้ำกรุวัดมหาธาตุ วัดราชบูรณะ จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา

๒. พระพิมพ์แบบอู่ทอง พบในถ้ำวัดมหาธาตุ อำเภอเมืองสุโขทัย

๓. ศิวหินงส์อแบบสุโขทัยที่เมืองศรีพระพิมพ์ทำด้วยศิลา พบที่ถ้ำวัดราช
บูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๔. ลวดลายที่มณฑกฏของเทวรูปสมัยสุโขทัย เหมือนกับลวดลายที่มณฑกฏ
พระพุทธรูปทรงเครื่องสมัยอยุธยา

คำอ่านจารึก

ของ

นายฉ่ำ ทองคำวรรณ

(๑) คำอ่านจารึกอักษรขอมบนลานทอง

ลักษณะตัวอักษรแบบสมัย พ.ศ. ๑๘๐๐

(ดูรูปหน้า ๒๘)

พบในกร ๓ ในองค์พระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

กมฺรเตงธรมมา

กณฺหนาม

ศฺรึจฺนทฺรภานุชยวฺรทฺธโหฺราธปฺตี

โอย(*)

(๑) โอย = อวย แปลว่า "ให้" ถ้าคำ "โอย" นี้ อยู่หลังนามใดแล้ว แสดงว่านามนั้นเป็นตำแหน่งที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งขึ้น ในศัพท์ธรรมบัญญัตินักคงจะหมายความว่า "กมรเตงธรมมานันท์" ได้เลื่อนตำแหน่งเป็น "ศรึจันทรภานุชยวรทธโหราชปตี"

(๒) คำอ่านจารึกอักษรจีนบนแผ่นทอง

(ดูรูปหน้า ๒๘)

ชิว

ชัว

น้ำ

ป

อ่าน - ชิว

ป

น้ำ

ชัว

(๑)

(๒)

(๓)

(๔)

- แปล -

(ขอให้ม้) (๑) อายุ (ย่น) (๒) เหมือน (๔) ภูเขา (๓) ใต้

คำอ่านจารึกเหรียญทอง อักษรอาหรับ

(ตรงกับหน้า ๒๘)

พบในกร ๒ ในองค์พระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ด้านหน้า	{	๑. ซุลต่าน
		๒. ออล อาเคด
ด้านหลัง	{	๑. ไชนูลฮา
		๒. บิดีน....
		๓. ....

- คำแปล -

(ด้านหน้า) พระเจ้าแผ่นดินที่เที่ยงธรรม

(ด้านหลัง) ทรงพระนามว่า "ไชนูลฮาบิดีน....."

เหรียญทองที่พบในกร ๒ เหรียญ ด้านหน้าจารึกข้อความเหมือนกันทั้งสองเหรียญ แต่ด้านหลังของอีกเหรียญหนึ่ง ยังอ่านไม่ได้ ชวาทฐในหนังสือ The coins of India ของ E.J. Brown หน้า ๘๑ ว่ามีกษัตริย์ พระนามว่า ไชนูลฮาบิดีน เสวยราชย์อยู่ในแคว้นกษมร์ ระหว่างคริสต์ศักราช ๑๔๒๐ - ๑๔๗๐ (พุทธศักราช ๑๙๖๓-๒๐๑๓)

ถ้าองค์เดียวกันกับกษัตริย์ ไชน-อล-ฮาบิดีน ก็มีประวัติย่อ ดังนี้

กษัตริย์ ไชน-อล-ฮาบิดีน แห่งแคว้นกษมร์

เมื่อกษัตริย์ฮินดูปกครองแคว้นกษมร์ สิ้นพระชนม์แล้ว ชาห์ มิร์ซา ซึ่งเป็นมุสลิมและรับราชการอยู่กับกษัตริย์ฮินดูนั้น ได้ยึดอำนาจของแคว้นกษมร์ต่อมากว่าแก่ ก.ศ. ๑๓๓๕ หรือ ๑๓๔๖ (พ.ศ. ๑๙๑๒ หรือ ๑๙๑๕) ในพระนามว่า

ชาวมุสลิม-อุก-กีน-ซาห์ และไปรคให้สร้างเงินตราประทับพระนามของพระองค์ขึ้น
 ให้ สันพระชนม์เมื่อ ค.ศ. ๑๓๕๕ (พ.ศ. ๑๘๙๒) ตัดนั้นพระโอรส ๔ องค์ ได้
 ครองราชสมบัติสืบต่อกันมา รวมเวลาราว ๔๖ ปี องค์สุดท้ายใน ๔ พระองค์นั้น
 มีพระนามว่า กุตุบ-อุก-กีน สันพระชนม์เมื่อ ค.ศ. ๑๓๕๔ (พ.ศ. ๑๘๙๑) พระ
 โอรสพระนามว่า สิกันดาห์ ครองราชสมบัติต่อมา กษัตริย์สิกันดาห์ ทรงมี
 สัมพันธไมตรีกับอามร์ตุมูร์ ชาวเคอร์ก ซึ่งนำกองทัพเข้ามารุกรานอินเดียภาค
 ตะวันตกเฉียงเหนือและบิคนครเคลอได้ ในระยะนั้น แม้จะมีได้ทรงพบปะกัน แต่ก็
 ได้ทรงแลกเปลี่ยนทูตกันระหว่างกษัตริย์ ๒ พระองค์ กษัตริย์สิกันดาห์ ทรงมี
 พระทัยกว้างขวางเอื้อเฟื้อต่อบุคคลที่ร่วมศาสนาเดียวกับพระองค์ จึงเห็นทางชักนำให้
 นักปราชญ์ชาวมุสลิม ผู้คงแก่เรียน เดินทางจากเปอร์เซีย ฮาร์เบียและเมโสโป
 เทเมียเข้ามาสู่ราชสำนักของพระองค์เป็นอันมาก กษัตริย์สิกันดาห์สันพระชนม์เมื่อ
 ค.ศ. ๑๔๑๖ (พ.ศ. ๑๙๕๕) พระโอรสพระองค์ใหญ่พระนามว่า อาลีซาห์ สืบ
 ราชสมบัติต่อมาได้ ๓-๔ ปี ก็ถูกพระอนุชาแย่งราชสมบัติ พระอนุชานั้นมี
 พระนามว่า ซาห์ ซ่าน ได้ขึ้นครองราชสมบัติเมื่อ ค.ศ. ๑๔๒๐ (พ.ศ. ๑๙๖๓)

ในพระนามว่า ไชน-อุล-อาบีดิน (Zain-ul-Ābidīn) และสันพระชนม์เมื่อเดือน
 พฤศจิกายนหรือธันวาคม ค.ศ. ๑๔๗๐ (พ.ศ. ๒๐๑๓) รวมเวลาครองราชย์ ๕๐ ปี
 ไชน-อุล-อาบีดิน เป็นนักปกครองที่ทรงมีพระเมตตาโอบอ้อมอารี ทรง
 จัดการปกครองบ้านเมืองให้อยู่ในความสงบและเจริญรุ่งเรือง ด้วยพระปรีชา
 สามารถ แม้จะทรงเป็นมุสลิมแต่ก็ทรงมีพระทัยกว้างขวาง ทรงชักชวนพวก
 พราหมณ์ ซึ่งพากันละทิ้งบ้านช่องหนีไปอยู่ในแคว้นอื่น ในรัชสมัยก่อนรัชกาลของ
 พระองค์ ให้กลับคืนมา ทรงรับชาวฮินดีคงแก่เรียนให้เข้าสังคมของพระองค์
 ทรงปรารถนาเสรีภาพแก่พลเมือง ในการนี้ถือ และ ปฏิบัติศาสนกิจ ตาม ความพอใจ

พระองค์เองก็ทรงรอบรู้อย่างดีในภาษาหลายภาษา เช่น เปอร์เซีย ฮินดี และอียิปต์ ทรงอุปถัมภ์ข้าราชการวรรณะคหิ จิตรกรรม และดนตรี ให้รุ่งเรืองขึ้นในอาณาจักร และเป็นผู้ทรงริเริ่มให้แปลคัมภีร์มหาภารตะและราชวงศ์มัน จากภาษาสันสกฤต เป็นภาษาเปอร์เซีย และโปรดให้แปลหนังสือคัมภีร์ที่เป็นภาษาอาหรับและเปอร์เซียเป็นภาษาฮินดี ก็มาก ด้วยพระเกียรติคุณต่าง ๆ เหล่านี้ จึงมีผู้เฉลิมพระนาม ถวายว่า "จักรพรรดิอักษะแห่งกษัตริย์"^(๑)

คำอ่านจารึกอักษรไทยและอักษรขอม

หลังพระพิมพ์ตึก

ซึ่งพบในกรุ ๓ ในพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ลักษณะตัวอักษรไทย เป็นแบบสุโขทัย อักษรขอมแบบสมัยกรุงศรีอยุธยา ตอนต้น

เขียนตามต้นฉบับ	เขียนอย่างปัจจุบัน
๑. พ...จันท์	๑. พ่อ...จันท
สองค	สองค
๒. น้าสาม	๒. น้า สาม-
องค	องค
๓. พระพ....	๓. พระพ่อ....
๔. อนันพระพวย	๔. อนันพระพ่อย
พระเขาทังนี้ไคแป	พระเขาทังนี้ไคแป-
ค ตน	ค ตน
๕. พระพ...	๕. พระพ่อ...
กองรัต	กองรัต
๖. พระพญ	๖. พระพ่อย
๗. นโม (อักษรขอม)	๗. นโม
๘. พทอก	๘. พ่อทอก
๙. พระอนุ	๙. พระอนุ
สามอง	สามองค
๑๐. นโม (อักษรขอม)	๑๐. นโม
๑๑. พอนหัวพน	๑๑. พ่ออนหัวพน
แลเจ้าปลม ๒๕๖	และเจ้าปลม ๒๕๖
๑๒. นโม (อักษรขอม)	๑๒. นโม

เครื่องราชูปโภค

บรรดาศักดิ์วัตถุที่พบในกรภายในองค์พระปรมาภิไธย รัชกาลที่ ๖ นั้น มี
เครื่องราชูปโภคเป็นจำนวนมาก ที่ทำด้วยทองคำสลักลวดลาย และบางชนิดฝัง
พลอยมณีสีต่างๆ ด้วยฝีมือช่างงดงาม บางชนิดพอรู้กันดีว่าเป็นวัตถุสิ่งหนึ่งสิ่ง
แต่บางชนิดยังไม่อาจวินิจฉัยได้ว่าคืออะไรและใช้ในโอกาสไหน จึงเป็นที่
จะต้องได้รื้อการพิจารณาถัดต่อไป แต่ในที่นี้ จะกล่าวถึงเครื่องราชูปโภคเหล่านั้น
แต่เพียงบางชนิด เทียบพอจะรู้กัน ความรูปร่างที่นำมาพิมพ์ไว้ท้ายเล่มของ
หนังสือ

รูปในหน้า ๓๓

ภาพซ้ายและขวา	พระแสงดาบ	สวมฝัก ทำจริงยาว ๑.๑๕ ม.
ภาพกลาง	พระทวย	(ทำมติดู เขียนเติมขึ้นใหม่ โดยสันนิษฐาน เพื่อให้เห็นลักษณะและวิธีใช้) ในหนังสือพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถานอธิบาย พระทวย ไว้ว่า “วัตถุอย่างหนึ่งเป็นค้ำสำหรับรองสิ่งเครื่องราชูป โภค เช่น ชั้นใส่เงินทรงโปรย หรือพระสุพรรณศรี ถวายพระมหากษัตริย์จากเบื้องต่ำสู่ที่ประทับ”

รูปในหน้า ๓๓

พระเต้า หรือ สุวรรณฉัตร ฝาทำเป็นพริ้ว ๔ หน้า

รูปในหน้า ๔๓

ภาพบน	เข้าใจกันว่า พระสุพรรณศรี แต่ภาชนะนี้มีฝา จึงอาจเป็นเครื่องใช้อย่างอื่นก็ได้
ภาพล่าง	เป็นเครื่องราชูปโภคอย่างเครื่องชยันตมหาก แต่ ของเหล่านี้ทำด้วยทองคำสลักลวดลาย

รูปในหน้า ๔๑

ข้างหมอบ ทำด้วยทองคำ สลักลงทลายและฝังพลอยมณีสลักรูป ทรงคอมมีรอยต่อ
ถอดออกจากกันได้ ภายในกลวงอาจใช้บรรจุสิ่งของได้

รูปในหน้า ๔๑

ภาพบน คงเป็น พาหุรัด หรือ ทองกร ๒ คู่ สลักเป็นลวดลายประกับพลอยมณี
สีต่างๆ

ภาพซ้าย ทำเป็นตัว แมลงทับ ทรงคอกับตัวทำเป็นฝาเข้ค้ำค้ำได้ และมีสาย
สร้อยทองโยงไว้ เข้าใจว่าพระใช้เป็นขอกษานันต์

ภาพกลาง เส้นลวดทองคำ กำมเขียนกลึงหาเหลี่ยมทองสลักลวดลายลงยา ท่าน
ผู้บรรยายว่าใช้สำหรับเสียบดอกไม้ เช่น ดอกมะลิตม

ภาพขวา เป็นทองคำมีเส้นลวดกร้อยค้ำค้ำกันไว้ ท่านผู้บรรยายว่า แต่ละครั้นเป็น
ทองตะเกา หรือ ทองสำเภา ใช้เขียนมาตราแลกเปลี่ยนซื้อขาย มีขนาด
ต่างๆ ตามค่าที่กำหนดไว้ ถ้าทำด้วยเงินก็เรียกกันว่า เงินตะเกา หรือ
เงินสำเภา

ภาพล่าง ทำเป็น หมากทองคำ ท่านผู้บรรยายว่าเป็น จันทมหากทอง สำหรับใช้
ในพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร

รูปในหน้า ๔๑

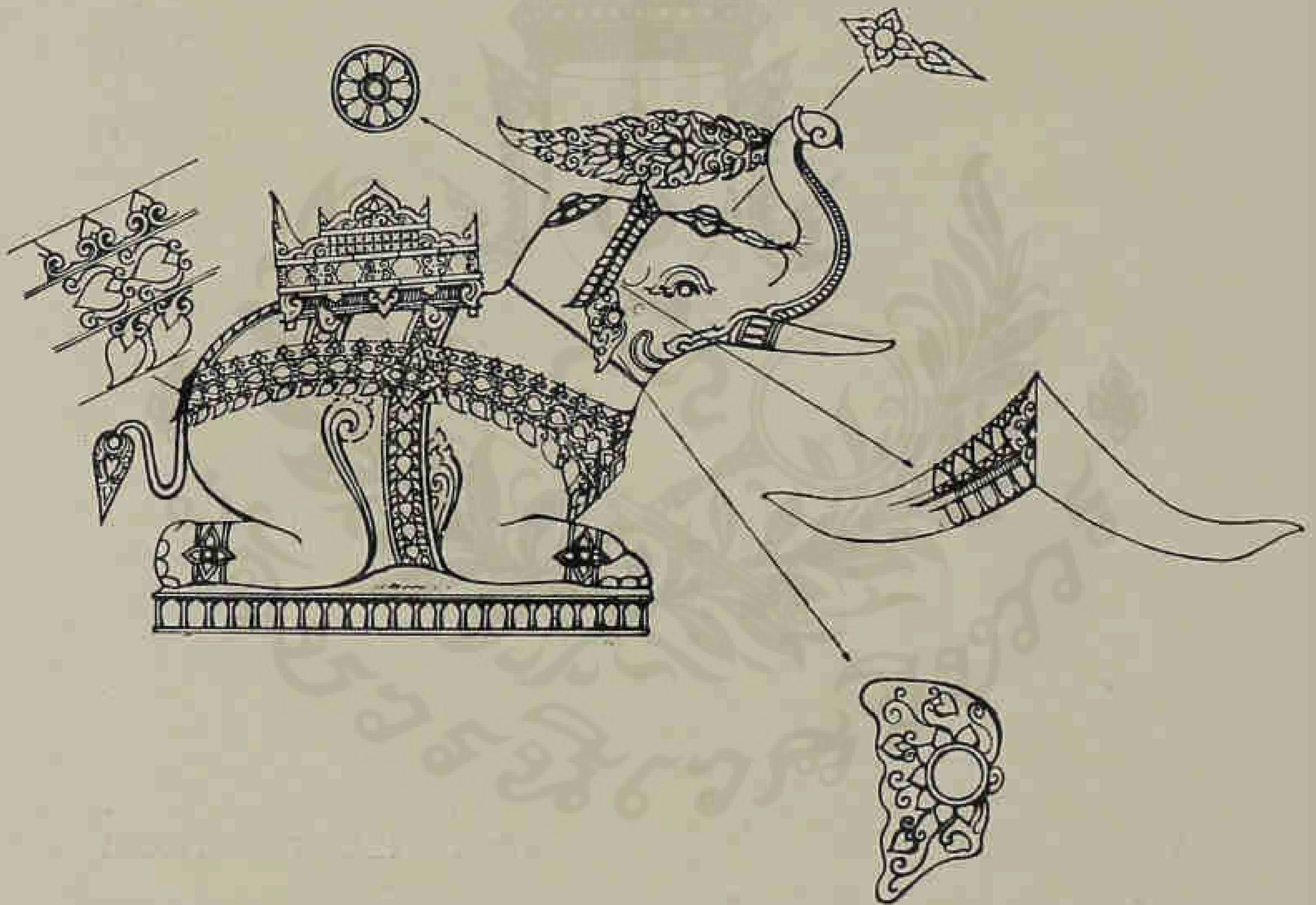
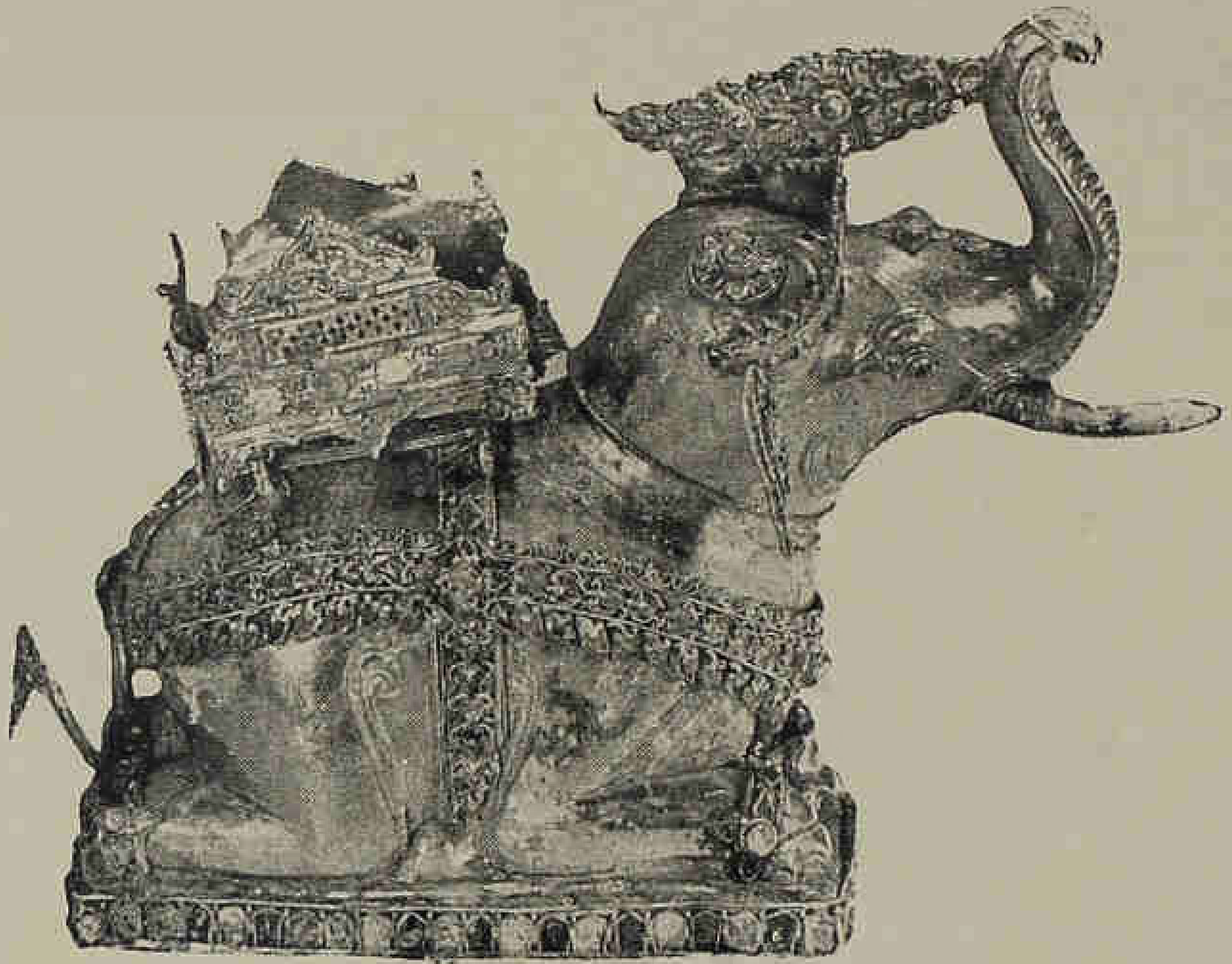
ภาพบน เข้าใจว่า เครื่องราชกกุธภัณฑ์ จำลอง ทำด้วยทองคำล้วน ขนาดเล็ก
อาจสร้างขึ้นเป็นพุทธบูชา ได้มาแต่แล้ (จามรี) กษัตริย์ชื่อนี้ และ
ฉลองพระบาท (ได้มาเพียงขอมเดียว) อีกอันหนึ่งคงเป็นพัทโยก

ภาพล่าง กระโถน หรือ พระสุพรรณศรี

(บน) กระโถนทองคำมีฝา สันนิษฐานกันว่า เป็นพระสุพรรณศรี
(ล่าง) เครื่องราชูปโภค ทำด้วยทองคำ

- (บน) ช่างทองคำสลักลวดลาย และประดับพลอยมณีสีต่างๆ
 (ล่าง) เขียนเป็นลายเส้น เพื่อให้เห็นลวดลายชัดเจน

ฟาหุรัต หรือ ทองกร

ฟาหุรัต หรือ ทองกร

แมลงทับทองคำ

เส้นลวด

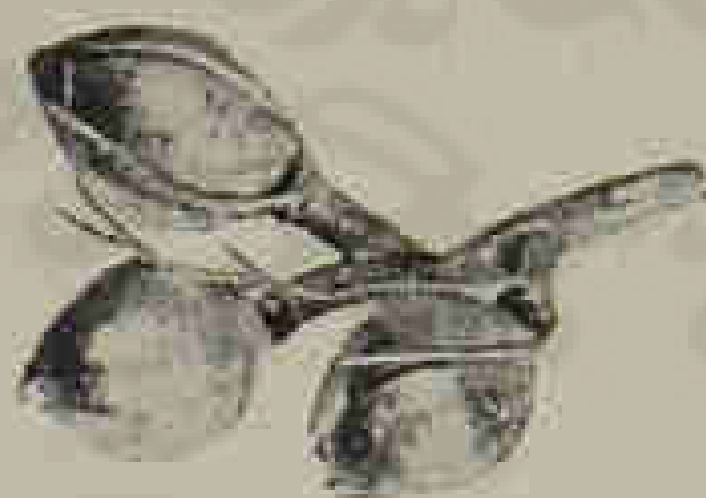
ค้ำมกัลบังหันเหลี่ยมทอง

ทองตะเกา (หรือสำเกา)

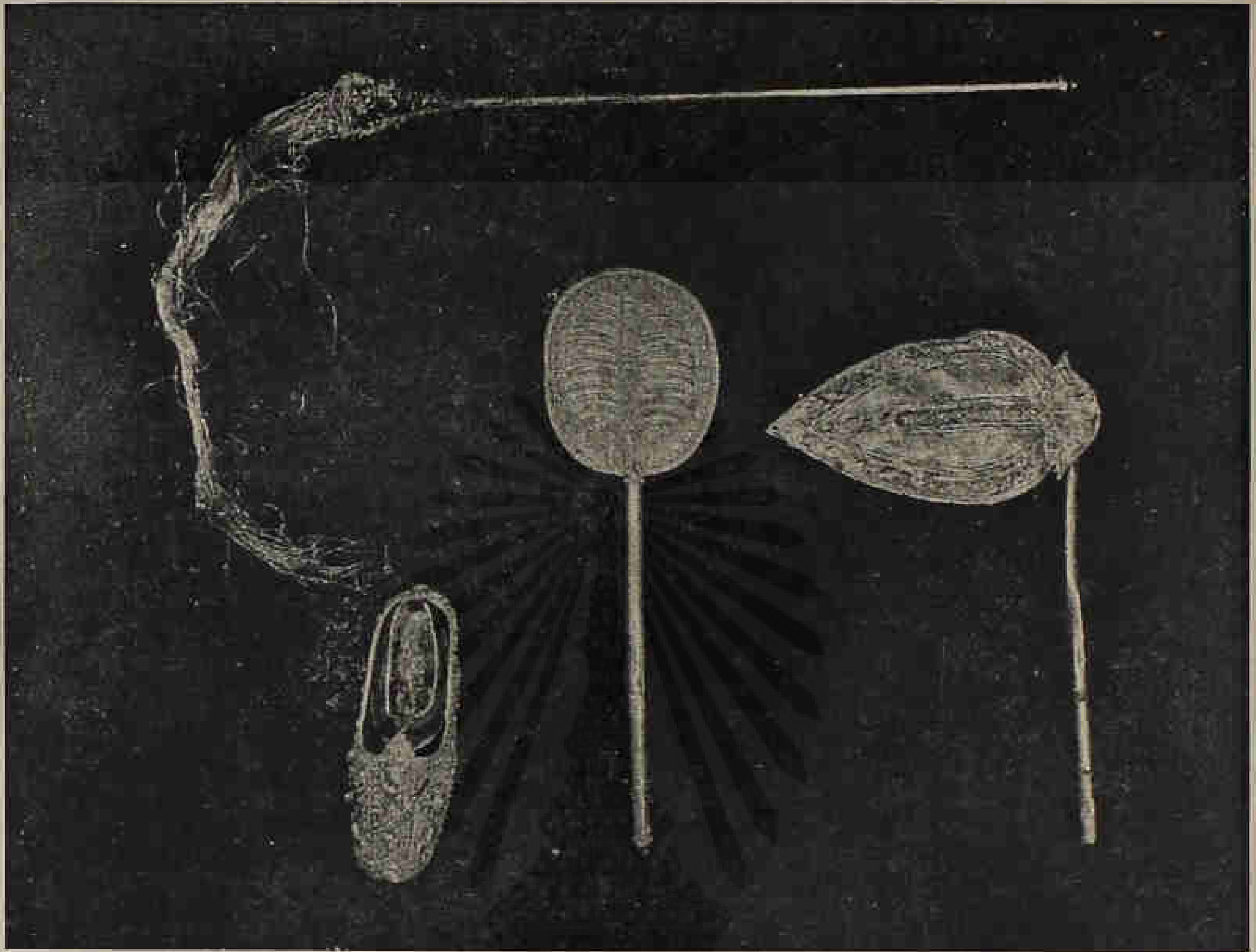
ทองคำ

สลักลวดลายลงขา

จันหมากทองคำ

สำหรับใช้ในงานพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร

เครื่องราชกกุธภัณฑ์ (บางอย่าง) และพัคโบก ทำด้วยทอง
ขนาดย่อมากกว่าของจริงประมาณ ๑ เท่า

กระโถน หรือ พระสุพรรณศรี

บันทึกของผู้ว่าราชการจังหวัด พระนครศรีอยุธยา

เรื่อง การขุดค้นและตรวจพบเครื่องทองคำกษัตริย์ในองค์พระปรางค์ วัดราชบูรณะ

การขุดค้นและตรวจพบเครื่องทองคำกษัตริย์และพระพิมพ์ทองคำ และชิ้น
ในองค์พระปรางค์ วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เป็นเรื่องใหญ่และประ-
ชาชนสนใจทั่วประเทศ ดังที่ปรากฏข้อเท็จจริงว่า ได้มีประชาชนทุกสารทิศหลั่งไหล
มาชมยังสถานที่เก็บคือสถานที่ระดมอัฐ พระนครศรีอยุธยาแทบทุกวัน แม้แต่ใน
ขณะนั้นยังมีมามีโคชาค จึงเขียนเรื่องทศวรรษได้รวบรวมหลักฐานและข้อเท็จจริง
เท่าที่จะทำได้ในเรื่องนี้ไว้สำหรับคนในชั้นหลังได้ทราบ

เรื่องเกี่ยวกับวัดราชบูรณะโดยทั่วไป จะเป็นในตำนานประวัติศาสตร์การสร้าง
กค สภาพฤกษในขุขุขุขุขุ หรือรายละเอียดเกี่ยวกับเครื่องต้น เครื่องทรง ต่าง ๆ
กค ข้าพเจ้าได้นำรายงานหรือขบถความของผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ มาลงไว้ในเล่มนี้
ด้วยแล้ว รายงานหรือขบถความต่าง ๆ เหล่านี้ ได้มาจากหนังสือจิตรกรรมและศิลปะ
วัตถุ ซึ่งกรมศิลปากรพิมพ์ออกจำหน่าย และเขียนโดยผู้ชำนาญในแขนงต่าง ๆ
กัน จึงนับได้ว่าเป็นการรวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับวัดราชบูรณะ และเรื่องการขุด
ค้นพบกรุนี้ไว้ค่อนข้างจะละเอียดพอสมควรแล้ว บันทึกฉบับนี้จึงเป็นเรื่องรายย่อ ๆ
เกี่ยวกับเรื่องการขุดค้น โดยไม่ซ้ำกับรายงาน หรือขบถความอื่นในเล่ม

ตามประวัติศาสตร์ที่ปรากฏ เราจะทราบว่าวัดราชบูรณะมีความสำคัญ
ยิ่งอีกหนึ่ง เพราะเป็นวัดที่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๒ (เจ้าสามพระยา) โปรด
ให้สถาปนาขึ้นในทศวรรษพระเพลิงพระศพเจ้าอ้ายพระยา และเจ้ายพระยา ผู้เป็น
พระเชษฐา ในปีมะโรง พ.ศ. ๑๕๖๗ ตามปกติการสร้างวัดในสมัยโบราณนั้น
รู้สึกกันว่าเป็นของธรรมดา ใครมีเงินไม่ทราบว่าจะหากุศลด้วยวิธีใดก็มักจะหาบุญ
ด้วยการสร้างวัด จนมีความพูดติดปากกันว่า สร้างวัดให้ลูกจึงเด่น แต่สำหรับกาล

สร้างวัดหรือสถาปนาวัด โดยพระมหากษัตริย์นั้นจักว่าเป็นเรื่องสำคัญ และโดย
 เฉพาะ อย่างยงสร้างเพื่อเป็นอนุสรณ์บนที่ถวายพระเพลิงของสมเด็จพระเชษฐาด้วย
 แล้ว ก็น่าจะคำนึงว่าในองค์พระปรางค์กถก พระมหาวิหารกถก หรือในเจดีย์ราย
 รอย ๆ ก็ที่พระมหากษัตริย์สมัยนั้นผู้ทรงสร้างน่าจะได้อบรมทรัพย์ หรือสิ่งของอันมี
 ค่าไว้เป็นอนุสรณ์บ้าง และถ้าหากมีจริง ทรัพย์สมบัติเหล่านั้นก็ควรจะมีค่านิยมหาศาล
 ไม่น้อย เพราะผู้สถาปนาเป็นองค์พระมหากษัตริย์

วัดราชบูรณะนี้ ได้ขึ้นบัญชีเป็นโบราณสถานอยู่ใน ความควบคุมของ กรม
 ศิลปากร ตั้งแต่วันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๔๗๔ กรมศิลปากรมีอำนาจ
 เติมที่ตามกฎหมายในอันที่จะขุดค้น รักษา หรือขุดค้น ผลิตงนดำเนินการอื่นใด
 เพื่อจะบรรณะ โบราณสถานแห่งนั้นไว้ ถ้าหากคิดกันตามสามัญสำนึกว่า วัดนี้น่าจะ
 ขุดค้นทรัพย์สมบัติมหาศาลไว้ เหตุใดกรมศิลปากรจึงไม่ทำการขุดค้นเอาทรัพย์
 ค้าง ๆ เท้าถมอยู่ขึ้นมาเก็บเอาไปพิพิเคราะห์เสียก่อนที่คนร้ายจะลักลอบเข้าไปขุดเอา
 เรื่องนี้ข้าพเจ้าคิดว่าเมื่อคำนึงถึงจำนวนโบราณสถานที่ยังมีอยู่ อันกรมศิลปากร
 ควบคุมและรักษามากมายหลายร้อย และการขุดค้นหรือการบรรณะต้องใช้เงินไม่
 น้อยสำหรับแต่ละแห่ง ทั้งกรมศิลปากรได้รับงบประมาณในการนี้เพียงยี่สิบไม่มาก
 ก็เห็นเรื่องที่น่าเห็นใจอยู่

การใดที่ทรัพย์สมบัติโบราณอันเป็นประโยชน์มีคุณค่าแก่ประเทศและประชา
 ชนมากมาย ในกรณีนี้ ข้าพเจ้าขอขอกษัตริย์เจ้าหน้าตการวางอยู่ ๒ คน คือ พ. ต. ก.
 รุณี สมุทราประภูที ผู้กำกับการตำรวจภูธร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งขณะนั้น
 ดำรงตำแหน่งผู้กำกับการตำรวจภูธร จังหวัดเพชรบูรณ์ และ พ. ต. ก. จรัส
 แสงโชติ รองผู้กำกับการตำรวจภูธร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งยกคนได้เลื่อน
 ขึ้นเป็นผู้กำกับการตำรวจแล้ว หากไม่ได้นายตำรวจทั้งสองนี้แล้ว ของกลางข้าง ๆ
 ซึ่งขณะที่ยกรายเหตุกระจัดกระจายไปอยู่คนละทิศละทาง และอยู่ กัษยบุคคลหลาย คน
 จะกลับคืนมาเป็นสมบัติของชาติหรือไม่ เป็นเรื่องที่ไม่อาจจะคาดหมายได้ ทั้งนี้

เพราะไหวพริบปฏิภาณของนายคำวาททั้งสอง ประกอบกับข้อความซัดสยสุจริตเช่น
 ทุน จึงเป็นเหตุให้ติดตามไต่ของกลางอันมีค่ามหาศาลนั้นมาได้เป็นจำนวนมาก แม้
 ว่าจะได้คืนมาไม่ครบแต่ก็เป็นจำนวนมาก พอที่จะให้ประชาชนรุ่นหลังได้ศึกษาถึง
 ประวัติกความเป็นมาและไต่ทุกข์ของจริง อันเป็นประโยชน์อย่างมากแก่การศึกษาประ-
 วัติกาลศักราชของชาติ กระทรวงมหาดไทยได้มีหนังสือชมเชยมายังผู้ว่าราชการ
 จังหวัด ถึงการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ซึ่งได้ผลในเรื่องนี้เป็นอย่างดี

กรมทาสสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นั้น กล่าวกันว่ามโหฬารรพณ์มาก ประชาชนพากัน
 เชื่อว่าเมื่อเวลาหน้าของสงขลบุรี ในพระปรารภ ก็คงประกอบเป็นพระราชพิธีอย่าง
 มโหฬาร เพียงพร้อมด้วยผู้ทรงคุณวุฒิสมเด็จพรหมมณเฑียรบาลเป็นจำนวนมาก ยิ่งกว่า
 พิธีในสมัยนั้นหลายเท่า และในขณะเดียวกันผู้สร้างน่าจะคงสาปแช่งผู้ที่ไต่ของนี้
 ไปโดยไม่สุจริต หรือไต่มาในทางไม่ชอบธรรม ฉะนั้น พระเครื่องศักดิ์ พระพุทธรูป
 กัด ที่ไต่มาจากกรุงรัตนโกสินทร์จึงเป็นสังคกตสิทธิ์ และคงอธิษฐานให้คนได้เห็น
 ประจักษ์ทุกคร้ง เช่นทเลองลือและเลขนโสเมกัประชาชนโดยทั่วไป ในขณะเดียวกัน
 ก็นผู้ไต่พระเหล่านี้มาไว้ในครอบครองเป็นสมบัติในทางที่ผิด หรือไม่ชอบธรรมก็
 ให้อ่อนโยนไปบ้าง ๆ โดยเฉพาะที่เห็นได้ง่าย ๆ ถัดยตองเขาคูกเขาคะวางรับกรรม
 กันไปหลายต่อหลายคน ฉะนั้นจึงมีคำกล่าวกันว่าใครไต่พระกรนไป ถ้าไม่ทำให้
 ถูกพิณแล้ว แทนที่จะเกิดคุณกลับจะก่อให้เกิดโทษเสียอีก ผู้ที่ไต่พระไปส่วนมากจึง
 มักจะประกอบกรรมกุศลอุทิศไปให้แก่ผู้สร้างและบรรพบุรุษ โดยทำบุญที่ถ้ำยาควตรวงน้ำ
 อุทิศส่วนกุศลไปให้ บุคคลที่ไม่ชอบเทียบสักการะเมื่อจะเอาพระเข้าบ้าน ก็ประพรม
 น้ำมนต์องค์พระทุกองค์และอาราธนา ขอความสวัสดิคามซึ่งจะมีแก่คนแต่ละครอบครัว
 ครัวทุกครอบครัว

สาเหตุที่มโหฬารไต่ทรัพย์สมบัติเหล่านี้เช่นมากเนื่องจากมีคนร้ายจำนวนหนึ่ง
 ลักลอบเข้าไปในองค์พระปรารภวัดนั้น โดยความเชื่อที่ว่ากรนจะก่อภัยทรัพย์
 สมบัติอันมีค่าไว้มาก เมื่อประมาณวันที่ ๒๕, ๒๖ กันยายน ๒๕๐๐ การลักลอบ

ชุกคนเนองจากเข่นการกระทำอันผิดกฎหมายและเจตนาของผู้สร้าง เนื่อความจึง
 ไต่แตกออกและล่องเรือไปลงที่เจ้าพนักงานมีอำเภอลำปางและกำรวง ซึ่งได้ออกตรวจค้น
 และสกัดจับ ได้คนร้ายคนหนึ่งพร้อมด้วยกระโถนทองคำ ๑ โย และพระแผ่นดิน
 ทองคำ ๑ องค์ เมื่อวันที่ ๒๗ - ๒๘ กันยายน ๒๕๐๐ คือน้องกัน เมื่อจับได้แล้ว
 คนร้ายได้พาเจ้าหน้าที่ไปกุสสถานที่พักของนนมากล่าวคือ ได้พาไปที่พระปรารักษ์
 วัดราชบูรณะ และเล่าว่าคนร้ายรายนี้ ได้สมคบกันหลายคนด้วยกัน ได้ชื่อต่าง ๆ
 ไปเป็นจำนวนมาก เจ้าพนักงานได้ควบคุมตัวคนร้ายนั้นไว้ ซึ่งขังคนศาลได้พิพากษา
 จำคุกไปแล้ว ๒ ปี ๖ เดือน ตอนเช้าวันนั้นเอง คือวันที่ ๒๘ กันยายน ตำรวจ
 คนหนึ่งซึ่งมีหน้าที่เฝ้ารักษาตัวราชบุตรแห่งนั้น ได้ไปแจ้งถึงพฤติการณ์การลักขุด
 คือ พ. ต. ต. วุฒิ สมุทระประภูติ ผู้กำกับการตำรวจ ตำรวจผู้นั้นไปตรวจกุสสถาน
 ที่ลักขุดกันในตอนกลางคืนด้วย พ. ต. ต. วุฒิ สอดถามดูรายละเอียดต่าง ๆ เห็น
 ว่าด้อยค่าของตำรวจผู้นั้นมีพละออยู่มาก สงสัยว่าจะได้ร่วมกันกระทำผิดกับคนร้าย
 ด้วย จึงสั่งให้ควบคุมและตรวจค้นกันในทันทีเช้าวันนั้นเอง โดยได้มอบให้
 พ. ต. ต. จรัส แสงโชติ รองผู้กำกับการและเจ้าหน้าที่ตำรวจอื่นออกปฏิบัติกา
 รตรวจค้นคนเฝ้ากรูมาทราบงานพฤติการณ์ ให้ผู้กำกับการตำรวจทราบ คนเฝ้าเหล่านั้น
 ว่าเป็นเพราะฮั้วกันหารของเจ้าชองทวีพยัคคใจ ให้มายอก เพื่อจะให้ได้ทวีพยัคคนมา
 เป็นสมบัตินของชาติ เรื่องที่จะได้รู้ตัวคนร้ายคนอื่นและได้ชื่อกลางคืนมากคล้าย
 กับเป็นเรื่องบังเอิญออก เพราะในตอนเช้าที่รองผู้กำกับการไปทำงานที่สถานตำรวจ
 ไปตรวจเห็นซากทางแกงของตำรวจผู้หนึ่งมรอยเขื่อนเลื้อย คล้าย ๆ กับไปหกล้มหรือ
 ไปโดนของซึ่งครูดเลือดออก ทำให้สงสัยว่าตำรวจคนนั้นไปขึ้นพระปรารักษ์ลัก
 ขุดขโมย เมื่อรองผู้กำกับการเข้าไปซักถามทันที เข้า ตำรวจคนนั้นก็ยอมยอม
 บอกชื่อคนร้ายคนอื่นให้แทบหมด จึงเป็นเหตุให้การติดตามสืบหาคนร้ายคนอื่น
 สะดวกและได้ชื่อกลางคืนมาเป็นส่วนมาก นอกจากนั้นคนร้ายบางคนได้ยกย้าย
 ของกลางไว้ทางอำเภออื่นอีก ซึ่งเจ้าพนักงานก็ใช้ความพยายามติดตามได้คนมา

ทั้งหมด รวมคนร้ายรายน ทั้งที่เป็นเจ้าพนักงานและราษฎร ทั้งที่ถูกฟ้องและมีได้
 ถูกฟ้อง ๒๓ คน ที่ถูกฟ้องเป็นราษฎร ๖ คน ควบคุมจำคุกคนละ ๒ ปี ๖ เดือน
 เพราะรับสารภาพ ๕ คน จำคุก ๕ ปี ๑ คน ตำรวจถูกฟ้องศาล ๒ คน ศาล
 พิพากษาจำคุก ๕ ปี ๑ คน ปลดปล่อย ๑ คน ทม.ไทยถูกฟ้องเป็นตำรวจ ๑๐ คน เป็น
 เจ้าหน้าท่าอาเภอ ๒ คน เป็นราษฎร ๓ คน เฉพาะที่เป็นเจ้าหน้าที่ ๑๒ คน และที่ศาล
 ปลดปล่อย ๑ คน ก็จะได้ตั้งกรรมการสอบสวนทางวินัยต่อไปตามคำสั่งกระทรวง
 มหาดไทย

นอกจากของกลางที่ขโมยได้จากคนร้ายเป็นจำนวนมากแล้ว เมื่อรองอธิบดี
 กรมศุลกากรมาสำรวจกุศดานที่เกิดเหตุรายนี้ ยังได้สมันต์เป็นแก้วแหวนเงินทอง
 อีกเป็นจำนวนมาก ที่สำคัญอย่างยิ่งก็คือพระเจดีย์แก้วบรรจุในเจดีย์ทองคำ ใน
 พระเจดีย์แก้วบรรจุพระบรมธาตุไว้ด้วย จึงว่าเป็นสมันต์ที่สาक्षाหาได้ยากยิ่ง ใน
 สมัยนี้ กรมศุลกากร จังหวัด และผู้ชำนาญทางเครื่องทองได้มาตรวจนับ ซึ่ง และ
 ที่ราคาไว้ ก็ปรากฏความมั่งคั่งของทนายเจ้าไต่ รวบรวมลงในรายงานประจำ
 พ.ศ. ๒๕๐๐ ของจังหวัดแล้ว

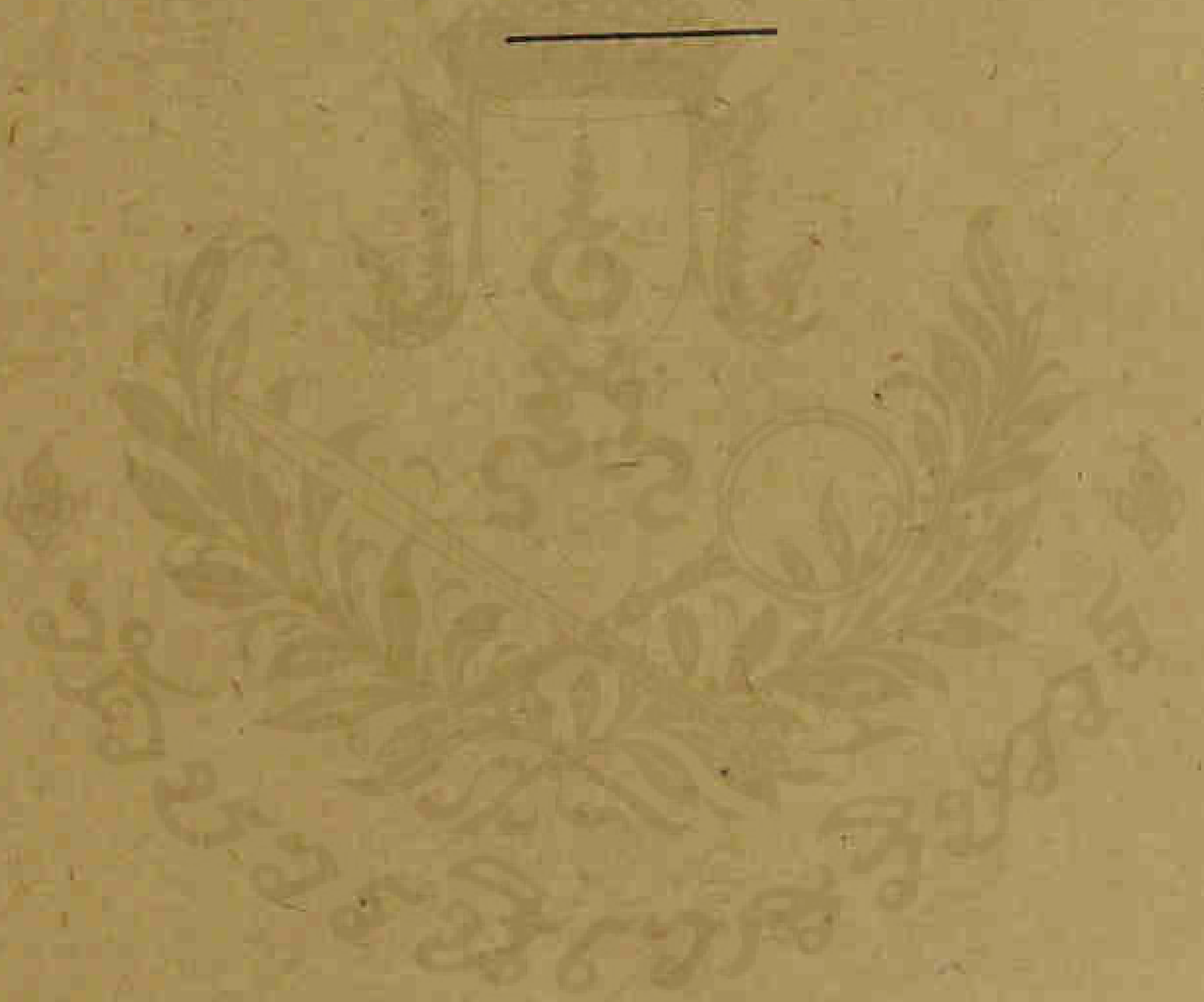
การขุดค้นได้ทรัพย์สมันต์ หนังสือพิมพ์ลงข่าวกันเป็นการอวดอ้าง ทาง
 กระทรวงและกรมตำรวจราชการแผ่นดิน ก็ได้รับยศสรรเสริญที่กล่าวหาข้าราชการพิมพ์
 หน้าที่เกษมของว่าทุจริตขโมยทรัพย์เหล่านี้ไว้เป็นจำนวนมาก ถึงกับส่งคนมาสืบ
 สอบข้าง สืบตามเป็นทางการมายังจังหวัดและกรมศุลกากรข้าง ข้างรายส่งตรง
 ไปยังผู้บัญชาการทหารบก ซึ่งเมื่อส่งคนมาสืบสวนแล้วก็ไม่ได้ความจริง ใน
 กรมหมื่นที่สอบตามมาทางหนังสือ ข่าวดังกล่าวได้ ชี้แจงรายละเอียดแก่พนักการณตั้ง
 แค้นโคขลออกส่งไปให้ทราบทั้งกรมตำรวจราชการแผ่นดิน กรมมหาดไทย กรม
 ตำรวจ ซึ่งต่อมาเรื่องก็เงียบไป การทำงานในเรื่องนี้แม้จะชัดแจ้งชัดสักเพียงไร
 ก็ไม่อาจที่จะดูกล่าวหาหรือฟ้องร้องให้ผู้ใหญ่ทราบ สรุปแล้วของเหล่านี้จะมี
 อาณาทรัพย์จริงทั้งที่เหมือนกัน คนร้ายก็แตกต่างกัน ข้างคนเหล่านี้ว่าคนร้ายบางคนถึง

ก็ขงจะนำกันด้วยควมโลภ แยกกันจะเข่นเจ้าของ สึงนนสึงนนทคนเห็นควมค้ำ สัก
 ทัยพวกเคยวกันเอง นำควมมาบอกเขาหนาท สยสวสยสวกันจนคนกระทำผิด
 ก้องวัยโทมค้องจำคุกกันไปหลายคน ขางคนกค้องถูกสยสวทางวินัย ขำราชการ
 ษณผู้ใหญ่ทเกยวของก็ถูกผู้ขงคยขยชวเพ่งเล่งตามขคยสนเท่ห จนกระทั่งสึงคนมา
 สยสวทาคควมจริง ซงควมจริงกยอมหนควมจริงไม่พน ขำพเจ้าเองมีส่วนเกยว
 ข้องอยด้วย ในเรื่องการตรวจนย การทำขณูชและการเกยรภษา นอกจากนั้นคค
 เรองนขำพเจ้าได้ทำการสยสวเองโดยคคชค เพราะมเจ้าหนาทรวมเข่นผู้ค้องท
 อยด้วย ในชั้นศาลแขวง ขำพเจ้ากรยเข่นผู้ว่าคคเสียเอง จนศาลสึงมมด และ
 ทอมาอยการกคเพอองทอศาลชั้นคค หนงลือพมพคองขำว่า ขำพเจ้าเสียองกย
 ลงทนว่าควมเอง ถ้าศาลสึงมมมดจะเสียหน เรองนขำพเจ้าได้มาปรภษา
 ขธิบคกรมอัยการไว้ก่อนแล้วในขอกฎหมาย การว่าคคไม่ใช่เรื่องทจะเสียหรือ
 ไม่อย่างไร ทวขคคคที่เราทำงานไปโดยควมศคยสุจริต ขำพเจ้าว่า คนเราก
 ขาคค้วโลกเสียทวเคยว เรองทง ๆ ยุงยากทงหลายกคองจะเกยคชนไม่คคหรือเกยค
 กยากมาก แต่ถาทกคนขรรจเอาไว้แต่ควมโลภ อยากได้นนอยากได้น ความ
 ยุงยากทงหลายกคองจะเกยคชนไม่มีทสนสค

ทรพยิมหาคาลเหล่านคคทงไว้ ให้ประชาชนชมทสสถานคารอง เกยไว้ในค
 กระกขของพพภคทสสถาน เข้คให้ประชาชนคคชมทคเวลา คนไทยและชาวทง
 ปรเทศพากันเกยทงจากจ้งหวคไกล ๆ มาชมมิคคขาค เจ้านายชั้นผู้ใหญ่ เช่น
 พระบรมวงศานวงศคเสคจมาทคพระเนตร แชกของรฐบาลเมอเกยทงมาขบขยา
 จจะวนเสียมคคทงจะชอชมทรพยสมยคคเหล่าน เมอวันที่ ๒๘ พคจิกายน ๒๕๐๐
 พระบาทสมค้จพระเจ้าอยู่หัว แลพระบาทสมค้จพระบรมราชันนาค ก็คคได้คจ
 พระราชค้ำเนนมาทคพระเนตรองขบขยา โดยเสคคคด้วยขำราชขรพารหลายทง
 คคทงพระราชค้ำเรศเกยวกขการขรณะ การเกยรภษา ทรพยสมยคคเหล่านไว้กย
 ม.ล. ขัน มาลากุล รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศคษาธิการ และนายอนคค อยุโพธิ

อธิปไตยศิลปากร เป็นความสำคัญหลายประการ ที่สำคัญยิ่งก็คือควรจะได้
 รักษาทรัพย์เหล่านี้ไว้ที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ซึ่งเป็นที่ที่คนพบ ไม่ควรเอาไป
 ไว้ที่จังหวัดอื่น เพราะจะได้ตรงกับเจตนาของผู้สร้างและประชาชนชาวอยุธยา
 จะได้รู้สึกว่าเขาเป็นเจ้าของทรัพย์เหล่านี้ด้วย ทั้งสองพระองค์ได้ทรงทอดพระ-
 เนตรงานป้ายวันเดียวกันจึงได้เสด็จพระราชดำเนินกลับพระนคร

เมื่ออยุธยาพิพจนสถานได้สร้างขึ้นตามโครงการแล้ว ทรัพย์สมบัติ
 เหล่านี้จึงได้ให้นำเข้าบรรจุในพิพจนสถานแห่งนี้เพื่อให้ประชาชนได้ชม ทั้งกรม
 ศิลปากรคงจะได้ทำเอกสารคู่มือพิมพ์ออก เพื่อให้ประชาชนได้ไว้อ่านแนวการ
 ศึกษาต่อไป

การขุดค้นใต้พระบูชาและพระพิมพ์แบบต่างๆ ในกรุวัดราชบูรณะ

เมื่อเดือนธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๐๑

เท่าที่ได้อ่านที่กไว้ในหนังสือเล่มนี้ในตอนต้นว่า เมื่อเดือนกันยายน ๒๕๐๐ มีคนร้ายลักลอบลงไปใ้พระปรารภวัดราชบูรณะ แล้วขุดค้นเอาเครื่องทองคำซึ่งเป็น ไยราณหวัตถุและศิลาวัตถุไปได้เป็นจำนวนมาก เจ้าพนักงานได้ ออกติดตามจับได้คนร้ายและของกลางคืนมา คนร้ายถูกสอบสวนสั่งฟ้องศาลฯ ลงโทษจำคุกไป ผู้ต้องหาอื่นก็ถูกสอบสวนทางวินัยอีกหลายคนนั้น จากผลของการตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุในครั้งนั้น เจ้าหน้าตได้ตรวจพบภาพสีพุทธประวัติ ในห้องบรรจustrphyภายใต้พระปรารภ เพื่อที่จะให้ประชาชนได้ชมภาพดังกล่าว ได้ โดยสะดวกสบาย รัฐบาลจึงได้อนุมัติเงินงบประมาณให้ก้อนหนึ่งจำนวน ๑๕๐,๐๐๐ บาท เพื่อซ่อมแซมทำบันไดลงไปข้างล่าง

ประมาณเดือนพฤศจิกายน ๒๕๐๑ เจ้าหน้าตกรมศิลปากรได้ลงมือดำเนินการซ่อมแซม และทำบันไดลงไป พระปรารภตามที รัฐบาลได้อนุมัติ เหตุการณ์ได้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย จนกระทั่งวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๐๑ วันนั้นเป็นวันกระทำพิธีวันพระลูกพระราชทานวีรกรรมบุญ ข้าพเจ้ากลับจากกระทำพิธีแล้วได้มาพักผ่อนที่บ้านพัก เวลา ๑๕ น. เศษ นายเทพ สีขรคน ซึ่งเคม ค้ารงตำแหน่งวัฒนธรรมจังหวัดได้มารายงานต่อข้าพเจ้าว่า เจ้าหน้าตศิลปากร ซึ่งลงไปทำงาน ซ่อมแซมพระปรารภ ได้ค้นพบพระเครื่องใต้พระปรารภนั้น หนึ่งแห่ง มีพระเครื่องอยู่เป็นจำนวนมาก ขอ ให้ข้าพเจ้าไปตรวจดูว่ามีพระชนิดใดบ้าง และควรจะได้ขุดค้นขึ้นมาไว้ ในที่ที่ปลอดภัย มิฉะนั้นจะถูกคนร้ายเข้ามา ลักลอบขุดเอาไปเสีย เรื่องการขุดค้นพระได้มีคณะกรรมการคณะหนึ่ง ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นประธาน รองอธิบดีกรมศิลปากร ผู้กำกับตำรวจ นายอำเภอ วัฒนธรรมจังหวัด เป็นกรรมการพร้อมด้วยบุคคลอื่นอีก นายเทพ

พระพิมพ์ทำเป็นพระแสงสองหน้าทรงข่มยอดปรางค์
มีพระพุทธรูปปางลีลาเป็นประธาน แบบสุโขทัย
ชาวบ้านเรียกว่าไบขนุน

พระพิมพ์ที่ทำเป็นพระพุทธรูปปางลีลา แบบอยุธยา
ชาวบ้านเรียกว่าท่านหงสอก

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปปางลีลา มีรูปพระโมกข์คัลลانی
พระสารบุตร อัครสาวกชายขวาโดยเสด็จพระพุทธดำเนิน แบบอยุธยา

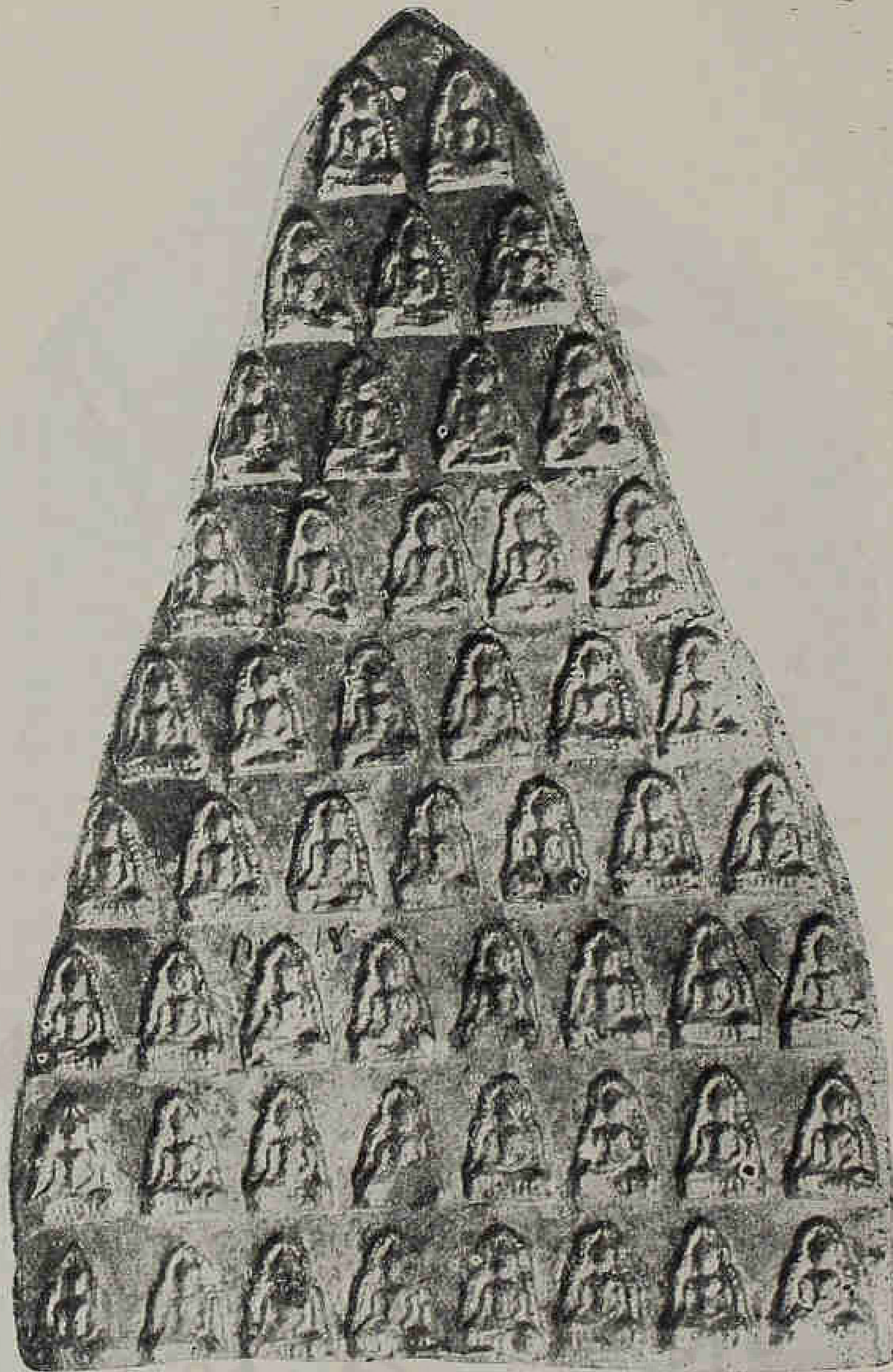

แม่พิมพ์พระพุทธรูปอย่างลัทธิมหายาน แบบลพบุรี

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปนาคปรก มีรูปพระโพธิสัตว์โลเกศวร
กับนางปัญญาขารมย์ แบบลพบุรี ชาวบ้านเรียกว่า นารายณ์ทรงปืน

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยแผง แบบอยุธยา

พระพิมพ์ที่ทำเป็นพระพุทธรูป
ปางลีลา แบบอุทอง

เรือนแก้ว มีพระพุทธรูปปางไสยาสน์
ก้นหน้าเกี้ยวระติมูข แบบลพบุรี ชาวบ้านเรียกว่าใบสาเก

พระพิมพ์ที่ทำเป็นพระพุทธรูปแดง
มีปางลีลาอยู่ที่ยอดต้นอัมพพฤกษ์
และปางนารวิชัยอยู่ที่ โคนต้น
แบบอยุธยา

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปปางลีลา มีรูปพระโมคคัลลาน์
พระสารีบุตรอัครสาวกซ้ายขวา แบบสุโขทัย

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปปางลีลา
แบบอยุธยา

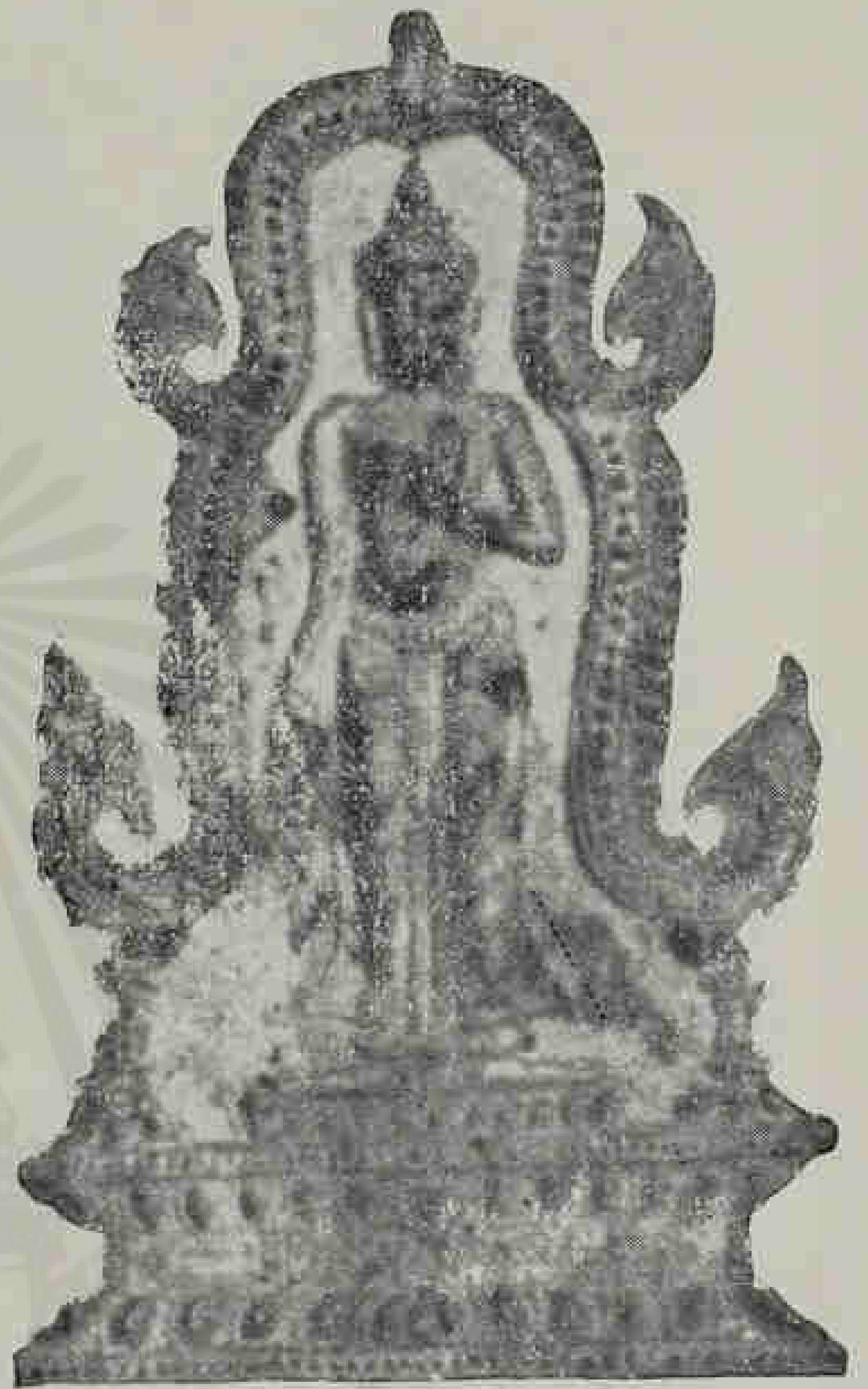
พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูป
ปางมารวิชัย ชุ่มเรือนแก้ว
โพธิ์พฤกษ์ แบบอยุธยา
ชาวบ้านเรียกว่า ชุ่มโพธิ์

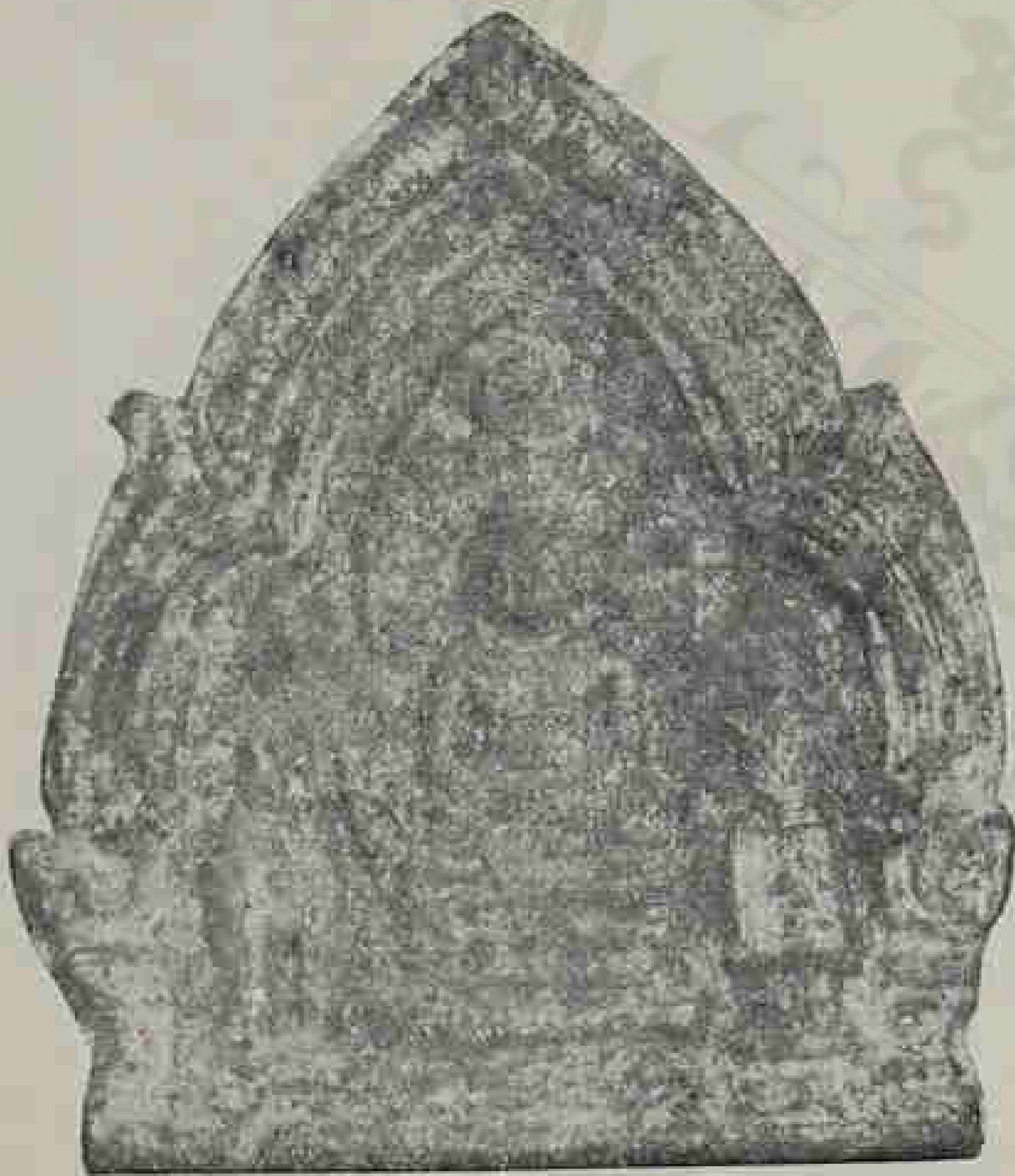
พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย มีรูปพระอินทร์เป่าสังข์
พระพรหมกัณฑ์ (แบบช่างอินเต็ยสมัยป่าละ ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๖)
ชาวบ้านเรียกว่า งบน้าอ้อย

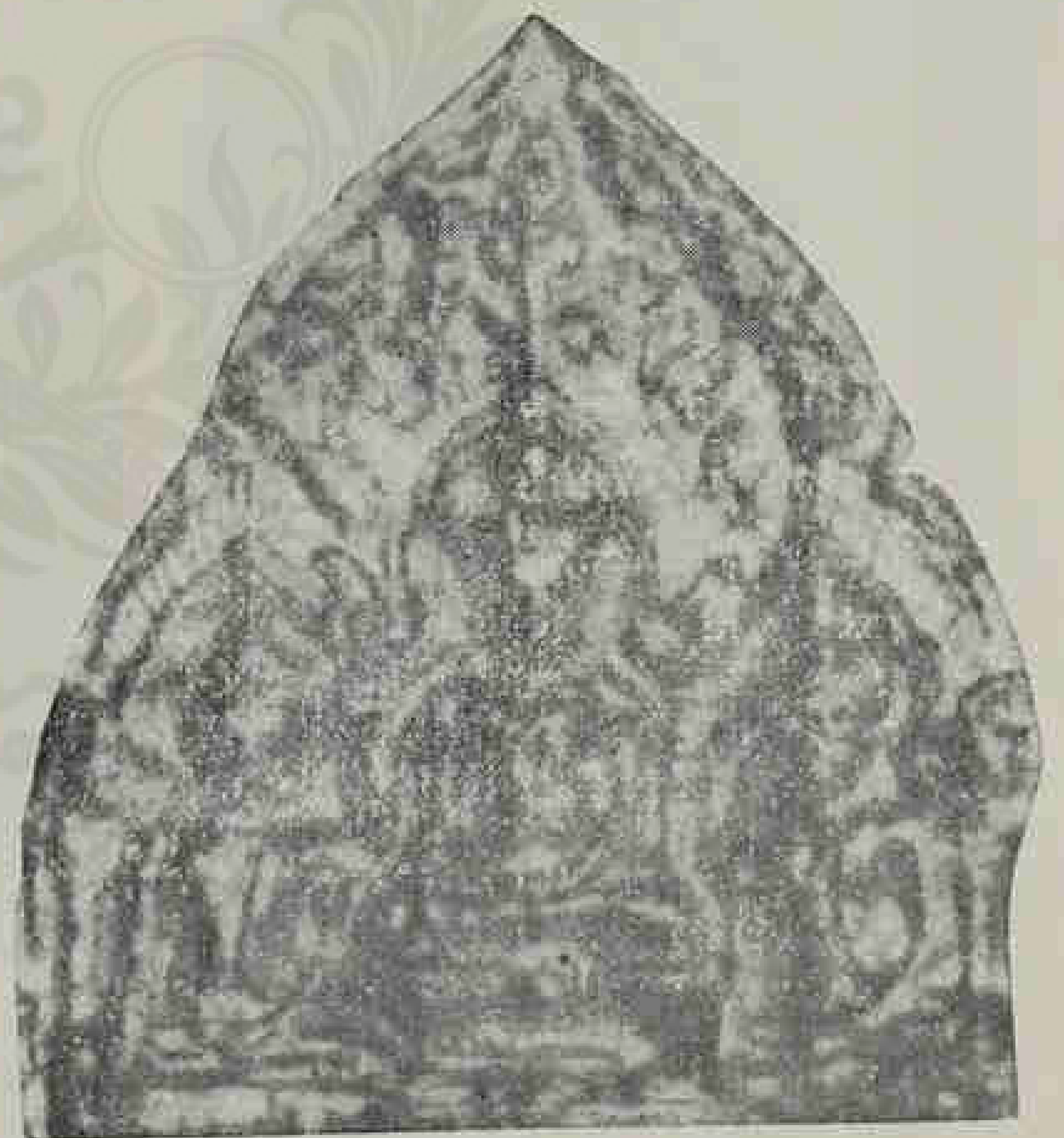
พระพิมพ์ที่ทำเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ แบบอุทุมพร

พระพิมพ์ที่ทำเป็นพระพุทธรูปปางประทานอภัย แบบขุขุขุขุ

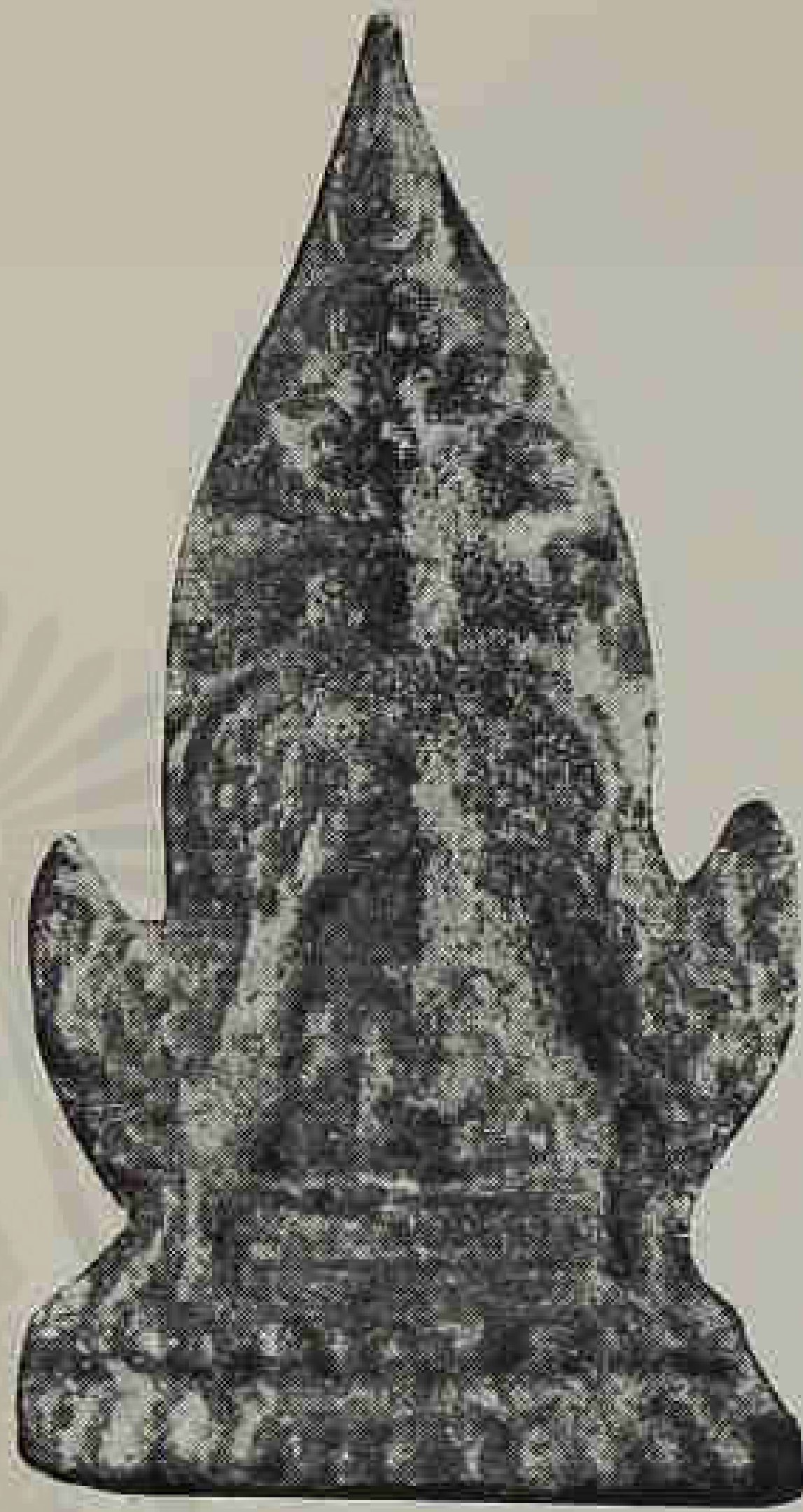
พระพิมพ์ที่ทำเป็นพระพุทธรูปนาคปรก มีรูปพระโพธิสัตว์โศกศวรรกับนางปัญญานารม

พระพิมพ์ที่ทำเป็นพระอาทิตย์ทออย่างตรีภพ แบบลพบุรี

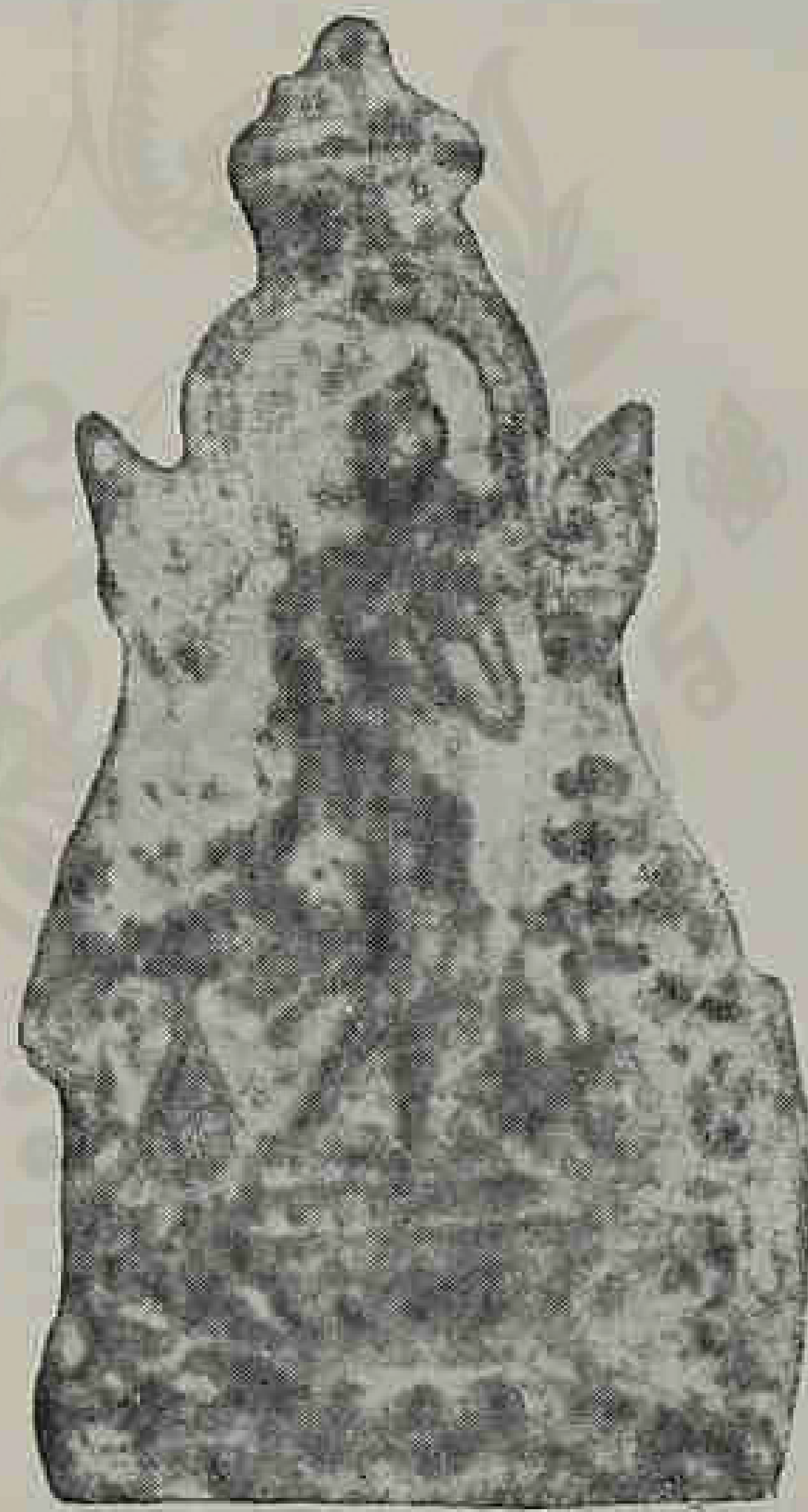
พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย
แบบอุ้มทอง

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย
อยู่ในซุ้มเสมาทิศ แบบอยุธยา ชาวบ้านเรียกว่าซุ้มระฆัง

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปนาคปรก แบบลพบุรี

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปปางลีลา แบบสุโขทัย

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปปางประธานอภัย แบบอุทอง

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยแบบอุทอง ชาวบ้านเรียกว่า หูยาน

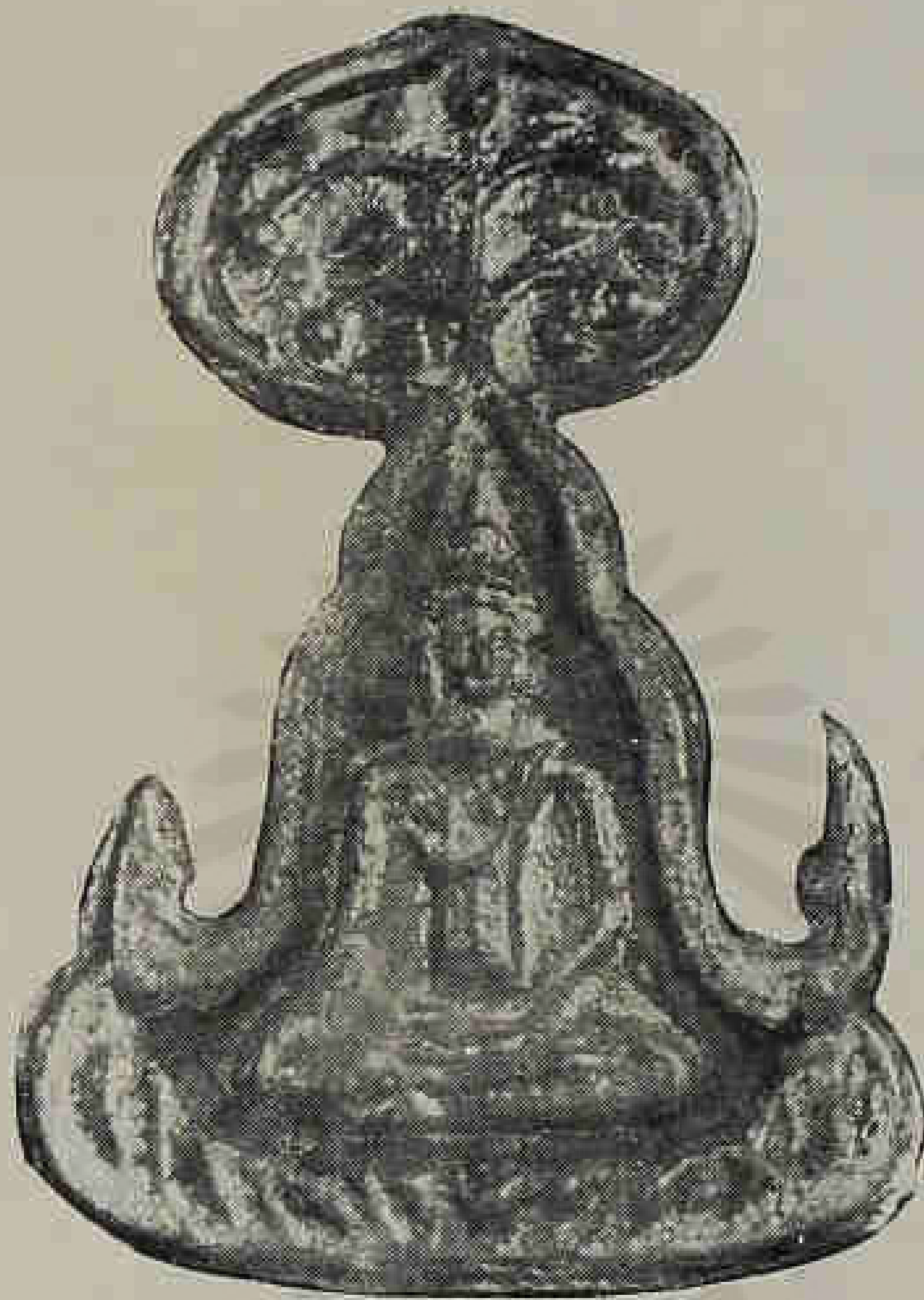
พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย มีรูปพระโมคคัลลาน์พระสารีบุตรยืนประณมมืออยู่ข้างขวา แบบอุทอง

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยแบบอุทอง ชาวบ้านเรียกว่า นางพญาท่ามะปราง

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูป
ปางประธานอภัย แบบอยุธยา
ชาวบ้านเรียกว่า ตี๋ดน้ำมนต์

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย
อยู่ในชั้นเรือนแก้วโพธิ์พลุกมัย แบบอยุธยา

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูป
ปางลีลา แบบสุโขทัย
ชาวบ้านเรียกว่า กำแพงศอก
(ดูภาพใหญ่ด้วย)

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูป
ปางลีลา แบบสุโขทัย

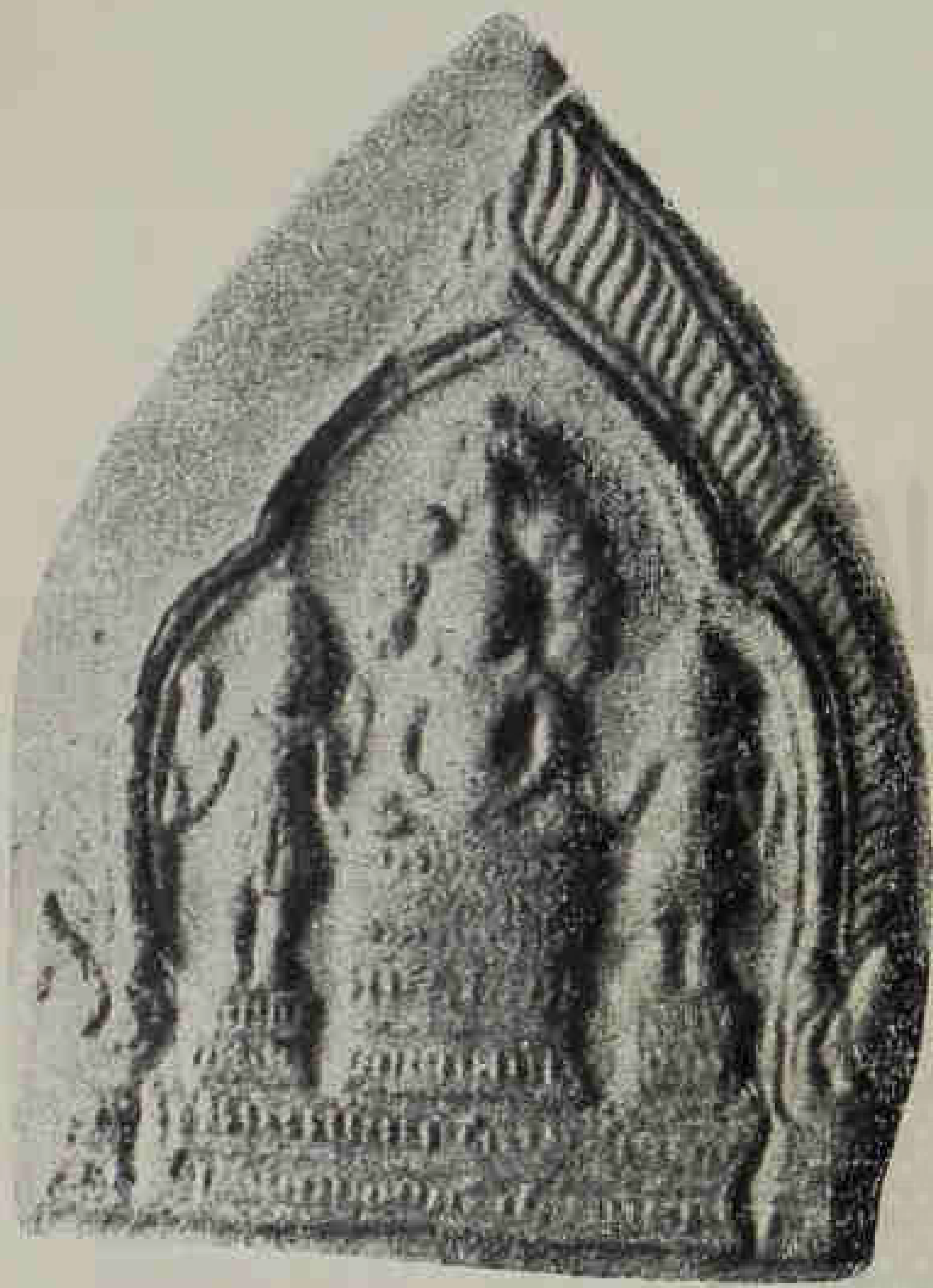

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย
แบบอุทอง

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูป
ปางประธานอภัย แบบอุทอง

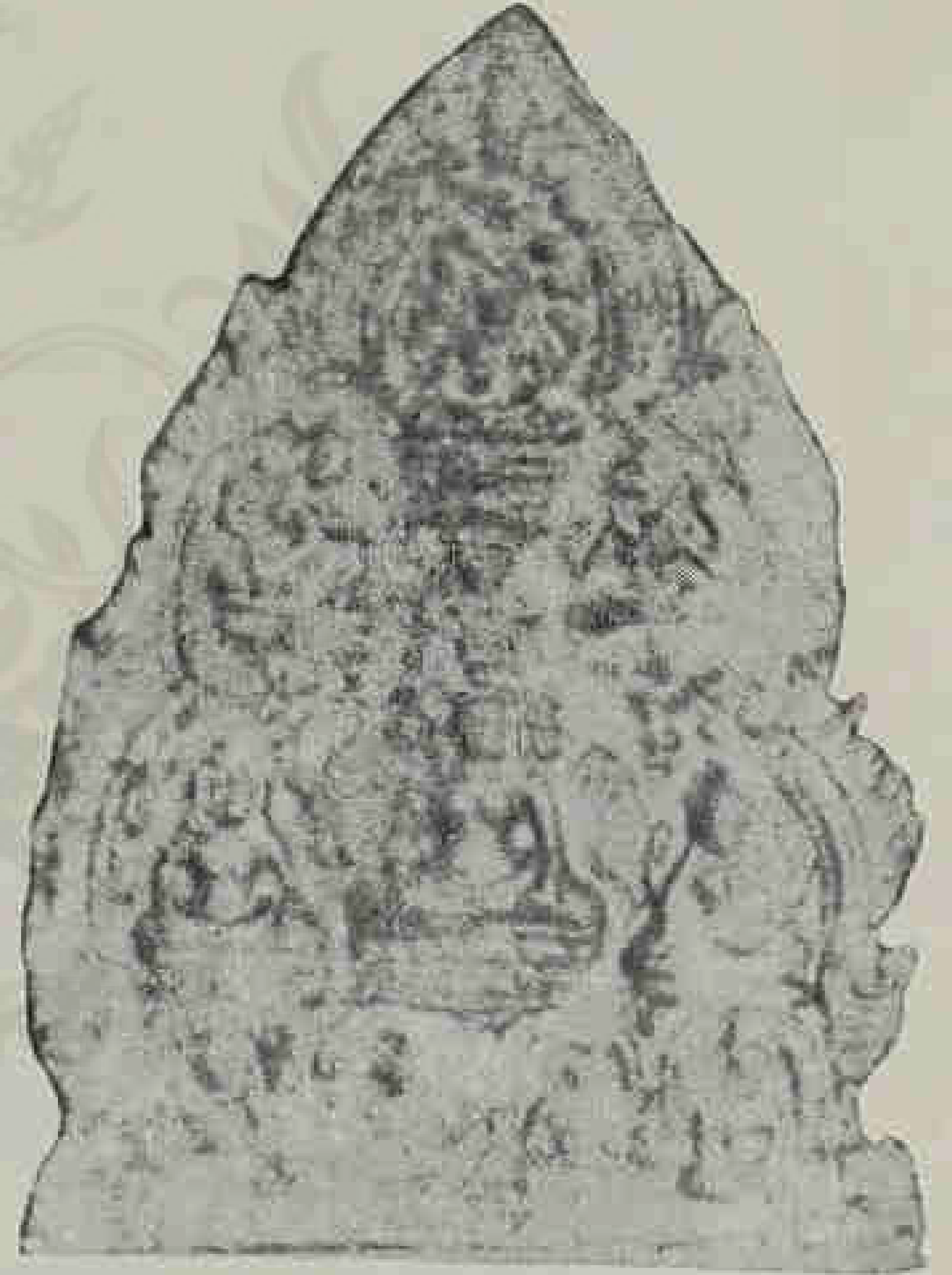
พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปนาคปรก
มีรูปพระโพธิสัตว์โลกेश্বরกับนางปัญฐานารมี

แม่พิมพ์พระพุทธรูปนาคปรก มีรูปพระโพธิสัตว์โลกेश্বর
กับนางปัญฐานารมี

พระพิมพ์ทำเป็นรูปพระสังกัจจายน์ แบบอยุธยา

พระพิมพ์ทำเป็นรูปพระโพธิสัตว์โลกेश্বর
เป็นประธานอยู่กลาง และพระนาคปรกอยู่ข้างบน
แบบลพบุรี

พระพิมพ์ที่ทำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย
มีพระนาคปรกซ้ายขวา แบบลพบุรี

พระพิมพ์ที่ทำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย
แบบอยุธยา

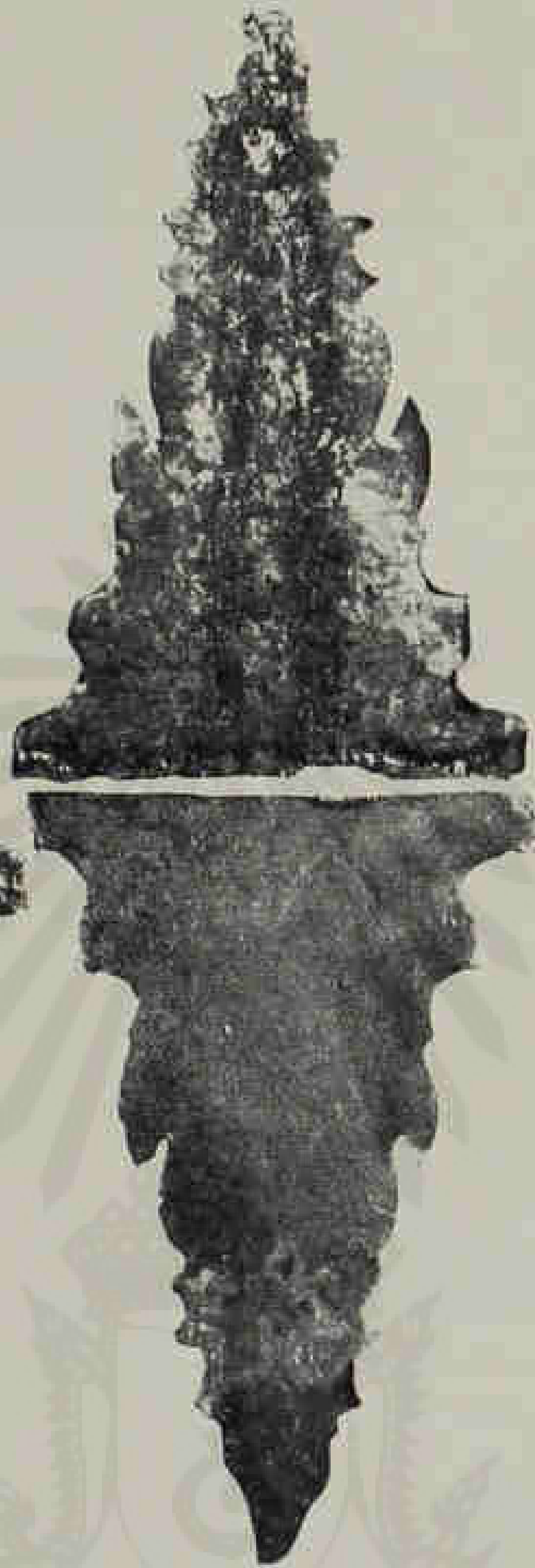
พระพิมพ์ที่ทำเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ แบบอยู่ทอง

พระพิมพ์ที่ทำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย
อยู่ในชั้นเรือนแก้วไพฑูริย์ แบบอยุธยา

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูป
ปางมารวิชัย ทรงเจดีย์
หรือซุ้มเสมาทิศ แบบอยุธยา

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูป
มีจารึกอักษรจีนหลังพระพุทธรูป
ปางมารวิชัย ทรงเจดีย์ หรือซุ้ม
เสมาทิศ แบบอยุธยา
ชาวบ้านเรียกว่าซุ้มจิก

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูป
อย่างแดงทรงเจดีย์ แบบอยุธยา

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูป
ปางลีลา แบบสุโขทัย
ชาวบ้านเรียกว่าพระลีลา

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูป
ปางมารวิชัย อยู่ในซุ้ม
ทรงคล้ายรูปสี่ปัดแป้น แบบอยุธยา
ชาวบ้านเรียกว่าซุ้มแป้นแหวกม่าน

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูป
ปางลีลา แบบสุโขทัย
ชาวบ้านเรียกว่าเจ้าแม่พวงทองเศรษฐี

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ
แบบอยุธยา

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปปางลีลา
แบบสุโขทัย

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปยืน
ปางประทานอภัย แบบอุททอง

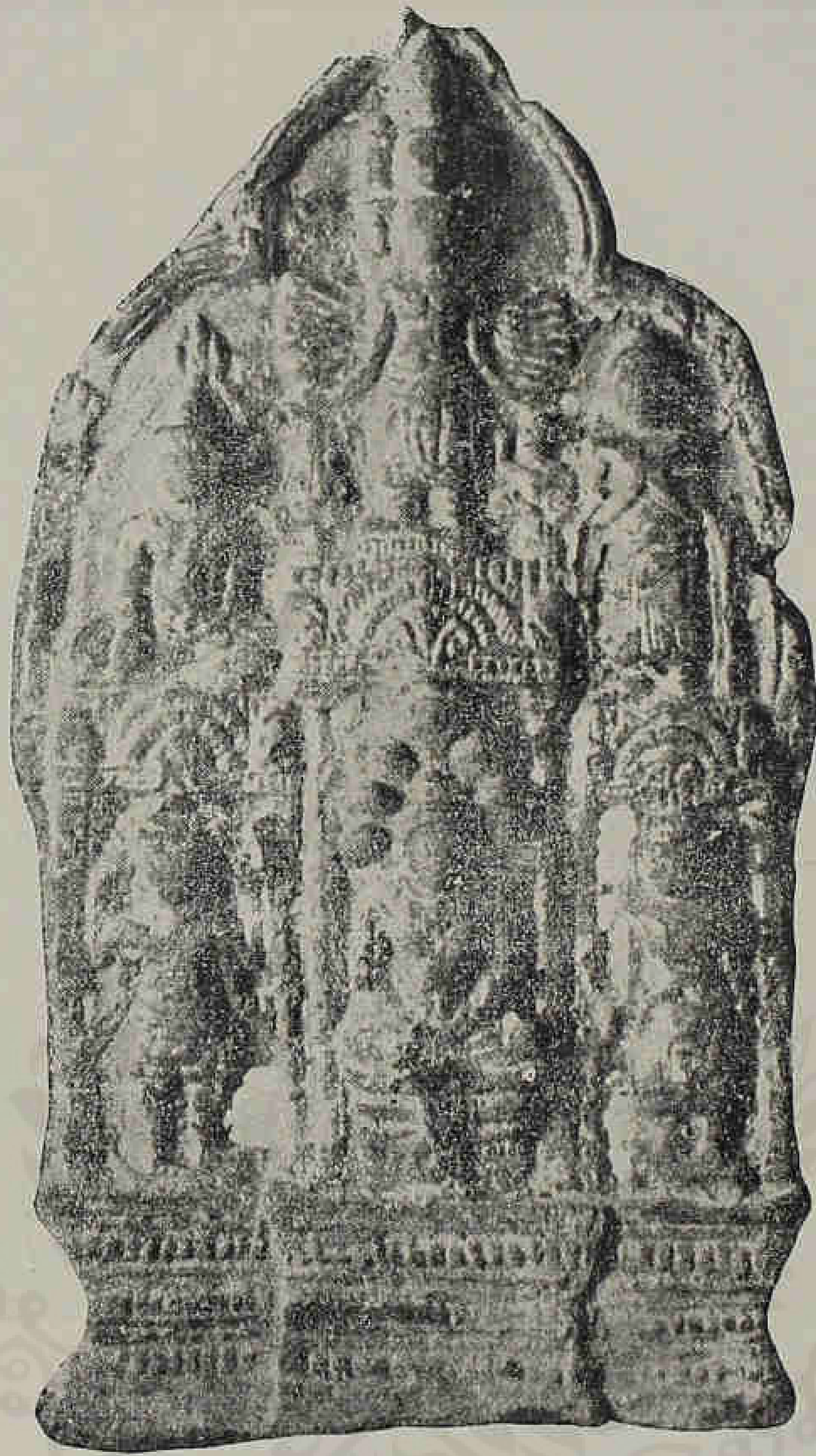
พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูป
อยู่ในซุ้มปราสาท
ชาวบ้านเรียกว่า ชุนแสน

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูป
ปางลีลา แบบสุโขทัย
ชาวบ้านเรียกว่าลีลาไปรง

๖๐๗
พระพิมพ์ทำเป็นพระอาทิตย์ออกทรงอย่างตรีภย แบบลพบุรี

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปนาคปรก
มีรูปพระโพธิสัตว์โลเกศวร กับนางปัญญาบารมี
แบบลพบุรี

พระพิมพ์ทำเป็นพระอาทิตย์พุทธอย่างตรีกาย แบบดพบุรี

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปนาคปรก มีรูปพระโพธิสัตว์
โลเกศวร กับนางปัญญาขารมี แบบลพบุรี

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปนาคปรก มีพระฉานพุทธชายขวา
แบบลพบุรี

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยทรงเครื่อง
มีพระนาคปรกอยู่ซ้ายขวา แบบลพบุรี

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปอย่างลัทธิมหายาน แบบลพบุรี
ชาวบ้านเรียกว่า เบ็ดโลก

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย อย่างแฉง แบบอุ้มทอง

พระพิมพ์ทำเป็นรูปหัวชระ อยู่ในวงมณฑล
มีรูปประติมาประกอบ แบบลพบุรี
ชาวบ้านเรียกว่าใบสาเก

พระพุทธรูปแปดปาง แบบช่างอินเดียสมัยปาละ
ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๖

พระพิมพ์ทำเป็นพระพุทธรูปปางประทานอภัย แบบอุ้มทอง

พระพิมพ์ที่ทำเป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยทรงเครื่อง
แบบลพบุรี ชาวบ้านเรียกว่า ยอดขุนพล

ศุขรัตน์ รายงานว่าเจ้าหน้าทกรมศิลปากรได้ไปตามนายถนอม อินทระโกศย์
 รองอธิบดีกรมศิลปากร ให้มาขอขมาแล้ว ข้าพเจ้าจึงออกจากที่พักไปตรวจดู
 เห็นมพระเครื่องอยู่ในกรุใต้พระปรารักษ์เช่นจำนวนมาก ขณะนั้นเป็นเวลาประมาณ
 ๑๖ น. ข้าพเจ้าสลับถามนายเชอ คนงานศิลปากรว่าจะเอาของขึ้นเสร็จก่อนค่ำ
 ทันหรือไม่ เพราะมีเวลาไม่นานนัก นายเชอ คอยว่าทัน ข้าพเจ้าเกรงว่าถ้ารอ
 รองอธิบดีกรมศิลปากรเกรงว่าจะช้าไม่ทันเวลา เพราะใกล้จะค่ำ จึงให้คนไป
 ตามผู้กำกับการตำรวจ นายอำเภอ ผู้บังคับกองเมือง ซึ่งเป็นกรรมการร่วมมา
 ช่วยตรวจตราดูการขุดค้นด้วย ผู้กำกับการตำรวจไม่อยู่ได้ ให้รองผู้กำกับการ
 ตำรวจมาแทน การขุดได้ดำเนินไปตั้งแต่เย็นวันนั้นจนกระทั่งค่ำก็ปรากฏว่ายังมี
 มพระเครื่องเหลือในกรอกเช่นจำนวนมาก จะปล่อยให้ไว้มืดเกรงจะสูญหาย จึง
 ได้ให้ช่างมาตัดไฟฟ้าลงไปยังล่างเพื่อเอาพระออกให้หมดในคืนนั้น จนเวลา
 ๑.๓๐ น. วันที่ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๐๑ จึงขนพระขึ้นได้หมด มีตกค้างอีกเล็กน้อย
 จึงได้ให้เจ้าหน้าที่เสาส่งกระสุนขุดปากกรไว้ไม่ให้คนลงไป และให้
 เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรและตำรวจเฝ้าตลอดคืน พระที่ขนขึ้นมาได้บรรจุใส่ลังข้าง
 ใต้กระสอบปูนซีเมนต์ข้าง แล้วขนมาไว้บ้านพักผัวราชการจังหวัดในคืนนั้น
 เพราะจะขนไปไว้ที่อื่นก็ไม่मत ทั้งเป็นเวลากลางคืนคึกคักแล้วด้วย ในตอนเช้า
 จึงได้ให้อักษรเลขมาคาคลวดคัตตราประทับครึ่งทุกลังและทุกอง ส่วนทางวัด
 ราชบูรณะก็ได้ให้วัดมอธรรม จังหวัด และเจ้าหน้าที่กรมศิลปากร และเจ้าหน้าที่
 ตำรวจนำพระที่ตกค้างอยู่ข้างขนมาให้หมดในเช้าวันนั้น

วันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๐๑ รองอธิบดีกรมศิลปากรก็ยังไม่มาขอขมา

วันที่ ๑๓ ธันวาคม ๒๕๐๑ ข้าพเจ้าได้เดินทางมากรุงเทพฯ เพื่อมาตามรอง
 อธิบดีกรมศิลปากรไปรับมอบพระ ได้ทราบว่ารองอธิบดีเดินทางไปราชการต่าง
 จังหวัด จะกลับมากในขณะเย็นหรือค่ำวันนั้น ข้าพเจ้าได้สั่งให้คนรถของรอง

อธิบดีให้บอกกับรองอธิบดีให้มาอธิบายในวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๐๑ เพื่อตรวจ
 นับพระกัน ในวันที่ ๑๔ ธันวาคม นั้น รองอธิบดียังไม่มา มาเอาเข้าวันที่ ๑๕
 ธันวาคม เมื่อมาพบกับข้าพเจ้าที่บ้านได้บอกว่า เจ้าหน้าที่ตรวจพบพระกรุใหม่
 อีกแล้ว ขอให้ช่วยไปคุมการชดด้วย ส่วนการตรวจนับพระขอให้รอไว้เพราะ
 ควรจะไปหาของขึ้นมาก่อน ในตอนเช้าข้าพเจ้าได้ประชุมจึงได้ให้ประมงจ้ง-
 หวัดไปควบคุมแทนข้าพเจ้า ในวันนั้นเองตอนบ่าย ๑๓ น. ข้าพเจ้าประชุมเสร็จ
 แล้วจึงได้ไปช่วยควบคุมการชดอยู่จนค่ำ กรณี้ได้ทั้งพระบูชาและพระเครื่อง
 เป็นจำนวนมาก ใส่ลงข้างและใส่ถุงปูนซีเมนต์ข้าง ได้ขึ้นพระมาไว้ที่บ้านพัก
 ตอนเย็นวันนั้นรองอธิบดีมีราชการทางกรุงเทพฯ ได้ให้เลขาธิการกรมศิลปากร
 ทำหน้าที่แทน แต่เนื่องจากราษฎรมาชมมณฑลการชดคนกันมากนำพระขึ้นไม่
 สะดวก จึงได้เอาพระที่คงค้างกรงขึ้นในตอนเช้าวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๐๑

วันที่ ๑๗ และ ๑๘ ธันวาคม ๒๕๐๑ ข้าพเจ้ามาประชุมที่กองบัญชาการ
 คณะปฏิวัติ ได้บันทึกของอธิบดีกรมศิลปากรว่าจะไปนับพระกันวันที่ ๑๘ ธันวาคม
 ที่อยุธยา ในวันที่ ๑๘ ธันวาคม นั้น ได้ขึ้นพระจากบ้านพักผู้ว่าราชการจังหวัด
 นาสาดากลางอยุธยาตั้งแต่ ๘ น. เป็นลังพระเครื่อง ๒๗ ลัง ลังพระบูชา ๗ ลัง
 ถุงปูนซีเมนต์ ๕๕ ถุง ก่อง ๕ ก่อง ถุงปูนซีเมนต์แตก ๓ ถุง กระสอบใส่
 พระอีก ๑ กระสอบ ได้คัดพระออกเป็นประเภท ๆ พระบูชาขึ้นได้ ๑๒๘ องค์
 แขนต่าง ๆ กัน และมีแผ่นอิฐทอง แผ่นกลมขมขี้เหล็ก ๒ ชิ้น รวมเป็น ๑๓๐ ชิ้น
 พระบูชาทั้งหมดนี้ กรมศิลปากรได้นำมาที่กรมศิลปากร เพื่อให้ประชาชนได้ชม
 ตั้งแต่วันนั้นแล้ว

วันที่ ๒๐ ธันวาคม รองอธิบดีกรมศิลปากรได้ร่วมกับคณะกรรมการทาง
 จังหวัดชดค้นหากองพระอีก ได้เริ่มทำเนนการตั้งแต่ ๑๓ น. เอาพระขึ้นมาจนถ
 เวลา ๒๔ น. ก็ยังไม่หมด ได้ส่งขี้คกรและให้เจ้าหน้าที่ทหาร ค้ารวจ วิทยากร
 ไว้ วันที่ ๒๐ น ได้พระบูชา ๘ ลัง พระเครื่อง ๕ ลัง ตอนเช้าวันที่ ๒๑ ธันวาคม

ไต่ชุกกันต่อไปอีกจนถึงเวลา ๑๕ น. จึงเลิก วันนั้นไต่พระเครื่อง ๒๕ ลัง พระบูชา ๘ ลัง

วันที่ ๒๒ ธันวาคม ทั้งกลางวันและกลางคืน ชุกไต่พระเครื่อง ๑๔ ลัง พระบูชา ๑ ลัง วันที่ ๒๓ ธันวาคม ไต่พระเครื่องและพระศัพทพิเศษรวมกันทั้งสิ้น ๕๗ ลัง วันที่ ๒๔ และ ๒๕ ธันวาคม ทักษิณการชุกกัน วันที่ ๒๖ ธันวาคม เริ่มใหม่ไต่พระเครื่อง ๓๔ ลัง วันที่ ๒๗ ธันวาคม ไต่พระเครื่อง ๕๕ ลัง วันที่ ๒๘ ธันวาคม ไต่พระเครื่อง ๒๔ ลัง พระโยชนุน ๓๗ ลัง พระบูชา ๒ ลัง วันที่ ๒๙ ธันวาคม ไต่พระเครื่อง ๑๐ ลัง พระโยชนุน ๕ ลัง และตงกันกรออีก ๖ ตง ไต่เข้ามาไว้ที่ศาลากลางจังหวัด เพื่อบรรณขันธ์ เป็นอันสิ้นสุดการชุกพระแต่เพียงเท่านั้น

นับแต่เริ่มชุกกันวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๐๑ เป็นต้นมา จนถึงวันที่ ๒๙ ธันวาคม ๒๕๐๑ รวม ๑๒ วัน ซึ่งไม่นับวันที่ไม่ไต่ทำงาน ทั้งไต่พระบ้าง ๗ มีจำนวนเป็นตง กล้อง ลัง ดังนี้

- ๑. ลังพระบูชา ๒๗ ลัง
- ๒. ลังพระเครื่อง ๓๕๑ ลัง
- ๓. ตงพระเครื่อง ๕๔ ตง
- ๔. กล้องพระเครื่อง ๕ กล้อง
- ๕. กระสอบพระเครื่อง ๑ กระสอบ

จำนวนพระบูชาทั้งสิ้น ๖๒๒ องค์ แผ่นอิฐทองและแผ่นกลมขมขี้ ๒ แผ่น รวม ๖๒๔ ชิ้น นอกจากนี้ยังได้นำของพิเศษอื่นมาต่างหากอีก เช่นพระอินทร์ ๘ ปาง เป็นต้น พระบูชาที่สิ้นกรรมศิลป์ากรไต่ขมขี้มาจัดตั้งให้ประชาชนชมที่กรุงเทพฯ ส่วนพระเครื่องเท่าที่ไต่สารวจครบองค์แล้วรวมมากกว่า ๓๐๐ แบบ ข้างแยกก็มีจำนวนมาก ข้างแยกก็มีน้อย

นับแต่วันที่ ๒๑ ธันวาคม ๒๕๐๑ เป็นต้นมา ทางราชการจังหวัดพระ -
 นครศรีอยุธยา ได้เปิดการรับเงินบริจาคนำมาสร้างพิพิธภัณฑ์สถาน โดยมอบ
 พระที่ชุกคน ได้ยินยอมแทนเป็นการสมนาคุณตามมติคณะรัฐมนตรี การเปิดรับ
 เงินบริจาคได้กระทำที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ กรุงเทพฯ ในโอกาสต่อมาอีก
 ด้วย ขณะนั้นยอดเงินสร้างพิพิธภัณฑ์ที่รับจากผู้บริจาคมจำนวน ๓ ล้านบาทเศษ
 แล้ว ทางราชการได้ออกแบบพิพิธภัณฑ์ แบบรูป แบบบ้านพักเจ้าหน้าที่ และตำรวจ
 พิพิธภัณฑ์ กำหนดเปิดของประมาณวันที่ ๒ มีนาคม ๒๕๐๒ เวลา ๑๐ น. ที่กรม
 ศิลปากร และขณะนี้ได้เซ็นสัญญากันไปหมดแล้ว

พระพุทธรูป หรือพระบูชา เท้าที่ใด ค้นพบในพระปรารภที่แห่งนี้ มีมากมาย
 หลายแบบต่าง ๆ กันเช่นพระพุทธรูปปางมารวิชัยก็มี ปางสมาธิก็มี นาคปรกก็มี
 ปางประทานอภัยก็มี ปางลีลา ปางเสด็จลงจากดาวดึงส์ และพระพุทธรูปนั่ง มี
 ทั้งสิ้น จึงได้ว่าเป็นการชุมนุมพระพุทธรูปทรงใหญ่ที่สุดที่เคยมีในประวัติศาสตร์
 และเมื่อนับพระเครื่อง ตลอดจนพระเครื่องทองคำที่ขุดค้นได้ในครั้งก่อนนั้นแล้ว ก็
 สมควรที่จะเรียกกรุ่นนี้ได้ว่า กรมศาสนาสมบัติ อย่างไม่มีข้อยุหา ได้พยายามหา
 พระบูชาต่าง ๆ ลงมาไว้ให้เห็นพอเป็นแนวทางศึกษาต่อไปด้วยแล้ว

สำหรับพระเครื่องนั้น ทางกรมศิลปากรได้ตรวจนับเก็บเป็นแบบ ๆ ปรากฏ
 ว่านับแยกได้ถึง ๓๐๐ กว่าแบบ เป็นพระจีนเสียเป็นส่วนใหญ่ ที่เข็นดินเผา
 หรือเป็นผงแทบว่าจะไม้ม หรือมกนอย พระที่จัดทำประชาชนนิยมกันนัก ได้แก่
 พระลีลา ๒ หน้า ในแผ่นดินเขมรก็มีพระนั่งประภคอบอีกหน้าละ ๕๐ องค์ ชาว
 บ้านเรียกกันว่า พระโยชุนน ออกมอญให้ประชาชนผู้บริจาคเงิน ๕๐๐ บาท ขึ้น
 ไปไม่กัวันก็หมด แล้วผู้ที่ได้ไว้ก็ไปขึ้นราคาทันทีซึ่งตลาดเป็น ๑,๐๐๐ บาท
 ๑,๕๐๐ บาท พระเครื่องนารายณ์ทรงขัน ขุนแผนยอดขุนพล กำแพงทุ่งเศรษฐี
 นางพระยา ขุนแผน คู่ทอง เบ็ดโลก กัถน้ามนต์ ประทานอภัย เป็นต้นนิยมกันใน

หมู่ประชาชนนักเลงเล่นพระกันมาก ไทพยายามหาอุปเท่ห์ที่จะหาได้ มาลงไว้ในเล่มนี้แล้ว

การขุดกรุดราวนกมเรือหรือมการองเวียนกต่างโทษเจ้าหน้าทีเช่นเคียว
กยเรือก่อนไม่พ้นไปไต้สักที หนึ่งลือพิมพ์ก็ประ โคมช่ากั้นเป็นการใหญ่ กรม
ครวราชการแผ่นดินก็ลือชถามมา กออำนาจการฝ่ายพลเรือน คณะปฏิวัติก็
ตามมา บางทีก็โดนตามทางไทรคัพที ราชตามมาเป็นหนังสือก็คอยชี้แจงไป
ตามความเป็นจริง บางคนเห็นประชาชนนิยมพระกรุน ทางราชการรับเงิน
บริจาควไต้เป็นจำนวนมากมาย ก็ไปทำพระปลอมนอกจำหน่ายแข่งขันบ้าง บาง
คนก็รับช้อดยขายแพงเลยช้อยยากคล้ายเป็นตลาดพระไปชั่วระยะหนึ่ง ผู้คน
ไหลมาเทมาช้อบริจาควเงินเพื่อให้ไต้พระไปบูชา บางคนก็เอาไปให้เช่าต่อ เศรษฐ
กิจช้อยช่าในตอนนั้นเฟื่องฟูมาก รถสามล้อก็มีงานรับคน ไต้ยสารเรือไม่ขาด
ระยะ แม้ค้าขายของก็หน้าบ้านขายของดี ภัตตาคาร ร้านอาหารต่างๆ ขาย
อาหารคล่อง ไทรผู้ร้ายลักเล็กขระ โมยน้อยนแทบหาไม่ไต้ เจ้าหน้าทีรับเงินบริจาคว
แทบไม่ค้องทำงานประจำ มีวันค้อมเวบเงินบริจาควเสียหมด ยอดเงินขนสูงวันละ
หลาย ๆ หมื่นบาท เมื่อก่อนช่าพเวบเชอญ พด. อ. ดนอม กิตติชกร ซึ่งขณะนั้น
เป็นนายกรฐมนตรี มาทำพิธีวางศิลาฤกษ์สร้างช้อยช่าพิพิธภัณฑ์สถาน เมื่อ
ทำพิธีเสร็จแล้ว ก็ค้องนอนเอามือก่ายหน้าผากว่าจะหาเงินทางไหนมาสร้างให้
ไต้ เพราะขณะนั้นเงินในบัญชีมีเพียงแสนบาทเศษ ไม่ถึงสองแสน ค่าใช้จ่าย
ในการสร้างเฉพาะค้วพิพิธภัณฑ์ เจ้าหน้าทีประมาณราคาไว้ค้ง ๑ ล้าน ๖ แสน
บาท ถ้ารวมค่าใช้จ่ายอย่างอื่นค้วยกเห็นจะท่วมช้อด ๓ ล้าน วางศิลาฤกษ์ไต้
ไม่ค้งข มีเหตุการณอนนามหัตถ์กรวยเกิดชนเหมือนช่าฎิหารีย์ บันดาลให้คั้นพบ
กรพระอถกหลายกร ไต้เงินบริจาควเพิ่มเติมเป็นเรือนล้าน ครววนการสร้าง
พิพิธภัณฑ์เป็นอันสำเร็จแน่นแล้ว ก็ค้วยกศลผลบุญบันดาลให้เขียนไปค้วยเศษ

พระราชามี ของอภิศมทหาคณตริย์ ซึ่งทรงไว้ความ พระราชประสงค์ให้ไว้แก่อิสระ
อันสรณไว้ ในอยุธยา เพื่อลูกเพื่อหลานของคนไทยทุกคน ขอทรงพระวิญญูฯ
อันบริสุทธิศีลธากของพระองค์ผู้ทรงพระคุณอย่างล้นเหลือต่อชาติไทยและประชา
ชนชาวไทยชาวอยุธยา ให้เสด็จเสด็จสถิตสู่วรรพชาติพิสมัยนิรันดร์เป็นนิตย์
แห่งความสงบสุข เทอญ.

โศภน วิเศษ

ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์การพิมพ์พาณิชย์
ที่นครปฐมภาคไทย ตระกูล
นายจีน แจ่มคำ
ผู้พิมพ์และผู้โฆษณา ค.ศ. ๒๕๖๒